

СПИРИДОН
ЧЕРКАСЕНКО

ПОЕЗІЇ

Київ
«Радянський
письменник»
1990

ББК 84Ук
Ч-48

Тривалий час ім'я талановитого українського письменника Спиридона Черкасенка (1876—1940) було під забороною. Тонкий лірик, автор популярних пісень «Тихо над річкою» та «Ой чого ти, дубе», багатьох драматичних поем, оповідань — таким він залишиться в історії рідної літератури. Книга містить найкращі твори поета.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

*В. В. Біленко, І. Ф. Драч, М. М. Ільницький,
В. Р. Коломієць, Л. В. Костенко,
С. А. Крижанівський, О. В. Лупій,
Л. М. Новиченко, Б. І. Олійник,
В. В. Яременко*

Упорядкування,
вступна стаття і примітки
О. К. Бабишкіна

Рецензент *О. В. Мишанич*
Редактор *О. В. Лупій*

Ч $\frac{4702640202-126}{M223(04)-90}$ БЗ.39.6.89

ISBN 5-333-00865-5

© Бабишкін О. К.
(Упорядкування, вступна стаття
і примітки),
1990

СПИРИДОН ЧЕРКАСЕНКО В КОЛІ ПОЕТІВ-СУЧАСНИКІВ

Українська поезія початку ХХ ст. міцно увібрала в себе досягнення європейської літератури і явила світові красу і велич рідного слова, яке навіть в умовах соціального і національного поневолення, завдяки його розвитку в творчості видатних письменників останнього століття, стало здатним висловити все розмаїття найглибших думок і найтонших почуттів високоосвіченої людини. Ставши виразником національних сподівань великого народу, творчий геній якого живив його натхнення, воно породило велику літературу, в якій поезія зайняла чільне місце. Під пером Івана Франка, Лесі Українки, Володимира Самійленка, Миколи Вороного, Олександра Олеся українська поезія стала не тільки духовною потребою уярмленого і поділеного на частки народу, а й віщим словом його мистецького безсмертя.

До кола тих митців слова, які стверджували українську поезію у всеєвропейським околі, належить і Спиридон Черкасенко — поет, прозаїк, драматург і публіцист.

Спиридон Феодосійович Черкасенко народився 24 грудня 1876 р. в містечку Новий Буг на Миколаївщині у селянській родині. Закінчивши учительську семінарію 1895 року, він тривалий час вчителював по шахтарських виселках у Донбасі, де спізнав тяжку працю видобувачів вугілля, зазнав ближче з робітничим побутом.

З 1905 року Черкасенко в Києві, де з 1906 року співробітничав в газеті «Рада», а два останні роки перед першою імпресіоністичною війною — в журналі «Дзвін». З 1904 року починає виступати, спочатку з віршами, а потім і з оповіданнями, драматичними творами у журналах «Літературно-науковий вісник», «Нова громада», «Дзвін», в багатьох альманахах («Перша ластівка», «З неволі», «Дзвін», «Терновий вінок», «Досвітні огні» та ін.). 1907 року С. Черкасенко друкує збірку оповідань «Діткам», потім з'являються його п'єси «У старому гнізді», «Хуртовина», «Петро Кирилюк», «Жах», «Повинен». 1909 року у збірці «Хвилини» С. Черкасенко друкує більшість поезій, написаних протягом 1904—1907 рр., і до окремого видання здебільшого друківаних у періодичній пресі та в альманахах. Того ж року виходить у світ збірка його оповідань «На шахті». В роки революції окремими виданнями виходять п'єси С. Черкасенка «Хуртовина», «Казка старого млина», «Про що тирса шелестіла...» та ін. П'єси «Газетна помилка», «Казка старого млина» ставилися в театрі Миколи Садовського, «Про що тирса шелестіла...» бачила світло рампи українських радянських театрів.

Протягом 1912—1913 років С. Черкасенко у «Літературно-науковому віснику» веде публіцистичний розділ «З українського життя», в якому майже з номера в номер подає численні факти соціального визиску й національного гноблення царатом українського народу, викриває чорносотенні позиції різних буржуазних партій.

С. Черкасенкові також належить одна з перших спроб оцінити й визначити місце М. Коцюбинського в історії української і світової літератури. Він говорить, що «в особі Коцюбинського українство втратило творця високих культурних цінностей, себто творця того, чим з загальнолюдського погляду оцінюється здібність і гідність нації і її місце серед великої сім'ї народів» (ЛНВ, 1913, кн. V, с. 368). Говорячи про стилістичну особливість доробку письменника, він у статті «Михайло Коцюбинський» пише: «Коцюбинський останнього періоду своєї творчості є чистої води імпресіоністом без тих

чудернацьких і потворних нахилів, що утворили про імпресіоністів серед широкого загалу непевну славу якихось кривляк. Щаслива здібність нашого художника гостро відчувати найменшу фальш, непевний образ, неправдиве уподоблення, невідповідне порівняння дала йому змогу виробити свій власний правдиво-граціозний, свіжо-барвистий, еластичний, блискучий і чистий стиль і мову. В цьому бачимо роботу великого майстра, вперту, настирну, може, часом дрібну, як у майстра-мозаїка» (ЛНВ, 1913, кн. V, с. 318).

1919 року С. Черкасенко виїздить до Австрії, Чехословаччини та Німеччини вивчати тамтешнє шкільництво. Діставшись до Відня, він залишається тут на якийсь час; потім переїздить до Ужгорода, де працює в місцевому театрі, разом з Миколою Садовським створюючи перший справді професійний український театр на Закарпатті. 1932 року за активне співробітництво з прогресивними українськими колами Черкасенко адміністративно змушений був протягом трьох днів зібратися і покинути місто над Ужем і виїхати до Праги. Оселяється в одному з містечок поблизу Праги, де й доживає свого віку. 7 лютого 1940 року С. Черкасенка не стало. Його поховано в Празі на Ольшанах. Поруч нього — могили О. Олеся, С. Русової, В. Немировича-Данченка...

Перебуваючи у Відні, С. Черкасенко протягом 1920—1921 років видав три томи «Творів». Це видання Черкасенко уклав за своїм розумінням і розподілом дотогочасного власного поетичного доробку. За традицією Франка, Вороного, Лесі Українки він об'єднав свої поезії у цикли, незалежно від часу написання кожного вірша. Наступні свої поезії С. Черкасенко друкував у збірочці «Поезії для молоді» (Ужгород, 1926), у львівському журналі (під редакцією А. Крушельницького) «Нові шляхи», у журналі «Рідна мова» та ін.

В Ужгороді С. Черкасенко продовжує працювати також у царині драматургії, пише п'єси на історичні теми: віршовану трагедію «Коли народ мовчить» (1927), історичну драму «Северин Наливайко» (1928), яка мала стати першою части-

ною задуманої трилогії «Степ». У «Нових шляхах» друкує закінчені протягом 1928—1929 рр. роман у віршах «Еспанський кабальєро Дон Хуан і Розіта» — медитації на сюжет, який Леся Українка використала у «Камінному господарі» — і драму «Ціна крові». Для театру робить інсценівки Шевченкових поем, роману «Чорна рада» П. Куліша, повісті М. Гоголя «Страшна помста» та ін.

Громадсько-політичний шлях Черкасенка був звивистим. Не стаючи осторонь активного громадського життя, він бере участь в УСДРП. Очевидно, це й стає причиною того, що С. Черкасенко залишився на еміграції. Сприймавши крах буржуазного уряду України як поразку своїх ідеалів, він якийсь час виступає з віршами, якими прагне обґрунтувати своє перебування за кордоном, хоч і розуміє, що встановлення соціальної й національної справедливості належить тільки народові, і тільки йому. Десь після 1925 року Черкасенко пориває зі своїми заблуканнями, що й приводить його до прогресивних сил Закарпаття й Галичини, до журналу «Нові шляхи». Він протестує проти того, що «Літературно-науковий вісник» без його дозволу передруковує зі «Свободи» давнішу його одноактівку «Цвіт папороті», від політичного спрямування якої, як і ряду поезій, вміщених у віденському тритомнику, він давно відійшов. З Донцовим і його компанією Черкасенкові не по дорозі.

На Радянській Україні вже в перші роки після революції учні єдиної трудової школи вчилися з укладеної Черкасенком читанки. До 1932 року його твори виходили значними тиражами. Пісні на поезії С. Черкасенка, зокрема такі, як «Тихо над річкою», «Ой чого ти, дубе», ніколи не сходили з репертуару українських радянських співаків та хороших капел. Починаючи з 1987 року все краще з того, що створив С. Черкасенко, знову стає набутком українського читача.

Друкуватися С. Черкасенко почав з 1904 року, опублікувавши в «Літературно-науковому віснику» частину віршів

з циклу «Думи»: очевидно що весь цикл С. Черкасенко спочатку подав до альманаху «Перша ластівка», який видавався довго і побачив світ лише 1905 року. Через те львівська публікація в «Літературно-науковому віснику» виявилася першою. Як завершений цикл, «Думи» постали у «Першій ластівці», виданій у Херсоні заходом Миколи Чернявського.

Обидві публікації відкриваються віршем «Батьківська бандура», ним же відкривається і збірка поезій «Хвилини». Ймовірно, для С. Чернявського цей вірш був програмовим на добрий десяток років. Поет виходив на творчу путь з твердим заміром заграти «гарно, як батьки». Він запевняє, що те, про що мріяли, за що боролися його батьки, є і його справою, темою його поезії. Він зняв з кілка бандуру, відчув, що вона здатна видобути жаданий звук, той звук «серце полум'ям гарячим» розтопив, і

Від того часу я бандури
Не випускаю із руки
І все на ній силкуюсь, хмурий,
Заграти гарно, як батьки.

Цим С. Черкасенко прилучав свій голос до тих, хто виступив напередодні: Леся Українка й Агатангел Кримський, Микола Чернявський і Микола Вороний, і разом з ним — Олександр Олесь, Грицько Чупринка. Заповіт батьків адресований синам, і хоч настрої їх аж ніяк не веселі («силкуюсь, хмурий»), але поет сповнений надій і відповідає уявному опонентові:

Навіщо й жить, нещасний чоловік,
Коли, втопивши в будучину зір,
Не бачиш щастя там осяйного обличчя,
Ні виповнення сміливих замір?

(«ПЕСИМІСТОВІ»).

А чому молодий поет «хмурий» — відповідає наступний вірш: «Лиш вчинки страшні я бачу замісто любови... у очах мені все ріки братерської крові».

Людина повинна мати мету, яка веде до щастя, а зневіри-песимісти спричиняють до того, що вогонь надії на

жертвнику може згаснути. Поет вступає в активне життя з ясною думкою:

...хоч стиха та помалу,
А все ж до щастя ми несхибно йдем;
Людей багато ляже на поталу,
Але нарешті щастя ми візьмем!

Ці рядки виразно перекликаються з подібними рядками з ранніх поезій Лесі Українки, щоправда, поки що без її чіткої організації слів у реченні і без граничного лаконізму висловленої думки.

Молодий поет проти марного гайнування життя, він прагне разом зі своїми товаришами-однодумцями досягти мети, хоч у нього, як і в юної Лесі Українки, «черв безвір'я» часов викликає тривожний сумнів у здійсненності цих жадань. Він закликає співати не про часи минулі, а про сумну сьогоденщину, коли дівчина мусить «поспішати до дуки на чужі жнива», а діти пухнуть з голоду по хатах на горі матерів, бачимо, що сам поет ще не знає достоту, чи батьківська бандура в його руках співатиме про шляхи осягнення мети, хоч попри всі завіряння («серце знає, що робить») він ясно не розуміє ще ні мети, ні шляхів її наближення.

Людмила Старицька-Черняхівська, розглянувши збірку оповідань С. Черкасенка «На шахті», у своєму відгуку торкнулася і низки віршів із збірки «Хвилини». Відзначивши, що «вони визначаються тими ж само прикметами, як і його проза: чулістю й свіжістю почуття, щирим ліризмом», вона скритикувала невміння користуватися словом, розволіклість ритму, інколи невідповідне змістові звукописання: «віршем д. Черкасенко ще не зовсім володіє: часами йому бракує однієї з чарівніших сил поезії — музичності» (ЛНВ, 1909, кн. I, с. 234). Критичному розгляду рецензентки підпала форма віршів «Батьківська бандура», «О. П. П-му», «Доля», «Хвилини щастя», «Безсоння», навіть загалом прихильно зустрінутий «Дзвін». Вона висловила надію, що Черкасенко, як поет молодий, «з часом безперечно позбудеться тих не-

величких помилок», і схвалила низку інших поезій цієї збірки. Можливо, ці зауваження й стали причиною, що, друкуючи цикл «Думи» повністю у «Першій ластівці» й «Літературно-науковому віснику», він зняв його зі своєї тритомної збірки поезій. Та у 1920 році його вірш уже перебував на такій стадії досконалості, що він міг зignorувати свої юнацькі спроби, хоч і залишив у «Творах» багато інших поезій із збірки «Хвилини».

С. Черкасенко пише вірш про вогні, що

...розгорілися у полі —
Не так, як батьківські, в печі.

Отже, інший розмах, інший, новітніший підхід до справи. Він кваліфікує «ученого педанта», який уміє перелічити всі зорі на небі, пісок у морі й не здатен перелічити сльози й муки, як маленького чоловіка, й закликає, як сіяч, кинути «в земельку вогкую зерно», бо ж є надія, що колись «зберем багатий урожай». І як тут не згадати «Гей, бики!» С. Руданського. І далі, радше не за самого себе, а за своїх поетів-попередників, та й декого з сучасників, які багато журливих пісень співали, докоряє богів, який не зглянувся на смуток їхніх пісень.

Коли 1906 року С. Черкасенко пише «О, жити ще можна, — не вмерли герої!», то ми вчуваємо в цьому вірші інтонації Лесі Українки, щоправда з часів початку 90-х років. С. Черкасенко шукає власного голосу, але ще пробиваються у його віршах ремінісценції як поетів-сучасників, так і попередників. Очевидно, через те він знехтував цими віршами і лише деякі ввів до свого тритомника.

Справедливість, воля, демократичні свободи, добро — проти зла, насильства, здириництва, песимізму — ось до чого закликає С. Черкасенко, його мета загальногуманна — зробити все, щоб людині жилося легше, щоб її благодійним крилом огорнуло людське добро.

Людське горе він порівнює з бурями в природі — і тоді народжуються поезії, що найтонше розкривають життя ми-

лого йому степу. І коли С. Черкасенко присвячує свою збірку «Хвиліни» Миколі Чернявському — співцеві південного степу українського, уболівальнику за долю шахтаря, то він не тільки йде вслід за своїм учителем, але й творить перлини поезії, довершеністю, тонкістю відтворення життя степу гідні рівнятися з кращими поезіями самого Миколи Чернявського.

«Перед грозою», щоправда, не набуло такої популярності, як «Степ і степ» М. Чернявського. У вірші С. Черкасенка нема тої символіки, яка зробила вірш М. Чернявського втіленням передчуття прийдешньої грози не тільки над степом, а й грози соціальної, тобто революції. Але передчуття грози тут дивовижно прочулене.

Хмари насунулись, тіні химерні лягли... І ми навіч бачимо, просто-таки відчуваємо наближення тієї грози. І досягається це повторами — але з наступною градацією. Спочатку хмари насунулись, потім вони темнішають. І передчуття — що́ то буде у цій значущій тиші, коли «мукою сповнені груди Неньки святої землі». І заключні кілька слів, в яких відчуваємо рокотання прийдешньої грози: «З громом гучно гримітиме грім...»

Чи візьмімо поезію «Суша». Як у ній все підпорядковано болючому відчуттю спраглості землі — від першого ж рядка, в якому межа порівнюється з гадюкою, яка біжить кудись у далечінь. І контраст: угорі співець весни дзвенить, а на землі — пекло. Але це не тільки для контрасту: у звучній тиші пересохлої землі особливо лунко дзвенить жайворонкова пісня, а тут: земля пала, марево без краю далеко котиться. Тут горить, пече, усе мліє; порепалась земля, і мертва ця рілля все благає: дощу! З цим стражданням матінки землі очевидніше людське страждання горе — життя злиденне і тинь зловісної примари: «бо Голод-цар крилом вже грізно віє і пащеку страшенну роззявля». Передчуття чогось грізного, що насувається на тебе, на саму природу, переймає й поезію «Ніч». Тут таємничість ночі, що ховає образ темний, — «на йбму кров... усюди кров...».

Вся надія на пречисту збавительку — ніч. Але все даремно — цей лихий образ тут, близько, його особливо чути вночі, він особливо важко дихає поруч тебе. Це не страх, це відчуття безсилості людини перед «образом темним», який у собі вбирає все: злидні, голод, нужду, тягар душевний.

Йому відповідає інша картина: моря, грайливих хвиль й утлого човна. Не страх, а завзяття, навіть відчайдушність керують тим човном, що літає «в морі без вітрила, без стерна». Сили моря сильніші, вони трощать човен, але «хоч годину він на волі погуляти мав снагу». Чи не такий човен у Лесі Українки, як і її Метелик, що віддав мить щастя, мить життя завчасній смерті чи існуванню в темному льоху?! Справді

Гидко нидіти в неволі,
Мов той пес на ланцюгу.

Отак безсилля чину, безсилля самотини (недарма до «Самотини» С. Черкасенко бере епіграфом рядки з Гейне «Стоїть сосна одинока на голій вершині» в переспіві С. Руданського) і спрокволі спроби виявитися в дії, зажити світла і щастя, знайти хоч якусь єдину втіху — хай це буде нетривале погуляння човна на спіненому морі чи пісні голосні, що засвідчують твоє буття. Тому з вірша у вірш переходить думка, що вслід за морозною зимою приходить тепла й сміхобризна весна, і такий знайомий нам мотив: «О не буди надій моїх заснулих», яким не зарадить і весна. Та весняний мотив домінує в його збірці «Хвиліни» — нехай не всі ті вірші однаково досконалі, нехай часом відчувається переспівування уже знайомих, може, навіть альбомних мотивів, та серед віршів С. Черкасенка стрічаються уже такі перлини, як «Ніч» з її рядками:

Спускає ніч сєрпанок свій таємний,
Горять зірки, мов тихая любов,

і особливо «Над річкою», що в музиці Батюка і в численних обробках відомих і невідомих музик уже давно стала окрасою української хорової пісні:

Тихо над річкою в ніченьку темную
Спить зачарований ліс,
Ніжно шепоче хтось казку таємную,
Сумно зітха верболіз.

Як тут не згадати кращі вірші А. Кримського й О. Олеся, М. Вороного й П. Карманського з отими чарами ночі, загальним замилюванням:

Плачуть берези по той бік сріблястії,
Стогне хтось тяжко вві сні.

Постає знадлива картина рідного пейзажу, що скоряє якоюсь невимовною красою української ночі, що не тільки заколисує, а й змушує на мить єдину забути про те, що ця п'ятьма — зловісна, що «серце нудьгує загублене», що може й не бути сподіваного вороття.

А інша «Ніч» — «Тихая ніченька, ніч-чарівниченька» — ніби змагається з «Вечірньою піснею» В. Самійленка, продовжує її — ті ж зменшувальні форми, ті ж ритми і настрої і той же різночий заспокоюючий вплив на настрої людини. Це не наслідування, це змагання, як то кажуть, на рівних.

В таких поезіях, як «Над річкою», «Уночі» або «Ніч» С. Черкасенко здійснюється до найвищих злетів єдності людської душі й чарів нічної природи, і яких зусиль треба мати, щоб таки сказати:

Легідна ніч в душі не має перемоги
І серця гострий біль не в силі припинить.

Тут, як і в О. Олеся, з журбою радість обнялась.

Ох, той шепіт загадковий!
Сум лихий в йому бринить!

(«Нічні звуки»)

А надвечірній настрої у степу, такий відчутний у конкретності всього того, що творить почуття людини, яка в степу безкраїм марить про щастя «очима обніматися небесний окіян». Так відчувається одна з особливостей таланту С. Черкасенка:

зримо помічати й відтворювати музикою слова все навколишнє, ненав'язливо підпорядковуючи його твореному настрою, впливаючи на почуття й естетичне сприймання самого читача.

Ось досить чотирьох рядків, щоб створити картину, спричинитися до відповідного настрою:

В обіймах сну затих зелений сад.
Легкий вітрець в гушавині зітхне.
Спокійно спить акацій ніжних ряд,
І соловей ушух... мовчить... дримає...

(«Сад»)

У збірці «Хвилини» кілька тем, але вони об'єднані однією метою, одним настроєм. Віддавши тайни свого таланту неповторному розкриттю краси літнього вечора та ночі в розлогому степу, ставши його натхненним співцем, не забуваючи нагадати про тривожні передчуття й народне лихо, поет відтак стає будителем усіх приспалих і оспалих. І він, як той Олесь, що стає на чати, гукає:

Я — вгорі! Я — на дзвіниці!
Я — на варті, стережу!
Серце маю я із криці,
Як ударю — розбуджу.

Змістом тут він перекликається з Олесем і Чупринкою, формою — з Чупринкою й Олесем. А втім, такі закличні вірші не показові для таланту Черкасенка.

Поет б'є на сполох. Живучи в Донбасі, на Лідіївських шахтах у Юзівці, він дружить з шахтарями і говорить про них на весь свій дужий голос. С. Черкасенко добре пізнав гіркоту шахтарського життя, про нього писав у своїх численних оповіданнях і йому присвятив кілька своїх промовистих поезій. Власне, після оповідань Б. Грінченка й поезій М. Чернявського це перше повне й вагоме відтворення умов праці, душевного стану донецького шахтаря в українській літературі.

Вірш «Шахтар», який С. Черкасенко не передруковував ні в «Хвилинах», ні в «Творах», говорить про робітників

ка-шахтаря як про «могутнішого раба», який дукам рубас незчисленні багатства, а коли він не схоче працювати, «тоді загибель всім». Вірш значною мірою декларативний, радше запрограмований на проголошення моці шахтаря, який ладен відпочити, що б там не чинили глитаї.

У вірші «У шахті» перед нами постає відчуття вічної ночі, за якої

Землі занедбані сини
Помалу гинуть в домовині.

Шахта — як домовина, тут тільки смерть чигає на людину, тільки «могильний згук жахА незвичную людину». А шахтар мусить до всього звикати, без кінця рубати кайлом чорне багатство...

А в наступному вірші — «Шахтарі» — С. Черкасенко знаходить слова, щоб відтворити жадливі обставини роботи вуглекопа. Ми ніби входимо з поетом у шахту, на дно. Перед нами вогка пітьма, стіни ридають німі, блима лише лампи смердючої гніт, блимає, наче лампада над покійним. Нема повітря, задуха. Нема і порятунку — треба довбати.

Гучно ми в груди землі
Кайлом б'ємо —
Вперто ми шиї свої
Сунем в ярмо!

Вугілля кожний шматок
Сяє, блищить.

Сила шахтарських кісток
В йому горить!

І, нарешті, поезія «У шахті». Вона давно стала хрестоматійною, бо як ніяка інша відтворила гнітючу й безрадісну працю шахтаря. У цьому вірші говориться про те ж, що і в попередніх: про вогкість і темряву, про могильний настрій, про те, що не вистачає сил дотягти тривалу зміну:

Мокро і темно, немов в домовині,
Випало кайло із рук.
Дихати важко, ломота у спині,
В голову болісний стук.

С. Черкасенко не говорить, як шахтареві важко, які нестерпні умови його праці. Він говорить про відчутне самим шахтарем, він переймається його становищем, ніби сам з кайлом в руках довгими й нестерпними годинами рубас те вугілля.

Пізно чи рано? ще довго робити?
Тягнеться час той, мов рік.
Дайте спочити, спочити, спочити,
Дайте заснути навк.

Повторюваність рефрену — оклик наглядача, розмірена наказова команда, ота тричі, як і рефрен, повторювана думка спочити, навіть заснути навк — то думає і повторює про себе сам шахтар, чуючи одноманітні й безжалісні окрики наглядача.

Так ще ніхто ні до С. Черкасенка, ні після нього в українській літературі не переймався умовами праці шахтаря, не розкрив зсередини безвихідь, в якій змушений, мов на каторзі, працювати робітник.

І коли шахтар піднімається на гора і з горя залле свій біль горілкою, бо ж «од праці п'яний кожний з нас у шахті пропадав», — ніхто не схоче зрозуміти, чого напивсь шахтар, будуть одні тільки кпини, тільки регіт. Але протверезиться шахтар, і де тільки візьметься його сила — не помститися, ні — сила розплати за своє гірке і темне життя!

Ген пізніше, уже на чужині, С. Черкасенко подумки звернеться ще раз до своїх «друзів-шахтарів», зацікавиться їх долею, їхнім життям на Україні — і, мабуть, то буде пекучий жаль від того, що він, поет, не з ними, незалежно від того, добре їм чи зле. Там, серед шахтарів, він був близькою, своєю людиною. Він був їм товариш і порадник.

Працюючи по редакціях, друкуючи політичні огляди, здебільшого за власним прізвищем, поет для своїх віршів обирає псевдонім «Петро Стах», яким і підписані його поетичні твори від 1909 до 1917 року включно. Лише поодинокі вірші йшли за поетовим прізвищем.

Уже в збірці «Хвилини» поруч із учнівськими, часто поетично ще безпорадними віршами з'явилися досконалі твори, на сьогодні вже класичні. Поезії наступних років — уже, як правило, стилістично бездоганні, кожне слово в них виважене, кожен рядок має своє призначення. Розкидані й лише принагідно передруковані в альманахах, ці вірші С. Черкасенка практично малознані для українського читача, а поезії, написані за кордоном, і поготів.

Шириться виднокрай його роздумів над людиною і суспільством, збагачується його поетична палітра новими розмірами, увагою до звучання слова.

«Осінні настрої» С. Черкасенка — це вдала спроба створити певний малюнок золотої осені. Спостережливістю, олюдненням природи він може нагадати нам і «Щороку» О. Олеся, і балади М. Вороного, але «Осінні настрої» — це питомо черкасенківське, з його ритмікою і змінами поетичних розмірів.

Суму золотого дзвін меланхолійний,
Скорого згасання сон журливо-мрійний.

підказує поетові настроїтись на мінорний лад, зажити щастя ввід краси, коли все вкривається осінніми барвами.

А злото червоне — надії, не сльози,
В нас будить на сонце, на новеє свято!

Богдан Лепкий також був поетом осінньої меланхолії, але в читачевій душі будила вона ніжний смуток, там місця мажорові не було. Власне, альтруїзмом не відзначається й С. Черкасенко, і ці життєрадісні сподівання радше говорять про те, що поет не втрачає ніколи надії на краще, на те, що все ще попереду. І це тоді, коли в наступному вірші «згуки» римуються з «круками», а «тумани сірі» із «звірами». Та світле життєсприймання логічне, бо навіть чорні ночі, що порівнюються з відьомськими чарами, не можуть затамувати пристрасного бажання:

Нехай розтануть
Льоди зневіри!..

У баладну розповідь входить образ Білої панни. За нею шаленіє, несамовитіс буйний вітер, а коли вона застерігає, що любить з сонцем, — жага кохання змінюється люттю помсти, ревнощів. Білокора панна «ждала смертоньки страшної», а вітер стогнав, не маючи поради, не знаходячи ліків від журби, від уявної зради. Граційна, елегантна балада — то суто черкасенківське бачення осені, уміння сказати про неї елегантно й неповторно.

І несподіваний перехід:

Журбою тихою під нашими ногами
Лягло минуле в покори мовчазній,

воно лягло паралельно між вітром і ним самим, між Білою панною і споминами, які напровесні «не запалять більш вогню» в його грудях.

І знову повертається до образу вітру, який «в'ється-вие» розгніваний, гасас глухими вулицями міста, зриває золоте убрання дерев.

В'ється-скаче в дикій грі
І шматує чорні хмари,
Кличе небо до покори
І в безсилім лютім гніві
Плаче-вие в довгій зливі.

Все має скінчитися гаразд — вітер знайде собі спочинок біля води, а поетів герой — серед життя.

Не така вже мінорна осінь у поета, у ній є свої приваби, вона так само мінлива і непостійна, як і весна або літо, і по-своєму принадна. Вірші цього циклу постали 1913 року — і як за якихось п'ять років зріс талант поета, як урізноманітнілася його словесна палітра, яке володіння барвами — не строкатими, а чисто строгими в доборі: біле і чорне, темне і світле, золоте й срібне. Слова поєднуються, створюючи нові відтінки звучання, прикладаються одне до одного: «щастя-мука», «кохання-мука», «журливо-мрійний», «в'ється-скаче», «плаче-вие». Рядки, а то й цілі строфи підпорядковані єдиному звучанню голосних, асонансам-шелестівкам.

В доробку не окремий вірш має жанрове визначення акварелі, тут цілий цикл під тією ж назвою, ціла добірка, виконана в нижніх тонах, розкриває настроєві барви осені. Це не наперед задумане прагнення розкрити багатобарвність осені за допомогою зумисне дібраних слів і тонів, як це траплялося інколи, наприклад, у М. Вороного, а ще більше в Г. Чупринки. Це органічне бачення, за яким не видно поетової творчої лабораторії.

Ось «Пейзаж». Добір барв тут лише в перших двох строфах:

Гаї в пожежах,
У смутках осені блакить,
І ліс в небачених одежах
Гучними барвами горить;

Поля в смарагдових отавах,
У плямах чорної ріллі;
Палають в сонячних загравах
Далеких гір стрімкі шпилі.

Далі кольорових визначень не буде. На всі інші прикмети осені наляжуть барви з попередніх строф. Тут буде відчуття холоду, слухове відчуття («квілять чайки-удовиці»), буде розуміння, що в красі барвистого убору «ступає Смерть, як молода».

У «Змаганні» нанизуються прикмети осіннього неспокою, пориви вітру, намагання сонця все вкрити пурпуром, автор підводить до думки, що не загасити сонця волі найзапеклішим вітрам. Хай наприкінці це буде дещо плакатно, але до цих думок підводить весь конструктивний хід ідеї вірша.

Знову тут, щоб передати те, про що не скажеш одним словом, що не вкладається в усталене поняття, нарешті, щоб передати поривність вітру, поет щедро користується словами-прикладками. У «Пейзажі» це «чайки-удовиці», «сон-поко-ра», в «Змаганні» — «палить-одягає», «віє-завиває», «поле-лугом», «вітер-сатана» і таке щиро народне, як «сонце-сонечко». Взагалі, коли простежити за природою цих слово-доповнень, в багатьох з них легко помітити творче викори-

стання засобів народної поезики, зокрема українських народних пісень та дум.

Коли зібрати прикмети «Вересня», жалі-роздуми «Беріз» та інших віршів, матимемо розлоге й розмаїте розкриття осені — пори, коли відступає літо, ще не перемогла зима, коли ще є надія все подолати й не піддатися смуткові зневіри.

Не вщухає тривожна допитлива думка, все частіше приходять сни урочі:

Хтось незримий, невгомний
Тягне, вабить, спокуша,
Щоб розбила спокій сонний
Непокірная душа!

До звичних уже слів-прикладок додаються нові: «куче-рі-хвилі», «злото-листя», «плачі-скарги», нові ряди означень, дієслівні ряди наступності — «тягне, вабить, спокуша» зі званою ще з часів Т. Шевченка градацією слів, коли кожне наступне на склад довше.

Ще в ранніх поезіях С. Черкасенко став неперевершеним співцем ночі — здебільшого зачарованої, милої, сповненої жаги, краси тихих вод і ясних зірок. Його річ прозора й приваблива, ніжна і, як правило, добра. Вона настроює на спокійний елегійний лад, збуджує в душі найкращі поривання — від замилювання красою втишеного лісу, ставка чи річки до розкриття кохання, що переповнює вщерть люблячі серця. Це ніч солов'їв, ясних зір і тихих вод. Через те й пізніша «Симфонія ночі» набуває святого замилювання її красою, її тишею замріяних пісень:

Рине блискучих пісень водоспад,
Никнуть у млості дерева, куці...
Скільки їх, скільки їх, тих серенад
Виспіва серце палке уночі.

Для поета нічка «ясніша за ранок, за день», він складає їй серенади, романси, пісні, для нього млосна ніч — радість раювання, щастя неземного. А ранок, на відміну

від усталеного в поезії канону як ясного, опроміненого, життєбризного, постає в образі ситого звіра:

Мов ситий звір, з наїдку іще млявий,
Полінкувато ранок утає.

Ще несподіваніший день — він залле бридотою «страшну, чарівну казку забуття». Ні, С. Черкасенко співець тихої, погідної й чарівної ночі, вона веде його від денних прикросців суворого й нещадного життя з його катаклізмами, неволею, з його брудом і нестерпністю у світ гармонії природи й людських почуттів.

Поезія молодого С. Черкасенка про кохання не підіймалася, по суті, над звичайний, тобто ординарний, рівень. І коли десь уже перед імперіалістичною війною він друкує свій «недоплетений вінок» «Кохання», відчуваємо, що його герой не розгубив бентежних почуттів, але сприймає їх настільки розважно, що радість кохання для нього — це і безодня мук, і страждання від пережитого, промайнуло.

Серед віршів про кохання виділяється «Пробудження восени» — вірш граціозний, в якому в коротких, майже називних реченнях розкривається зародження почуття, його наростання, радість зі смутком на душі й сльозами на очах. З пробудженням весни настає і кохання. Змінюється ритм, змінюється оповідь — про почуття розважної і водночас жагучої людини, яка не розхлюпне свого щастя на почуттєву поривність.

Вона прийшла... Промінням золотим
В нічній пільмі кохання засіяло:
В квітках душа розкрилась перед ним,
А серце... серце щастям заридало!..

Інтимна лірика Спиридона Черкасенка настроєна на той же лад, що й «Чари ночі» Олександра Олесья.

«Вродився мрійником — і мрійником сконаю!» — сказав про себе поет, і не шкодує, що таким вродився. Він знає, що його заклик знайде у жінки відповідь, що укохана залишить гурт нудотних і галасливих залиціальни-

ків, стане його «чарівним пишним расм». Поет забуває про власний смуток, про нестерпний біль і світове горе, на світі їх тільки двоє — та ще вітер, що дослухає до мови їхніх сердець.

Пізніші поезії, поєднані з ранніми, в цілому витримують їх поетичний лад і виразно поступаються перед віршами з циклу «Кохання».

У полудні свого віку поет, заперечуючи тим, хто гадав, що його талант підупав, пише про кохання, його вірш залишається легким і граціозним. Хоч у його пізніших віршах уже мало пристрасті та, може, більше шани всесильним почуттям. Він певен:

Все піде геть, у небуття,—
Любов довічна лиш не згасне,
Воскресне нею й знов життя!

Вже напередодні першої світової війни в поезії С. Черкасенка виразно окреслюється образне поняття ідеалу як шляху до верховин, до сонця, як безупинне змагання до царства вільної праці й справедливості. Він схиляється перед світлими образами Тараса Шевченка й Івана Франка. Великий Шевченко постає перед Черкасенком і як творець «Кавказу» з його безсмертним Прометеем, і як сподіваний народом геній, що «словом запальним у грудях збудить сили». Він прийшов до народу як Месія, як Єзекїїл з його пророчим видінням слави і безсмертя рідного люду. Недарма в першодруку в «Літературно-науковому віснику» перший вірш з циклу «Світлій пам'яті Генія» мав конкретний заголовок — «Україна». Поет переконаний, що

Встануть з нами духом кволі,
Встануть з нами до життя...

Такими ж мажорними настроями перейнятий і цикл поезій «Чайка», присвячений Іванові Франку:

Чайка — то дума кохана моя,
Мій демон бентежний.

Чайка лине «на простір безмежний» і не може не асоціюватися з образом Мерані, коли зважити, що на той 1913 рік ця геніальна поезія Ніколоза Бараташвілі була уже знана українському вчителю. Крик чайки повен radoщами чекання, муками сподівання.

Чайка — не тільки бентежний політ у безконечне пізнання, порив уперед. Чайка — це й співцева пісня, яка не може жити в ганебнім спокою, вітає «боїв перечуття». Поетова пісня — вісник веселого ранку, сумного вечора, лісових пахощів квітів, погляду чарівниці. Вона присутня в битвах з напасником — і тут вона в Черкасенка перегукується з піснею поета з «Давньої казки» Лесі Українки:

Живеш ти усюди, о пісня моя,
Де владою диха цариця-краса!..

Тож поет не мислить собі творчості без одвічного руху вперед, без бою за красу осяйного дня, без краси.

Художня система С. Черкасенка дедалі частіше черпає свої образи з міфології. Так постійним у нього стає образ Демона, Сатани, червоного чорта. Утвержені в поезії Мільтона, Гете, Байрона, ці близькі між собою образи наповнюються духом богоборства, спротиву темній силі, несуть у собі світло (згадаймо Луцифера світлу постать). Цей образ демона-сатани стоїть в одному ряду з еллінським богоборцем — титаном Прометеєм. Глобальні й інфернальні сили, викликані поетичною уявою С. Черкасенка, надають його поезії серпанку філософського сенсу, переводять суть його ідеалу на світові теми. У цьому реєстрі й сприймається образ Нового року — «руїни бог з усмішкою творця». Руїни бог — для ситих облич, для вампірів, які підраховують баланс для банкірів:

Хижацьких замірів розгон широкий
Важким кошмаром висне над життям.

Новий рік бореться з богом і вампірами, для нього позаду минулі ночі, попереду — прийдешні, а сучасне —

бій. Новий рік (написано 1913 року) тримає хід непевних, він радий

У хмарах диму свіжої руїни
Новий до вічності вітати шлях —

(«Світлій пам'яті Генія»)

С. Черкасенко пише про межі «неземних покори й забуття», зрікається отруйного цвіту бажань і світових припадків у осяйному Содомі (під яким розуміє місто), але знає, що знайдеться зухвалець, який порушить його спокій, — це вбраний в червоне чорт, який кличе його, як Фауста, пізнати «красу святого божевілля». Це його демон, який відроджує пригаслий в ньому вільний дух:

Людина ти — візьми ж належне
без вагання

І будь до смертного конання —
Відважний порив, сила, рух!

Згадаймо знесилена, перевтомлена Мавку з її стражданнями і Того, що в скелі сидить. У Черкасенка і Мавка і Той, що в скелі сидить, поєдналися в ньому разом. Йому потрібен інший демон, який прокидається в ньому самому.

Написана на зорі поетичної діяльності С. Черкасенка поезія «Дзвін» розрослася в філософськи осмислений цикл, пов'язаний з казкою-повір'ям про закопаний скарб. Тим дужим велетом, хто розіб'є довічне мовчання, постає син Сонця. Йому належить вилити потужний і гучний дзвін із сплаву серця, й крові, і думки жару, і чистої, як кришталь, душі. «Не в долинах хай задзвонить перший дзвін» — йому лунати на верхів'ях. Так поезія 1907 року, здавалось би, неорганічна для тогочасної творчості Черкасенка, 1914 року гідно завершує цикл, у якому українські перекази про велета і захований скарб дивовижно поєдналися з «Заtoplеним дзвоном» Г. Гауптмана.

Дзвін скликає прямувати до сонця, до волі. Поет славить молоти й мечі, заперечує Старого Бога. Його герой — бого-

борець Прометей — бачить у Зевсі смертного, боги для нього звичайні простаки у своїх безглузких вчинках:

Безсмертя ж ваше що? — солодка омана,
Блискуча цяцька для раба,
Рукою кинута тирана.

Справді, безсмертна лише юрба, тобто народ. Без нього нема й богів, яких створила пійма нещастя. Образ Прометей, захисника народних мас, підноситься над усім. І коли Зевс хоче знищити його й розколює скелю, до якої прикуто Прометей, юрба підхоплює його й на руках несе до верховин. Визволений. Прометей стає сонцем у radoшах перемоги.

Як і О. Олесь, революцію С. Черкасенко зустрів захоплено. Як і О. Олесь, він пише про свято Першого травня, про червоні прапори:

Щастям замає він, прапор червоний —
Новий.

С. Черкасенко вітає повстання проти прогнилого режиму самодержавства. Поетичні засоби його уже знайомі, звичні. Він пише: «у серцях огонь нуртує», знову «стогне дзвін: бам-бам». Вітає перемогу, хоч достоту й не знає, хто той переможець. Для нього він — «грізний Хтось». Революцію він сприймає як перемогу Сатани — одвічного бунтаря і протестанта, який «ясніш од сонячного слова». Сатана долає потвору — Старого Бога. Поет переконаний, що

Наш вільний труд
Змете весь бруд
І дасть життя основи!
(«До верховини»).

Кожна строфа «Пролетарської пісні» починається словами «Пролетарі усіх країн». Поет закликає їх вийти із тюрем і низин на світлі верховини, а мету визначає так:

Пролетарі усіх країн,
Єднає нас девіз один:
За вільний труд і за свободу
Для щастя вільного народу!

Показовіший, більш «черкасенківський» вірш «Молодечі мрії» — про те, як радісної ночі «юнацтва дні ясні, прозорі встають у збуджених гадках». Вони для нього, ті слова запальні, — мрії, чарівний сон, чудо-квіти. Він береже їх, як клейноди, почуває себе «на верховинах життя».

Та триває війна, він опиняється на чужині — «на роздоріжжі, у баюрі». Минають дні, болісно, повільно, триуюжно наступають години прозріння. Недарма за «Повстанням» іде цикл «Додому» — гірке визнання, що всі ті, хто опинився на чужині, — «раби ліниві», їхні поети перевивають «пісні свої бездарні і зрадливі». Розуміння того, що народ їх вимів

За те, що власне буття
Ми віддавали без пуття,
Не за народ, не за Україну,
А за химери з панських рук!

Він не вибирає слів, щоб засудити і себе, і тих, хто з ним там, далеко від батьківщини:

Ми ошаліли і пішли
Свідомо в рабство і наругу...
...Життя новітнього каліки.

До такої самокритики, самовикриття у ті роки не піднявся навіть О. Олесь, тоді уже знаний автор славнозвісної «Перезви». І висновок — відмовитися від усього негідного, прийняти народні скрижалі. Іде до Ужгорода, разом з Миколою Садовським підіймає український театр.

А в душі — лишалися спогади про неусвідомлене колись щастя. Хоч у його «Оманах» здебільшого мовиться не про час минулий, але відчувається за рядками поезії, що поет живе там, на батьківщині, і коханням — омріяним і опетизованим, бо дійсність набагато реальніша, жорстокіша. Замість кохання вона у Відні підсуває йому Аннетхен, а мрія хоче переінакшити її на гетівську Гретхен. І живе він ніби уві сні — життя чужинця у тому Відні набагато гірше, більше того, навіть жахливіше.

Ще вдома поет задумується над тим, що людина-бог перетворюється на людину-звіра, яка топить усе в ріках крові. Як же так сталося, що ця людина, геній мислі, винайшла аероплан, а тепер він топить людей у ріках крові? Як же так сталося, що над усім людина поставила закони Марса, закони війни? Чого людський рід став родом проклятим?

Він стає переконаним противником війни. Черкасенків «Бенкет на бойовищі», навіяний імперіалістичною і громадянською війнами, неприйняттям кровопролиття, близький до поезій О. Олесья з його трупами, совами, звірами. Але у С. Черкасенка картина бенкету круків, сов і вовцюганів розгорнутіша й послідовніша:

Круки в'ються,
Скиглять сови,
Хочуть звірі м'яса, крові,
І регоче в полі жах...

«Снища» — другий вірш з циклу «На бойовищі» — близький своєю поетикою до поезій Олесья в плані використання народнопоетичних засобів, водночас перекликаючись з тичининським контрастом:

Весь світ пишає, радіє, сяє,
А мати... плаче...

С. Черкасенко послідовний у використанні персонафікованих понять Пекла, Сатани, Смерті. Остання виступає як господиня на кривавому бенкеті. У вірші «Пекельний вальс» символіка заснована на кольорах: «Чорним обрусом простори пустельні криє покірлива нічка-рабиня», квіти червоні — отруйні маки (образ, широко використаний С. Васильченком у його оповіданнях про імперіалістичну війну, де він поєднується з маками чорними). Тут же персонажі народної демонології — відьми, вовкулаки, сови, пугачі. Все підпорядковано зловісному пекельному танку, в якому «стомлені пари впали снопами». Тут же і образ з українським дум — образ червоного пива. За музику правлять гармати і кулемети.

Поезії з циклу «На бойовищі» своєю активною анти-воєнною скерованістю стоять в одному ряду з новелами і оповіданнями цього спрямування в творчості В. Стефаніка, О. Кобилянської, Марка Черемшини і С. Васильченка.

Ця ж тема і в циклі «Спокої». Зловіщий спокій мерців. Тут і болюча до щему «Колискова смерті» з її закінченням: «Сили спочинуть знебулі в чорнім спокої труни», і психологічна вражаюча акварель «Забутий». Жаль за воєнними жертвами викликає образ чистої Диви. Ніхто її не стрічає — скрізь мертвотно-біла тиша, мертво-блідий туман, і мертвим щастям нас обдаровує ранок, над усім — мертвий серпанок. Скрізь усе біле, лише червоні квіти з крові поклали зори на білий хітон Диви. Поезії «Діва чистая», «Спокій», «Біла жалоба» з циклу «Мої пейзажі зимові» — як білий реквієм загиблим. В епітетах і метафорах переважає білий колір, рідше — срібний або сріблястий. А поруч — червоні квіти й червона барва людської крові. І навіть рожевий промінь сонця спалахує «в тумані кровію ясною».

Цикл «Біла Панна» заснований на уже знайомому нам образі чистої Диви, Білої Панни, раніше асоційованому з білокорою березою як втіленням найзаповітніших поетових мрій про красу й чистоту, про вірність мрії і добру. До неї єдиної, як і Олесь, звертається С. Черкасенко з однокорими словами: «Кому ж повім печаль свою?» Єдине, що тримає його — це Біла Панна:

Коли в злигоднях на чужині
Тебе усе ж таки зберіг,—
Ніхто не скаже: й цей поліг...
Коли й скінчу, то — на Україні.

Туга за Україною переймає кожен рядок кількох поезій циклу «На тихі води, на ясні зорі». На чужині ніщо не будить потягу до життя, і гуркіт грому не навіва думок про волю. Тож, мов Антей, торкнися рідної землі, полинь туди —

На тихі води, на ясні зорі,
В гаї зелені, в краї веселі —
Із чужини!

Залишаються «мрії веснянії», що перекликаються зі сповненими трагізму дещо пізнішими чужинськими поезіями О. Олесь з їх тугою-благанням: «О, принесіть як не надію, то крихту рідної землі».

На чужині С. Черкасенко звернувся до народного образу Зеленого шуму — березневого каламуту, сили могутньої і поривної. Не завжди у поета цей шум вбирає народні переконання, та в цілому у його поезіях Зелений шум — це весняна міць, порив, це той Березіль, який став назвою театру Леся Курбаса. І тоді в С. Черкасенка знову бринить мотив, такий близький до Олесевих «Чарів ночі»:

До біса все! хоч мить єдину
Нехай сміється й нам життя!

І тоді ліричний герой поета кидається у вир Міста. Про нього С. Черкасенко писав ще напередодні імперіалістичної війни, весняної пори. Тоді перли весняних крапель асоціювалися у нього з сльозами, на міському бульварі він чув спів ресторанных мелодій, про «чар весняних казок» шептав «нічний феї» городовик, а педагог з подругою поспішав у «кабінет готельний», та й сама весна-красна звалася уже всесвітньою етуаллю, яка скорила «старця, буржуа і проститутку». Ніхто вже не вірить в «утворення чеснот».

Так постає образ Міста — капіталістичного, розпусного. Велике місто з його розпачем, злочинством і гріхом:

Не ніч, а гад, отрутний гад
Тут владарем над нами.

Звертається наш герой до образу Білої панночки. Але постаті білі під звуки вальсу — танцю оргійного — стають млосними й хтивими. Тут, у Місті-Молоху, і ніч інша. Вона — вакханка, хтива і розгульна. Втіленням Міста постають (і все з великої літери!) персоніфіковані потвори Смерть, Сум, мертвий Жах. Тут панує Оргія, Забуття, тут Шал і Зне-

мога. Місто — хиже. Тільки ясні очі нещасних дітей — єдина втіха і надія.

С. Черкасенко бачить Відень в оздобі гір та зелених лісів, а коли глянув ближче — смітники, дими. Для нього Відень — проклятий Вавилон у руках душ чорних і продажних. Місто в чаду, «король в шовкових ганчірках», спекулянт і разом з тим — нужденний злидень, дегенерат, рахітик, в якому «насущні блага... на картки». У Черкасенка, як у Олесья Урбанікелер, є своя Кернтнерштрассе, де по кав'ярнях сласно, жагуче «мрійно стогне ніч». Відень нічний — це місто нещасних повій, безногого інваліда. Це й хвилевий захват повногрудою продажною Гретхен-Лісю. Здається, що Черкасенків ліричний герой віддався на плин нічної течії тому, що «шляхетність і чуття» для художників життя — «тільки барви, тільки тони», сам стає безвольним рабом віденських вертепів та вар'єте. Та це, зрештою, хвилеве. Його погляд звертається до дальніх кварталів, звідки мусить грянути буря. Недарма цикл «Відень» закінчується промовистим віршем «Демонстрація».

Весна на чужині не викликала Черкасенкового захвату. Осінь тут будить думки не ті, що на Україні. Осінь постає в серпанку забуття, вона для нього — засіб приспати безсилий гнів. Лише уві сні він бачить рідний край і «під пестливі шепоти осінні» спочинок серцем на Україні. Коли в довірених поезіях осінь лише раз нагадала про Смерть — прийдешню зиму, то тут, у Відні, ліричний герой Черкасенка розглядає осінь як реквієм по червонозолотих днях, в яких уже вчувається вмирання, а золоті струни сонця бринять подзвінням, над усім уже панує покій смерті. Безрадїсним було розуміння фатальності того, що втратив він, розлучившись з батьківщиною.

Для поета лишилися одні сномари, поринання у світ народної демонології. Народжуються «Золоті пожари» з лісовиками, русалками, упирами, джэнджурістими перелесниками, з язичницьким пізнанням предковичного лісу. Перед поетом постає «Лісова пісня» Лесі Українки.

Ми досі якось до кінця не усвідомили, який сильний, неймовірний вплив явила «Лісова пісня» на всю українську літературу. Одним з тих, хто пішов за Лесею Українкою, був С. Черкасенко. Той Черкасенко, який чи не першим підійшов до марксистського розуміння її суті, коли 1913 року писав: «Невмируща прикмета блискучої творчості Лесі Українки — прометеїзм — робить ту творчість рідною, близькою пролетаріатові взагалі, українському зокрема, незважаючи на те, що поетеса сливе ніколи не брала сюжетів для своїх творів з життя сучасного робітництва й селян. Змагання пролетаріату — створити на руїнах минулого нове життя, девізом якого є — щастя всіх, мають всі ознаки невмирущої конечності, тому в яких би формах не виявлялись, вони не втрачають своєї вартості й однаково осяяні завше блиском поезії» («Лісова Українка», Дзвін, 1913, № 9).

Як це співзвучне знаменитим словам з некрологу Лесі Українці П. Дятлова, який був надрукований в «Рабочей правде» — більшовицькій газеті! С. Черкасенко свідомо пішов за великою поетесою великого народу. І хоч часто підпадав під її вплив, а намагання соціально загострити Лесині сюжети (як це було, наприклад, у «Еспанському кабальєро Дон Хуані й Розіті»), як правило, виявлялося надмірною соціологізацією, С. Черкасенко все краще й яснее у своїй творчості робив, йдучи услід Лесі Українці.

Після «Творів» — тритомної поетичної збірки — С. Черкасенко напише принаймні три нам знані цикли поезій, але то вже буде інший С. Черкасенко, який пережив ганьбу відчуження від рідного краю і постає знову поетом, що хоче бути вірним вільній Україні.

Збірка «Поезії для молодих» призначалася для пласту-нів — дитячої спортивної організації в Закарпатській Україні. Збірка збрала вірші про рідний край, про Тараса Шевченка, про вірність батьківщині, мала спонукати молодь до фізичного й духовного розвитку, не минаючи звичайні веселі й пустотливі дитячі ігри. Більшість віршів вчать любити природу рідного краю в усьому її багатстві.

Написана легким, ніби прозорим, віршем з уваги на дитяче сприймання, збірка ніби слідує правилу, що для дітей треба писати, як для дорослих, але краще. А втім, прочитавши кожен вірш зокрема, про деякі з них і не подумаш, що вони писані спеціально для дітей. Деякі з них чарують звукописом, як ось «На сіножаті». Як у самому доборі слів і звуків чути шелест коси! Ось перша строфа з її переливами звука «с» і зрідка «з».

Гей, дзвенять на луках коси...
Плачте, квіти запашні!
Росять землю перли-роси,
У сльозах лягли покоси
на стерні.

Хоч збірка призначалася для закарпатських дітей, мова тут загальнолітературна, і лише два слова «легінь» і «падоньку» (останнє радше подільське) виявляють вплив місцевих виразів.

М. Рудницький, загалом не прихильний до поезії С. Черкасенка, якого він чомусь вважав просвітянином і «робітником пера», відзначає, що «він орудує чистою, літературною мовою, знає її та вміє її плекати» («Від Мирного до Хвильового», Львів, 1936, с. 352). Бо й справді, коли С. Черкасенко замолоду припускався і відступів від норм літературної мови, і зловживав переставленими наголосами, то надалі його мова виробилася, стала просто-таки взірцевою. Та й останні поетичні твори він присвятив рідній мові, її красі й багатству. Останній цикл «Наша твердиня», який поет назвав поемою, — гімн українській мові, єдиній розраді поета. Вірність мові — вірність матері, вітчизні, і не прагнись, — звертається у вірші «Будуємо...» С. Черкасенко до «будівників» мови, — вишукувати якусь іншу, вона є, плекайте її, дбайте про її розвиток і безупинне збагачення.

Коли говоримо про С. Черкасенка як поета, не можемо обминути його драматичних творів — романів, драм і трагедій, писаних віршем.

Звернення С. Черкасенка до поетичної драми не було випадковим. Поезія переважала в його різнобічному обдаруванні. Приклад П. Куліша, В. Самійленка, а найбільше — Лесі Українки був захоплюючий, і С. Черкасенко успішно пробує сили в історичній і поетичній драмі — в жанрі, яким українська література ХХ ст. збагатила палітру своїх творчих можливостей.

«Казку старого млина» С. Черкасенко написав не без впливу «Лісової пісні». Як і велика поетеса, він теж звертається до рідних країв: недалеко від Нового Буга — Криворіжжя, де на його очах майже цілинний степ розорювався, на його просторах з'являлися численні рудні й заводи, капіталізм навалюно наступав на незаймані українські степи й патріархальний уклад життя.

Оскільки більшість підприємців, що індустріально освоювали криворізьку руду й донецьке вугілля, були чужоземці, то не випадково головною дійовою особою драми став місцевий німець Густав Вагнер, очевидно з тих колоністів, що їх надміру було на українському півдні.

Постать Вагнера неоднозначна. Вважає себе культуртрегером, покликаним вдихнути нове життя в цілині степи, серед яких, диви, і «з'явиться до нас сюди дикун-тубілець голий, волохатий», який уб'є їх, спряжить на вогнищі й «ковтатиме з кістками культурную печеню». Отак — не більш і не менш: дика пустеля з дикими людьми — канібалами, яких ошчасливить він своєю Культурою (обов'язково з великої літери), залучить до цивілізації.

Вагнер не позбавлений німецької сентиментальності, коли говорить про дику красу ланів, про схильність до різних емоцій, до краси взагалі. Часом він може бути навіть зворушеним. І це не оболонка, не позірне, це в натурі Вагнера — поєднувати сентименти з холодним розрахунком і байдуєністю до чужої долі, яку топче задля власних забганок «вищої» людини. Він вражений красою мельниківни і прагне мати цю красу своєю. Навіть назве її Казкою, матиме при собі як полюбовницю, доки тверезі розрахунки не

змусять прогнати Казку, відкинути елементарну порядність. С. Черкасенко проводить думку, що розрахунок завжди виграс в поєдинку з емоціями, влада готівки перед почуттями, коли говорить про Марію, яка згодна взяти Вагнера за дружину, незважаючи на те, що в нього була коханка, незважаючи й на те, що Вагнер одружиться, власне, з її ланами, її багатством.

У п'єсі С. Черкасенка Вагнера з його безкарністю загнано в глухий кут. Морально він знищений. Гордовитий Вагнер, який при першій же невдачі перетворюється в п'яничку, а при проблиску надії на відновлення свого становища стає подвійним убивцею.

Не далеко від Вагнера пішов інженер Крамаренко. В ньому, правда, ще не згасли рештки людяності. Він не схвалює брутального поводження Вагнера з Мар'яною, але й нічого не робить в її оборону.

Критика по-різному зустріла «Казку старого млина». Микола Вороний розглядає драму С. Черкасенка як неоромантичний твір, ознаками якого вважає: «В своїй художній манері він унікає деталізації, реальних подробиць в малюнку, натомість промовляє виразно закресленим символом, ефектно освітленим образом, в свій будівничий апарат він закладає динаміку, інтенсивно розвинений рух дії, а з психології моменту бере тільки найбільш характеристичне; тут він ніби наслідує манеру малярів-імпресіоністів. В сфері театральної техніки він охоче вертається до феєричної мелодрами, драматизованої утопії або драми-казки» («Літературно-науковий вісник», 1914, кн. IV, с. 184—186).

Під таким кутом зору поцінуючи драму С. Черкасенка, він попередниками його вважає не Лесю Українку з її «Лісовою піснею», а «Щороку» і драматичні етюди О. Олесья. «Затоплений дзвін» Г. Гауптмана, «Зачароване коло» Рідлія й схиляється до думки, що подібність образів Черкасенкової драми до образів його попередників швидше позірна.

Свого часу дуже популярною була трагедія С. Черкасенка «Про що тирса шелестіла...» Проте п'єса пережила себе, і причина цього полягає насамперед у тому, що, давши

геросві історичне ім'я Івана Сірка, він приписав йому невластне роздвоєння, про яке сам писав у передньому слові до п'єси: «Історичні і взагалі живі особи в п'єсі взято автором не для популяризації їх зо сцени, а як живі символи до втілення певних ідей (Сірко — боротьба в людині двох початків, звірячого і духовного; в образах Оксани й Килини — вираз тих початків: Сірчиха — клопітна буденщина, нездатна підвестись над життям, і т. д.); епоха і історичні події для драматурга тільки тло, на якому оживають його власні образи». Тобто: образи перетворилися в рупори певних понять, автор знехтував навіть тією необхідною дозою вірогідності, якої дотримувалася в своїх драматичних поемах з життя різних часів і народів Леся Українка. Популяристію «Про що тирса шелестіла...» завдячувала і чудовій музиці до неї Кирила Стеценка.

Коли ми зіставляємо подібні мотиви, теми, художні засоби втілення думок та ідей, способи творення настрою, асоціацій з тим, на що була така багата українська поезія початку ХХ ст., то найменшою мірою хотіли б вказати на залежність С. Черкасенка від своїх сучасників і попередників, на вільне чи довільне наслідування з його боку.

Спиридон Черкасенко входить у нашу багату талантами поезію насамперед як поет-лірик, співець найтонших почуттів і найпостережливіших настроїв в усьому живому довкола. Він не цурався громадянських тем, вірші про шахтарів чи не найкращі в українській поезії про тяжку працю вуглекопів. Та все ж, навіть соціально загострюючи розповідь порівняно з іншими поетами, він залишався мрійником, а його поезії — сповненими найчистішої краси дарунками усім, хто живе вкупі з природою, інтелігентний з натури і чуйний до краси, з болем переживаючи всяку дисгармонію в житті — соціальну, моральну, духовну, хто завжди хоче бачити в людині не звіра, а найдосконаліший витвір природи.

Олег БАБИШКІН

ЛІРИКА

I

Моя муза

МОЯ МУЗА

Ні у розкошах багачів,
Ні у царя в його палаці
Своїх пісень я не шукав!
Серед рабів
У бруді каторжної праці
Одважно, гордо залунав
Мій перший спів...
Спустився я сміло в тьму глибин,
Я розірвав ланцюг умовин
І кинув квіти й сяйво зір
В багно низин:
Мій дужий заклик до верхівин
У душах розпачу й зневір
Ударив в дзвін!
І от — ми в за́граві пожеж,
О Музо ненависті й співу!
Коли ж тепер в ясных огнях
І наша теж
Палахкотить хоч іскра гніву —
Правдивий був наш хресний шлях
До вищих меж!

1920

ПРОЛЕТАРСЬКА ПІСНЯ

Пролетарі усіх країн,
Раби часу, раби машин!
Розбиймо вщент тяжкі кайдани,
Нехай тремтять кати-тирани!

Пролетарі усіх країн,
Мешканці тюрем і низин!
На світ, на світ, за темні стіни!
На нас чекають верховини!

Пролетарі усіх країн!
В огнях пожеж і хуртовин
Гартуймо дух, гартуймо сили,
Що в рабській праці знемощіли!

Пролетарі усіх країн,
Єднає нас девіз один:
За вільний труд і за свободу
Для щастя вільного народу!

1919

МОЛОДЕЧІ МРІЇ

Співає ніч, співають зорі,
Душа у мріях, як в квітах,
Юнацтва дні ясні, прозорі
Встають у збуджених гадках.
Палких розмов слова бурхливі,
Огнево-бурнії пісні,
Неправді виклики гнівливі —
Встають, немов в казковім сні.

Збираю їх, мов чудо-квіти,
В гірлянду пишную нижу,
Ще довго буду ними снити
І, як клейноди, збережу.

Все те, що нам колись марилось,
Пило в оманах почуття, —
Пророчим сном тепер здійснилось:
Ми — на верховинах життя!..

1919

ДЕ ЩАСТЯ?..

В піснях палких душа бриніла
І ще тоді, коли з низин
До зір несла нас Волі сила
Під гуркіт молотів, машин.

У квітах пишних серце чуле
Цвіло і в будні, і в диму:
Тікала Ніч в тяжке минуле,
День опромінював тюрму.

В казкових мріях поринали
Гарячі голови рабів,
І ми високі ідеали
Вплітали в брязкіт ланцюгів.

Тюрма горить, ланцюг розкуто,
Сіяють сонцем гір шпилі!..
Невже ж тим Щастям знов забуто
Дітей занедбаних Землі?..

1919

40

Мій демон

I

На межах неземних покори й забуття
Цвіте містичний сад мовчання і печалі.
У нім спорудив я жертovníк каяття
Й на огнищі його спалив свої скрижалі,
Де юних дум моїх затерлись письмена
І камінь дорогий у суєті гріховній
Давно вже вивітривсь...

Спустошена до дна,
Душа застигла там в надії молитовній:
Не зацвіте у ній отруйний цвіт бажань,
Принади ж світові в осяйному Содомі
Не викличуть більш відгуку і поривань...
Шляхи Довічного нікому невідомі!
Поник мій гордий дух в покорі мовчазній,
В красі побожного, святого почування —
Та хто ж зухвалий той, що збудить спокій мій
В саду містичному покори і мовчання?..

II

Хто се, хто? чиї се очі
Надо мною? чий се сміх?
Чую шепоти урочі —
То ласкаві, як дівочі,
То гнівливі,

41

То зваблivi —
Надять-кличуть серед ночі
В царство руху й дум нових.
Сон чи привид? Хто він? Хто він,
Що приніс далеку вість?
В слові — подихом хуртовин,
В рухах — владою верхівин
Він чарує,
Він глузує,
Гордий, вільний від умовин,
Мій страшний, прекрасний гість.

Сад мій пишний цвів ще нині
І зав'яв...
Мій кумир в раю-пустині
Раптом впав...
Серце в буйному горінні
Спалахнуло жаром зваг...
Хто ж він, хто, таємний маг?..

III

— О, не лякайся! В моїх обіймах від безсилля,
Від мрійних снів спочинь!
У грудях сих я запалю огонь свавілля,
Красу святого божевілля,
І зваг нестримних, і хотінь.

Не для покор, не для німого спозирання
Буяє вільний дух:
Людина ти — візьми ж належне без вагання
І будь до смертного кохання —
Відважний порив, сила, рух!..

В царстві праці

У ШАХТІ

Мокро і темно, немов в домовині.
Випало кайло із рук.
Дихати важко, ломота у спині,
В голову болісний стук...
Чому став?
Не дрімай!
Бери кайло —
Довбай!

Думка єдина: спочити хвилину —
Сили нема довбонуть.
Добре б підняти та випростать спину,
Свіжим повітрям дихнуть...
Чому став?
Не дрімай!
Бери кайло —
Довбай!

Пізно чи рано? Ще довго робити?
Тягнеться час той, мов рік!
Дайте спочити, спочити, спочити,
Дайте заснути... навік!..
Чому став?
Не дрімай!
Бери кайло —
Довбай!

ПІД ЗЕМЛЕЮ

(У шахті)

Тут вічна ніч. Але не та,
Що після стомленого світу
Клопітну землю обгорта
У ласці тихого привіту.

Тут вічна ніч. Вона не сні
Несе утішній людині:
Землі занедбані сини
Помалу гинуть в домовині.

Замісто зірок золотих
Ночей і вроди, і принади,
В кутах далеких і страшних
Убогі блимають лампади —

Неначе шабаш свій мерці
Сюди збирались святкувати,
Й свої смердючі каганці
Де-де забули поховати

І розійшлись, і чутно стук
Глухий, зловісний в домовину...
Із всіх кутків могильний згук
Жаха незвичную людину...

Тут вічна ніч, тут повно вщерть
Страждання, болесті і муки,
І звідусюди тільки згуки:
Стук-стук! тут ніч! стук-стук! тут смерть!..

1906

В ЦАРСТВІ НОЧІ

Чорно... душно... Сліпять очі,
Впалі груди не дихнуть...
Під землею в царстві Ночі
Квіти сонця не цвітуть.

Та в душі, з віків знебулій,
Ще ясніш горять огні,
І не зникли в млі минулій
Волі жданої пісні.

Виростають вільні крила...
Хто ж стримає нашу міць,
Коли в мури вільна сила
Вдарить громом блискавиць?!

Зірвем сонце! — море світла
Кинем в чорную глибіню,
Кинем квіти в рабські житла —
В житла птьми і терпіння!

1920

ШАХТАРІ

Тихо у вогкій птьмі
В шахті, на дні.
Стіни ридають німі,
Мокрі, брудні.

Буйними краплями піт
Очі сліпять,
Лампи смердючої гніт
Блима, чадить.

Тяжко... повітря нема...
Сльози бринять.
Тиша панує німа...
Треба довбать!

Гучмо ми в груди землі
Кайлом б'ємо,
Вперто ми шиї свої
Сунем в ярмо!

Вугілля кожний шматок
Сяє, блищить:
Сила шахтарських кісток
В йому горить!

1906

МОНОЛОГ

Ви смієтесь, що п'яний я?..
Та байдуже мені!
Горить, болить душа моя,
І серце все в огні.
В горілці горе утопить —
Нікому те не гріх,
А вам, звичайно, не болить —
Вам жарти, глум та сміх.
Од праці п'яний кожний з нас
У шахті пропадав,
А може, й плакав там не раз —
Того ніхто не знав.
Та святом, бач, напивсь — і ви
Вже регіт ізняли:

46

«Чи йде той хміль із голови
У шахтаря коли?»
І чудно вам, як пельку він
Горілкою залле,
І підпирає, п'яний, тин
Або дружину б'є...
Тварюка він?! Дурні, дурні!
Як вийде з голови
Колись той хміль, то — навісні! —
Заплачете і ви!..

1906

ФАБРИКА

В мура́х, як в панцирях, упир
П'є людські сльози, піт і кров...
Чому ж не гасне сяйво зір,
Не мовкнуть співи про любов?!

І день і ніч упир співа
Врочисту пісню перемог...
Пишають квіти, дерева,
Сміється сонцем добрий бог...

Міцні обійми дужих лаб,
Страшні пісні потвор-машин!
І тільки раб — прикутий раб —
Плекає там тяжкий проклін,

Що вдарить громом в чорний мур,
Погасить жертвені огні
І муки праці і тортур
Оберне в квіти і пісні!..

47

БОЖЕВІЛЛЯ

Весь світ — криваве божевілля,
Весь світ у дикому танку
Справля пекельнеє весілля,
Справляє оргію гидку.

Чадно. Душно. Давлять снища...
Чорні марища в очах —
Їх рухливі, дикі грища
Повиває смерті жах...

Плаче в безодні кохання...
Ні, не кохання... А що ж?
Чуєш таємні ридання?
Їх не тривож... не тривож!..

Весь світ і досі ще танцює —
В смітті розбиті і брудні
Святі скрижалі кам'яні —
Червоний чорт по них гарцює...

А там... Хто там стоїть свавільний?
Ще мить — молот їх тяжкий
Впаде на бенкет божевільний,
На світ трухлявий і гнилий!

1919

Дзвін

ДЗВІН

I

Гей, не шукай у безодні віків
Пісню врочистую Сонця величного!
Зник із хаосом божественний спів,
Зник у обіймах Мовчання предвічного.

Сльози з стражданнями, туга, жалі
З радістю в співах новітніх сплітаються,
Гімни ж величні в глибинах землі
Скарбом забудим од світу ховаються.

Хто той відважний, що в надрах німих
Скарб розкопає, навіки похований,
Хто той натхненний, що співів гучних
Знову розбудить мотив зачарований?..

II

Мов кутий з міді, Він стоїть,
Втопивши погляд в шар блискучий,
І дужим рухом самохіть
Удар наносить неминучий —
Один за одним. Б'є луна,
Розносить стогони металу,—
Не затремтить рука міцна,

Не знає Він вагань і жалю.
І п'їтьма злякана дрижить,
А в жилах кров огнем кипить:
Немов надземний вільний дух,
Він весь — завзяття, сила, рух!
Його присмаглії уста
Шепочуть гордеє признання:
— Я Сонця син. Моя мета —
Розбити довічнеє Мовчання.
Не схибить дужая рука!
З металу ж сього у горнилі
До Сонця злине пісьнь дзвінка
І вільний гімн предвічній Силі.
Він розітнеться — віщий спів,
Бурхливий крик моєї крові,
І поведе моїх братів
До волі, щастя і любові!..

III

В новім хаосі звуків і огнів,
В диму густім і реготах пожежних
Знов виростав гучний з металу спів,
Спів боротьби і поривів безмежних.

Тремтіла ніч, вартуючи спокій,
Холодний сон прадавнього Мовчання,
І рабства хижого містичний змії
Звивавсь, передчуваючи сконання.

В огнях пекельних мідная руда
Стогнала тяжко в блисках веселкових,
І потекла огневая вода
Струмком в холодні ями форм готових.

IV

Мов кутий з міді, Він стоїть,
І владний зір огнем горить,
Із-під розплющених зіниць
Сіє блиск нових зірниць.
В огонь укинув все котляр:
І серця кров, і думки жар,
І душу чисту, як кришталь,—
Щоб розбудить німий метал,
Щоб крик той всюди розітнувся
І в душах кволих відгукнувся,
Щоб спалахнув огонь надій
Бажанням кинутись у бій;
Немов розтопленеє скло,
Холонуть в формі мідь, срібло:
Жаданих кілька ще хвилин —
І залуна довкола дзвін.

V

До верховин! Не в долинах
Хай задзвонить перший дзвін:
Тісно, душно в хмурих стінах —
Давить мороком низин,

Віє холодом могили,
Вабить снами забуття...
Гей, напружимо всі сили —
Й на шпилі без вороття!

Вільний порив до змагання
Не рахує грубих меж:
Кине й душу без вагання
В пекло бою і пожеж.

Сонцю волю перші гімни
З новоявлених дзвіниць —
В серце кволе спів нестримний
Увілле одвагу й міць!..

1914

VI

Знову нічка... Спить, втомившись
В боротьбі із лихом мир,
І плекає, притаївшись,
Зло лукавий свій замір.

Я — вгорі!

Я — на дзвіниці!

Я — на варті, стережу!
Серце маю я із криці,
Як ударю — розбуджу!

Та мовчать ще, згуків повні,
Мої груди мідяні,
Хоч бажання невимовні
Вже буяють у мені.

Дужий я!.. Я сонце бачу,
Пітьму ночі розіб'ю,
Людське серце, замість плачу,
Згуком міді напою!

Чорна ніч пополотніє,
Зло здригнеться, затремтить,
І від жаху заніміє
Лютий ворог в одну мить...

52

Сонце сходить... Гей, до бою!
Гучно вдарю на сполóх:
Геть втече, покине зброю
На шляху страхополох.

А відважні груди в груди
Стануть — горе ворогам!
Криця й мідь усіх розбуде
Дужим криком: бам! бам! бам!

1907

До верховин!

ДО ВЕРХОВИН!

Ми не раби, хоч у ярмі
Стогнали цілими віками,
Ми не раби, хоч у тюрмі
Бряжчали вічно ланцюгами.

Нескутий був наш вільний дух,
Із чорних ям та уговин
Його огнєвий сильний рух
Виносив нас аж до верховин.

Нехай же хтось тепер здола
Нас закувати у кайдани:
Не схилим гордого чола,
І не потішаться тирани!

Угору ж молоти й мечі!
Нехай подзвінням плачуть дзвони:
Над катом квілять вже сичі,
Попи співають похорони.

1919

НАШ РУХ

З огню і крові,
А не з любові,
Кується наша доля:
Зате — не жарт
Міцний наш гарт,
Коли нас кличе воля!

Вагань не треба!
До зір, до неба
Злетить наш дух свавільний,
Як дужий дзвін,
Впаде проклін
На морок тюрм могильний!

І серця промінь
Запалим в пломінь
Братерства і любови:
Наш вільний труд
Змете весь бруд
І дасть життя основи!

1919

ВІРА

Створили ми свій п'єдестал
Не з міді, спижу або криці,
На нім, як сонце — Ідеал,
Довкола — хмари й блискавиці.

Не зрушать гордого громи,
Не зрушать бурі й хуртовини,
І сили темряви сами
Розіб'ються об тії стіни.

Міцний, як скеля, він стоїть
Вікам на диво й на тривогу,
Його нікому не розбити!
Він — віра в нашу перемогу.

1919

МЕЧ І МОЛОТ

Ми живемо в часи величні,
Яких не бачили і в снах,
І, несподівані, незвичні,
Вони нас кидають у жах...

Міщанство геть, коли країна
Встає з могили забуття,
Коли що рух і що хвилина —
Бурхливий порив до життя!

Не треба ж зайвого вагання!
У руки молоти й мечі:
У бурях творчого змагання
Вони — відродження ключі!..

1919

ВІЛЬНА ПРАЦЯ

Працю зруйновано, праці нема,
Хто ж ми без неї?
Нащо ж у крові купали дарма
Наші ідеї?

Вільная праця — то наша мета,
Наша надія,
Нащо ж занедбана тая свята,
Вкохана мрія?

Всюди руїна. У пустці німій
Голод никає,
Знов на кривавий розлючений бій
Нас закликає.

Годі нам крові, доволі оман!
В хаті, вже рідній,
Вільно спочинем од сліз і од ран
В праці свободній!..

1919

ЧОВЕН

Море плеще, хвиля грає,
Човен утлий ген пливе.
Вітер вільно тут гуляє,
Чорні хмари наганяє,
Грім гуркоче, вир реве.

Хвилі-гори зчорна-сиві
І лютують, і ревуть,
Хвилі-коні білогриві
Геть за вітром, пустотливі,
Скачуть вгору, в скелі б'ють.

І літає човен в морі
Без вітрила, без стерна:
Він гуляє на просторі,
Зневажає хвилі-гори
І в безодні порина.

Хвиля човен підхопила —
Край! рятунку вже нема!
Мов лиха, нечиста сила
Розігналась і розбила —
Трах! і — в гриски!.. Та дарма!

Хоч годину він на волі
Погуляти мав снагу:
Гарно в морі на роздоллі,
Гидко нидіти в неволі,
мов той пес, на ланцюгу.

1907

Революція

РЕВОЛЮЦІЯ

І

Ніч. Пожежі лижуть хмари.
Гуркіт бою. До покари
Кличе грізний хтось у гніві:
«Гей, тікайте, полохливі!
Дужим місце на чолі...
До верховин! на шпилі!

Геть з дороги, хто не з нами
Аж туди, де над горами
Сяє сонце, світять зорі!..
Ще зусилля — й смерть Потворі!
Недарма шалених мрій
Запалав наш буревій...

Нас не спинять скелі-гори —
До верховин! на простори!
Скинем геть Старого Бога,
Наша буде перемога:
Годі скніти в темній млі —
До верховин! на шпилі!

II

«Ха-ха! Владарю світу, чув?

Се так мій сміх лунає.
Ти до покори світ натхнув,
А я... ха-ха!.. хто теє знає?

Я той, що кращий діамант
З твоєї здер корони!
Згадав?.. Я — перший протестант,
Я потоптав твої закони!

В твою пиху я громом зваг
Жбурнув в довічній ночі
За те, що холодом зневаг
Мертвили нас владичні очі.

З ненависті вродивсь мій сміх —
Пекельний сміх безодні.
Крізь млу тисячоліть страшних
Я ніс його аж до сьогодні.

В твоїх прокльонах я горів,
Як і у дні творіння,
Коли зневажив божий гнів
Святою бурею хотіння.

В безоднях пекла я плекав
Святу помсту тую
І от, погордий, дочекав,
Що пишне свято одсвяткую.

Не встанеш, ні!..

Мої сини,
Прийшов наш час радіти:
Святкуйте ж свято Сатани,
Протесту праведного діти!

А я втоплю свій творчий дух
У сміливім горінні:
Спочине мій бентежний дух
У перетворенім хотінні.

І стане давня мана
Для всіх — нікчемна, зайва,
Протесту ж батько — Сатана —
Ясніш од соняшного сяйва!..»

1917

ПРОМЕТЕЙ

Драматична картина

Пам'яті Т. Шевченка

Споконвіку Прометей
Там орел карає,
Що день божий довбе ребра!
Й серце розбиває.

«Кобзар»

Прометей
(прикутий до скелі, з виразом затамованої муки
закинув голову назад)

Віками йдуть хвилина по хвилині...
Збайдужів дух мій, занімів,
І тільки хижі клекоти орлині
Ще будять в серці гнів...
Се що?.. Перед очима мають крила...
О, Зевсів кате, ти се? знов?
Шматуй, точи по краплі кров,—
Його поки що сила!..
(Стенувшись, з палаючими очима намагається
розбити заліза)

Будь проклят ти, Гефесте жалісливий!
Ланцюг, гартований в твоїм горні,

Міцніш за Зевсів трон хибливий,
А то б... рука не зрадила в борні...
Не схибла б, ні!..
Огонь не згас ще в грудях у титана,
І повний жахами Тартар
Поглинув би тирана:
Його б я скинув з-понад хмар
В безодню з висоти!..
Чи довго ще, мій лютий кате,
Моє страждене серце рвати
Без краю будеш ти?..
Нехай... Потрібна Зевсові ся кров офіри,
Та не здолає вирвати він крик зневіри...
(Дослухається)
Я чую спів... Як ниють рани!..
Хто ж він, мій ніжний гість нежданний?..
Х о р о к е а н і д
Зорями-чарами сяли в коханні
Очі ясні Гезіони...
Леле! затьмарились зорі в тумані,
Серце розкраяли ще нечувані
Стогін дружини й прокльони.

Щастя-кубельце розбили в руїну
Зевсові бурі суворі...
Кинь же навіки погорду невпинну:
Щастя-коханячко — втіху єдину —
Знайдеш ти тільки в покорі.

Моря співучого хвильоньки-шуми
Грають нам з ночі до рана,
Співи Еолові в ніжній суми
Там переллють твої грізнії думи —
Серце спочине титана...

Прометей

(саркастично)

Під землею у долині
Теж блукають тихі суми,
Ледве чутні віють шуми,
Ходять тіні...

У задумі там глибокій
Забуваються страждання,
Никнуть гордії бажання:
Рай той — спокій.

Слава ж, Мойро невблаганна,
Що огонь у грудях маю,
Що спасла від того раю
Ти титана!

В сто крат ліпше загибати
В муках поривів високих,
Ніж в спокоях тих глибоких
Жить і... спати!..

О к е а н
(примирений, розважний, вузень-
кою, стежкою веде до Прометея на скелю згорб-
лену Теміду і чує останні його слова)

Колись і ми в буянні молодім
Кохали всі блискучу, горду мрію,
І я зухвалим розумом своїм
На Зевса руку зняв. Тепера — скнію...
Не одвертай очей!.. Ся сивина —
Ознака мудрості, дочки покорі...
Скорись, бо доля жде тебе страшна!
Се — ради досвіду, се — не докори...
В покорі мовчазній немає боротьби,
Немає мук, образ, ще нечуваних,
А влада й міць — є долею обраних...

Прометей
Не буде їх, не буде владних, крім юрби!
Океан
Безглуздий ти...
Прометей

О, спокій дай мені!
Не додавай ще мук ти ранам свіжим,
Роз'ятреним орлом тирана хижим!
Я творчі не на те палив огні
В душі людській...
Океан

На матір подивись,
Проймись до неї жалем і скорись!
Теміда

Матері, сину коханий,
Не забувай.

Вразили муки-кайдани
Серденько вкрай!

Матері впала на спину
Доля твоя.

Лелечку, гордий мій сину,
Муко моя!

Прометей

І ти, о нене?.. Мойро, сили дай!

Дай пережить важку хвилину,
Не кидай у одчай...

Ідіть собі... я не скорюся до загину...

(Океан і Теміда зникають, похитуючи скорботно
головами. Прометей довго дивиться їм услід,
раптом запалюється страшенним гнівом і силку-
ється перервати ланцюги)

Прометей

Гефесте, проклят будь! Не спочування,
Коли мене до скелі припинав,
Бриніло в серці в тебе: керував
Тобою рабський жах, бажання

Від Зевсових дозорців жаль покрити
Ударом молота страшним... Ганьба!..
О, знаю я, що значить жаль раба,
Смертельним страхом оповитий,—
Тиранів се міцна твердиня!..

Огонь в душі божественний роздуй,
Завзяттям груди скуй —

І враз покотиться, мов з гір каміння,
На жахові збудована гординя.

Та ні... не вам, що зветися богами,
Збагнути по́риву потужний льот:

Ви живете без жалю і гризот,
Безсмертя власного рабами.

Безсмертя ж ваше що? солодка омана,
Блискачця цяцька для раба,

Рукою кинута тирана.

Безсмертна лиш вона — юрба!..

В холодних сутінках віків минулих
Богів створила тьма

В думках людських, заляканих, знебулих...

Її нема — і вас нема!

І скоро вже божественні багаття

Ясного розуму й нестримного завзяття

В душі юрби великій, невмирущій

Величним сонцем спалахнуть,

Осяють до верховин путь —

О, затремтиш ти, Зевсе всемогущий!..

(Розтинається страшний удар грому. Скеля хи-
тається. Прометей регоче.)

Хор богів

Хвала навік, могутній всесвіту владарю,

Хвала тобі!

Від неба і землі хвала, преславний царю...

Прометей

(заглушаючи)

Хвала юрбі!..

Хор богів

Милість даруй свою розуму хворому,

Грізні перуни у ласці згаси:

Сонцем сіятиме в чолі суворому

Милість величного... Славен еси!..

Слава великому, світодержавному

Зевсові слава віднині й навік!..

Прометей

Співу нікчемному, хоч безугавному

Кину у відповідь гордий свій крик:

Слави не гідний, хто міць свою владную

Здавна спорудив на рабстві й сльозах!

Бачу вже зорю ясну і принадную,

Що над Олімпом зійшла в небесах.

О, недаремне із огнищ захованих

Пориву племінь я людям здобув,

Розум і серце од снів зачарованих

Знов до життя, до безсмертя вернув!

Земле занедбана, земле заплакана,

Знову повстане твій вік золотий!

Юрбо зневажена, юрбо залякана,

Згине, як привид, тиран нависний!

Зевс

Мовчи, нікчемносте зухвала!

Іще та сила не повстала,

Яка не згинула б від Перуна.

Та величі не варт ся боротьба:

Хай згине геть твоя юрба

Від хвиль бурхливого Нептуна!

Прометей

Спізнівсь, пан-отченьку! дарма!

Перун блищить, де тисне тьма,—

Я ж запалив огонь пожеж,

І бога грізного гординя,

Що досі ще не знала меж,

Померхне в нім, як миготіння.

Нептун же тим страшний, хто ходить у долині,
У кого розум при землі,—

Я ж думку творчюю збудив в людині

І показав дорогу на шпилі!..

Зевс

Хто право дав тобі —

Не нам,

Богам,

Служити, а юрбі?

Прометей

Хто право дав?

Я не питав...

Мій дух в святім екстазі

З небес приніс їм дар —

Огню божественного жар.

Німих рабів,

Що ниділи в зневазі,

З низин повів я до верхів —

І став там рівний між братами,

З юрбою — богом над богами.

За владу ти тремтиш і недарма:

Юрба іде -- і вас нема!

І не лякай страхіттями Тартару:

З піднятим чолом жду удару,

Бо Прометей

Не вмере у спогадах людей!..

(Розтинається страшений грім: земля тремтить,

скеля, до якої прикуто Прометей, розколюється,

і він падає вниз. Юрба, що в сю хвилю сходить

на гору, підхоплює його й на руках несе до вер-

хів'я. Визволений Прометей стає сонцем в ра-

дощах перемоги і з гордо піднесеним чолом

слідкує, як розтають у сьому сяєві ясні тіні

богів).

ПІД НОВИЙ РІК

(Фантазія)

I

Не дослухайсь, іди за течією —
Не спиниш ти Його могутній хід...

Сьогодні свято в нас.

А Він іде потиху над землею,
Старий, як вічності безодня, Дід:

Ім'я Йому — старий, байдужий Час.

Вчувають зір незчисленні плеяди
Його путі розмірений закон,

Вчувають і тремтять,

Що згаснуть теж, як згасли міради,

Й ніщо — ні плач гіркий, ані прокльон —

Їх смерть для всесвіту не позначають.

І тільки десь марудні астрологи,
Схилившись над книгою Буття,

В здивованні зітхнуть,

Щоб знов незнаємі, примхливі боги

Взяли на глум їх віщеє знаття

Й прийдешнього розгаданую путь.

А Він іде потиху над землею,
Не знаючи початку, ні кінця,

Ні гніву, ні жалю,

Погордливий байдужістю своєю,

Руїни бог з усмішкою творця,

І шепче: «Знищу все і все зроблю!»

II

Бал. Музика. Сяють очі
Щастям давніх сподівань,
Що в чаду палкої ночі
Вже здійснились сни дівочі
В хвилях дивних почувань.

Шепчуть устонька-корали:

«Се не танок, а огонь...

Шумно, душно серед залі —

Любий, милий, сядьмо далі

І спочинем осторонь.

Хай сіяє все огнями —

Любо нам в самотині.

Обійми ж, прилинь устами,

В поцілунках до нестями

Дай упитися мені!»

Зустріч Року. Крик, вітання...

«Любий, чуєш? Се не те:

Зникне геть зачарування

З ранком ясним, а кохання

Вічним квітом процвіте!»

* * *

А Він іде, холодний і спокійний,
І кривить сміх старечії уста.
Витає смерті тінь...
І кублиться у серці смуток мрійний,
Печаль юнацьке чоло огорта,
і гасне жар нездійснених хотінь.

III

Року Нового зустріч врочисту
Їх небагато в колі тісному
Тихо, статечно зійшлись святкувать.
Холодом глузду думку огнисту
Кожний з них гасить в слові значному,
Кожний, що має, бажає сховать.

* * *

Ситі обличчя, погляди владні,
Рухи поважні, ніжні, тендітні
Злило в один гармонійний акорд.
Хто ж вони, дужі, в слові ошадні,
В замірах хижі, в волі нехитні,
Пещені в холоді хмурих погорд?

IV

То — вампіри,
Оп'янілі
З крові брата,
Підраховують баланс.
То — банкіри,
Що не в силі
І на свята

Скинуть з себе хижий транс.
В ухах ниють
Злата дзвони —
Дивні співи,
Що співа чарівний бог,
В óчах мріють
Цифр колони
Й перспективи
Новорічних перемог.

V

Хижацьких замірів розгон широкий
Важким кошмаром висне над життям —
І тисне ніч страшна.
А Він іде в байдужості жорстокий,
Чужий захопленням і почуттям.
Мов смерті тінь, біліє сивина...

VI

Він чує все, а в чорнім реготі — отрути
Ладен у радість хижую підлить
І рушить далі в путь;
Він чує все, щоб в тую ж мить забути,
Холодний зір в прийдешнєє втопить
Й його в давно минуле обернуть.

Знов огні. Під чорні хмари
Кида хтось кривавим сміхом,
У диму
Ще незнані діє чари
І регочеться над лихом,
Розбиває ночі тьму.
Він не знає, що́ то свято, —
Гордим поривом високий,

Він не лічить час на роки,
Бо йому
Час натроє весь розтято:
Поза ним — минулі ночі,
Поперед — прийдешні дні,
А сучасне — бій.
Він одважно смерті в очі
Кида виклики гучні.
В блискавках огневих мрій
Обіймає вічність сміло,
На усе ж, що так гнітило,
Виливає дужий гнів
І на межах всіх часів
Розвиває прапор свій.
Місто засне, чадом п'яне,
І під гуркіт канонад
В диких снищах важко встане
Й затремтить, як хижий гад.

І здержить Дід старий свій хід невпинний,
Щоб радий крик втримати на устах,
Прогнати чорний сміх,
У хмарах диму свіжої руїни
Новий до вічності вітати шлях
І засміялись в radoщах нових.

1913

СВІТЛИЙ ПАМ'ЯТІ ГЕНІЯ

I

Ой чого ти почорніло,
Зелене поле?..

Т. Шевченко

Безшумних спогадів жахливі чорні тіні,
Невипланих слів розпачливий мотив.
Як звір зацькований, понурий сум в долині,
Як зачарований, у сні всесильний гнів...

Ганебний, довгий сон. Минувшини трутизна
Лукавим ворогом лягла серед руїн:
То марила вночі одурена вітчизна
У спогадах минулого знайти спочин.

Та ятрились, огнем пекли криваві рани,
І дужим закликком будили вже не раз
Той сон і забуття мовчазної нірвани
Удари молота нестриманих образ:

Під сірим попелом огні ще не згоріли,
Неприспаний болів занадто іще біль...
О, де ж він, де натхненний отой Єзекіїль,
Що словом запальним у грудях збудить сили?..

І він прийшов. Прорвалось слово у пустині,
У тіло кості одяглись, в німих устах
Огнем збудилася хвала новій святині,
Що сяєвом новим ясніла в небесах.

II

Заревуть дзвіниці.
В Україні
Завис голодний
Звір в пустині.

Т. Шевченко

Сонце сходить в хмарах чорних.
Крячуть круки. Виють пси.
Зграї марищ, снів потворних
Гинуть в чарах необорних,
Гинуть ночі голоси.

У проміннях злототканих
Доля-мрія зайнялась,
В співах волі довгожданих,
В хвилях щастя пожаданих
Степом-лугом розляглась.

Хай ще крячуть чорні круки,
Хай лихі ще виють пси
І сичать в тернах гадюки —
Не спускай в несилі руки,
Палу серця не гаси!

В почуваннях щастя-долі
Без вагань, без каяття
Встануть з нами духом кволі,
Встануть з нами до життя,
Сонце сходить — сонце волі!..

1914

ЧАЙКА

Співцеві Іванові Франкові

I

Море, як тайна, мовчазно-спокійне,
Море, як далеч, невидимо-мрійне,
Снами бурхливими снить,
Снами в безодні.

Сонце, як велетень в бою у ранах,
Встало, повите в кривавих туманах, —
Скелі в пожежі умить,
З ночі холодні.

Ринуть зловісні рокоти-шуми,
Думу турбують заховані думи,
Серце палає огнем —
Бурі чекає.

Сонце із злота кує ясну зброю,
Вітер он рветься, як лицар до бою,
Мов білогривим конем,
Хвилею грає...

Море найжилось грізне, як кара,
В блисках огневих насунулась хмара,
Буря збудила хаос
Криком сурорим.

Чайка між хвилями й хмарами в'ється,
З бурею стогне, з громами сміється...
З нею прудкий альбатрос
Лине над морем.

II

Чайка — то дума кохана моя,
 Мій демон бентежний:
 Мчить нас у хвилях бажань течія
 На простір безмежний.
 Нудно нам, тоскно в спокійнім багні,
 У царстві вмирання,
 Линем до хмарок ми, що крешуть огні
 Із криком вітання.
 Топимо в хвилях пекельний свій гнів,
 В спокою ридаєм,
 Кидаєм бурям огневий порив
 І в бою співаєм.

III

О чайко! Ти — пісня співця голосна,
 Що лине над морем широким життя!..
 В ганебнім спокою нудьгує вона
 І з криком вітає боїв пречуття.

Із хвиль уродилась, на скелях зросла,
 Зміцніла у громі страшних блискавиць
 і, вільна як вітер, як льоти орла,
 Не знає кайданів, не знає в'язниць.

О пісне натхнення! В постійних боях
 Із нападом лютим нестриманих орд
 Ти, повная гніву, відвагу і жах
 Єднаєш у дивний і грізний акорд.

На ранок веселий, на вечір сумний,
 На срібнее слово далеких зірниць,
 На пахощі квітів, на шум лісовий,
 На усміх, на погляд з очей чарівниць —

Душа на все радо озветься твоя:
 Ти все одбиваєш, як сонця роса,
 Живеш ти усюди, о пісне моя,
 Де владою диха цариця-краса!..

IV

Чайки крик в нічній пустелі
 Розітнеться самітний —
 Збудить то заснули скелі
 Бій роз'ячених стихій.
 Повний радощів чекання,
 Повний муки сподівання,
 Чайки крик
 Народився в бурях прагнень,
 І лиш в певностях досягнень
 Увірветься він навек.

Відгуки

КОЗАК БАЙДА

Сонце сяє, хвиля грає,
Тирса з вітром шелестить.
Байда простору шукає —
Орлім оком озирає
Степ безкрайї та блакить.

Перед ним — глибинь Славути:
Ув обіймах берегів
Лине грізно, в скелі кутий,
В тишу ніжний, в бурю лютий,
Лицар вславлений степів.

Мовить Байда: «Джуро милий,
В неосяжних сих степах
Набираюся я сили —
Знов я дужий, непохилий
Ворогам моїм на страх.

Збудим степ, Дніпро широкий!
Хай нікчемна татарва
Робить сміливі наскоки —
Лук наш вцілить на всі боки,
Не урвалась тятива!

Дніпре-батеньку! сюди ми
Принесли тобі чолом!
Будем щирі побратими,
А порогами твоїми
Я озброюсь, як щитом.

Пильнувати Україну
Будем гостро вздовж і вшир,
Будем битись до загину
За укохану вітчину —
Не дамо її в ясир!

Ми збудуєм з козаками
Запорозьку матір-Січ
І чайками, байдаками
Ми дістанем за морями
Ворогів і вдень, і вніч».

Ой п'є Байда й добре дбає —
Не один спалив аул:
Через Крим шляху шукає
Він туди, де й не чекає
Байду грізного Стамбул.

1919

На бойовищі

БЕНКЕТ НА БОЙОВИЩІ

В'ються круки
І сміються:
 «Ще, ще муки!
 Ще, ще крові
Для вселюдської любові,
Для вселюдського добра...
 Кра-кра-кра!»
Сови сміхом
Із діброви
 З криком-лихом
 Нас вітають,
Плачуть, стогнуть, проклинають.
«Крові хоче Смерть лиха!
 Ха-ха-ха!»
Звірі виють,
Люті, сірі:
 «Хай ще ниють
 Ваші рани,
Бенкетують вовцюгани,
Що смакують вашу кров...
 Ов-ов-ов!»
Люди б'ються
Груди в груди.

Круки в'ються,
Скиглять сови.
Хочуть звірі м'яса, крові,
І регоче в полі жак:
 «Бах-бах-бах!..»

1919

СНИЩА

Вовки збирались, вовки сміялись:
 — Ой буде ж дива!
І зиму й літо — все трупом вкрито —
 Багаті жнива!

Серед діброви злітали сови
 Вночі на раду:
— Гей, їсти буде — не спинять люди
 Криваву зваду!

Вкривають круки зелені луки
 І дні, і ночі:
— Ой до хвороби ступили дзьоби
 Козацькі очі!

Щодня із хати виходить мати
 Та на шпильочок,
Біжить-питає: «Чи не вертає
 Десь мій синочок?»

Вовки і сови сплять, п'яні з крові,
 І крук не криче...
Весь світ пишає, радіє, сяє,
 А мати... плаче...

1919

ПЕКЕЛЬНИЙ ВАЛЬС

Гей, позліталися сили пекельні.
Смерть із косою — над всім господиня.
Чорним обрусом простори пустельні
Криє покірлива нічка-рабиня,
Їх убирає у квіти червоні,
В квіти червоні — отруйливі маки.
Бродять довкола марища сонні,
Танцю чекають відьми, вовкулаки;
Світять очима зеленими сови,
Пугачі пісню веселу співають,
Сірі голоднії діти діброви
Дружною тічкою їм підвивають.
Клацає Смерть-господиня зубами,
Віє і дихає духом безодні:
«Чом не танцюють на бенкеті з нами
Трупи розбухлі, байдужі, холодні?
Нумо ж до танцю! Нам грають гармати,
Дріб вибивають чимдуж кулемети!»
Крутиться, віється, хоче обняти,
Хоче затиснути Смерть у лабети.
П'яні в пожежах регочуться хмари,
П'яне і поле з червоного пива...
В танці пекельному стомлені пари
Впали снопами, як в добрії жнива.
Смерть-господиня гуляла до ранку,
З ранком затихла і оргія дика...
Трупи, скрізь трупи, ще теплі од танку...
Бенкет скінчився... замовкла музика...

1919

КОЛИСКОВА СМЕРТІ

Люлі, козаченьку, люлі!
В мрійних обіймах півснів:
Вже не співають нам кулі,
Стих уже брязкіт мечів.

Люлі, козаченьку, люлі!
Привид кривавий десь щез.
Легіт торкає заснулі
Тіні журливих берез.

Люлі, козаченьку, люлі!
Вже не присняться тобі
Дні золотії, минулі
В щасті, у тузі, в журбі.

Люлі, козаченьку, люлі!
В холоді наших осель
Нам не бринітимуть чулі
Співи надземних пустель.

Люлі, козаченьку, люлі!
Вічні сплітаються сни,
Сили спочинуть знебулі
В чорнім спокої труни...

1919

Спокої

СПОКІЙ

В білу намітку Хтось землю повив —
Хтось соромливий,
В білу намітку з пречистих снігів,
В думу спокійну без руху, без слів —
Чистий, святий, терпеливий...

Сонце предвічне, її не чіпай!
Вітре могутній,
Звийся над нею — її не зривай!
Хай відпочине згріховлений край
В тиші нерушній, нечутній...

Ранком імлистим прозорий, блідий
Привид журливий
В срібнім тумані вартує сумний,
В білій молитві поринув своїй —
Чистий, святий, соромливий...

1920

БІЛА ЖАЛОБА

Біле небо, білий степ —
Вся природа у жалобі
Одягла сріблястий кrep
На загальнім, спільнім гробі.

Од невідомих кадил
В сизих димах оболоні.
Тиша тугою могил
Дзвонить гімни похоронні,

86

Зойком стриманих ридань
Огортає тих імена,
Що до смерті без вагань
Понесла їх міць шалена,

Що, незнані, по степах
Полягли за край свій рідний
І не знали, що за жах —
Жах зрадливий, жах негідний...

Дух, гартований в борні,
Ще не кинув рідне поле:
Упокій же в білім сні
Душі чисті, ясна Доле!..

В'ється тихо білий сніг —
Тче покрови похоронні,
І дзвенять серед доріг
Тиші гімни монотонні.

1920

В ГОРАХ

На білі шатра гір стрімких
Упав рожевий сонця промінь:
Туман в міжгір'ях мовчазних
Зайнявсь-горить, як в димах племінь.

Сріблясті шатра у крові...
Ридає хтось в імлі червоній,
Криваві сльози, молитви
Сплітає в шуми сумнодзвонні.

87

В убранні білим сонний бір
Зітхнув легенькою луною
І спалахнув, як шатра гір,
В тумані кровію ясною.

Горять тумани і сніги,
І в'ється дим прозорим льотом:
Якісь невідомі боги
На срібло сиплють злотом...

1920

НА БОЙОВИЩІ

Не чіпайте квітів білих
Ви, що звикли до червоних:
У просторах зацімплених
Годі зойків похоронних...
Хай у срібній у блакиті
Прозорчаться далечині,
Хай, у білий сніг повиті,
Заснуть душі примиренні...
Знемоглись в борні гвалтовній...
Хто отямить нас? Хто спине?
Тільки в тиші молитовній
Поклик згоди дзвоном рине.
Скрізь ланами та степами
Квітнуть чисті білі квіти:
Не чіпайте їх руками!
Руки в крові... треба змити...
Тільки білі, чисті руки
Зірвуть квіти чисті, білі...
Не завдайте ж болів, муки —
Сплять пустелі зацімплі...

1920

На тихі води,
на ясні зорі

* * *

Де тихі води? де ясні зорі?
В душі, як в пустці, ридає сум,
Гнітять негоди, гнітять суворі
Холодні хмари холодних дум.

Де ясні зорі? де світ зелений?..
Морозом віє з далеких гір.
В душі, як в морі бурун страшенний,
Лютує грізний, тяжкий докір.

Де світ зелений? де мир хрещений?..
Туман кривавий клубочить в сні,
І крик шалений, непримиренний
Знов крає серце... на чужині...

Хутчій додому, там в хмарах зорі,
Там тихі води повив туман!
Розвієм втому в яснім просторі,
Загоїм болі сердечних ран.

* * *

Слова — без барв, а почуття —
Давно погашені огні

В душі моїй...

Хто збудить знов їх до життя

На чужині

В красі первісній, весняній?

Де те цілюще джерело,

Що з туги й тихих сліз

Розілле сміх,

Що так бурхливо потекло

У бурях гріз,

В боях огневих і святих?..

Туди, туди — де дужий грім
Ще будить грізно давній сон

І забуття,

Де словом віщим і новим

Дає розгон

До щастя вільного життя!..

* * *

Й пісні не ті:

Пісні — квітки зав'ялі,

Пісні — осіннії печалі

В нуднім житті...

На чужині

Могутньою луною

Не будить їх ні гуркіт бою,

Ні ті огні,

Що по ланах

Десь рідних ще палають

І нашу воленьку вітають

В крові й сльозах...

Співаче, гей!

Не гайся, не барися:

До рідної землі торкнися,

Як той Антей!

І віщих струн

Нечувані ще згуки

Зіллються вмить на щастя й муки

В страшний бурун!..

* * *

На тихі води, на ясні зорі,

В гаї зелені, в краї веселі,

Злотом повиті лани —

Пливемо всі ми, як хвилі в морі,

На Україну в пусті оселі

Із чужини!

Темненькі ночі, сичать гадюки,

Шляхи тернисті, вовки десь виють,

Глухо бряжчать кайдани,

Козачим трупом смакують круки,

Кістками, кров'ю дорогу криють

Наші сини.

Гуркочуть грізно громи в просторі,
Ревуть гармати в німій пустелі,
Котиться регіт луни...

На тихі води, на ясні зорі,
в гаї зелені, в краї веселі —
Із чужини!..

1919—20

Кохання
Недоплетений вінок

СПОГАДИ

Сміятись чи ридать?..
В один акорд громовий
Свої прокльони б всі з'єднать —
Бездню мук, пекучих мук,
В один багатодзвонний згук
І з ним — сконать!..
Чи в блиск сліпучий, веселковий
Минулеє убрать?
Як перед богом осяйним,
Воскреслим богом, знов живим,
Побожно впасти в молитвах у прах,
Сльозами щастя заридать?..
Ні, ні!.. В душі, як у могилі.
Хай сплять вони,
Ті спогади зрадливої весни —
Страшні, болючі і сумні,
Але, як мрії, вічно милі.
Докором дошкульним
Спокою їх не сполохну
І сам на варті не засну
Над скарбом дорогим:
Тихенько буду їх перебирати
І обережненько сплітати
Укупі з терном квітоньки —
Про те, що згинуло, гадки...

ПРОБУДЖЕННЯ ВЕСНИ

Присмерк вечірній...
В п'ятмі ефірній
 Усміхи зір,
Демон звабливий,
Шепіт пестливий —
 Ніжний зефір.
Тіні, страхіття.
Шум верховіття.
 Ніч край вікна...
Тихе зітхання,
Думи, чекання,
 Втома без сна,
Тіла тремтіння,
Нуда, горіння,
 Сльози в очах,
Погляд турботний,
Усміх скорботний
 В стислих устах...
Ранок в тумані.
В серці незнані
 Передчуття.
Ліжко. Кошмари,
Привиди, чари
 І — забуття...

КОХАННЯ

Воно прийшло... Ще злегка червонів
Блідим рум'янцем захід тихомрійний;
Поволі гасли тіні; гомонів
За садом тиск рухливий, непокійний.
Зійшла зоря... Змагаючись із сном,
Мов стомлені за день маленькі діти,

В знеможі вінчики схилили квіти
І дихали зворушеним теплом.
Воно прийшло... Дивились журно в сад
Твої стривожені чеканням очі;
Передчуттям невідомих принад
Палало серденько назустріч ночі.
Десь день бринів... В голівці молодій
Вставав — зникав рій образів прекрасних,
Сплітався вінок нев'янучих надій
І плив у Будучність на хвилях щасних.
Не знані ще, тривоги всі твої
Ховала ніч завісою мовчання,
А в гущині, вже п'яні од кохання,
У щасті мук сміялись солов'ї...
Воно прийшло... Промінням золотим
В нічній п'ятмі кохання засіяло:
В квітках душа розкрилась перед ним,
А серце... серце щастям заридало!..

ЗУСТРІЧ

В заснулий мрійний сад непевною ходою
Зійшла ти крадькома з шумливої веранди,
У серце кинувши блакить своїх очей,
Що вабили мене красою неземною.
Мовчала ніч. Купались в пахощах троянди,
І з щастя журно десь сміявся соловей...

На поклик твій, захищений і довгожданий,
Душа полинула на крилах раювання...
До ніг тобі поклав я серце — твій трофей;
Мотивсь тобі, як ти шептала: «Мій коханий...»
Мовчала ніч, благословляючи признання,
Над щастям десь ридав у співах соловей.

Нас троє там було в гущавині дрімливій:
Я, ти, кохана, і щастя вкупі з нами —
Далеко од життя, далеко од людей...
А там над нами десь, у темряві зрадливій,
Свій журний сміх переплітаючи сльозами,
Заснулий сад будив подзвінням соловей...

У ХВИЛЯХ ШАСТЯ

Любий мій! в імлістім морі,
Серед п'ятми, серед ночі,
Сяють нам привітно зорі...
Зоре ясна! то горять коханням очі...

Любий мій! серед мовчання
Безліч квітів тут буяє,
Шле свої нам привітання...
Квітко красна! то кохання розцвітає...

Любий мій! мелодій дивних
Лються хвилі звідусюди...
Де той хор співців чарівних?..
То, мій раю, співів серця повні груди!..

Любий мій! вже ніч минає:
Схід зайнявся у тумані,
Ранок сонцем нас вітає...
Спалахнув то палогневий у коханні...

Любий мій! там хтось сльозами
Журно дзвонить... Од тривоги
Серце ние... То над нами
Соловейко пісню ллє перестороги...

В ЧАДУ КОХАННЯ

Дарма! коханням серце п'яне,
В безодні щастя поринає:
Нехай згорить, нехай зав'яне,
Що буде потім — хто те знає?

Холодна мудрість стогне нудно:
«Минає все — й любов дочасна».
Та без кохання жить марудно,
А вічність — молодість прекрасна.

В шалену ніч нема зневір'я —
Кохання в вічності у приймах!
Ми віримо без лицемір'я,
Що зміст життя в палких обіймах.

Налиймо ж вщерть любові келих!
Нехай живе палка рішучість!
Серед квіток, пісень веселих
Жорстоку стрінем неминучість...

FINIS

Ще муки дай! ще влий отрути...
Замість образ,
Із уст рожевих дай почути
«Люблю» — ще раз, останній раз...
Єдиний погляд із очей коханих —
Фальшивий хай, лукавий,
Але... любовний і ласкавий...
Тебе, мов старець, я прошу:
— Дай кілька хвиль жаданих
Чарівної облуди!

II

Десь на скарги та жалі
Відгукнулись соловії,
Сиплють сміх —

Сиплють перли на кришталь,
Обертають сум, печаль
В чад утіх,

Щастя, радощі життя
П'ють до мук, до забуття —
П'ють до дна...

Ніч ущухла. Стогне сад,
Ринуть хвили серенад,
Б'є луна.

III

Квітами чистими в душу мою
Падають бризки жагучих пісень.
Знов оживаю і знову люблю,
Й нічка — ясніша за ранок, за день!

Щастям не знамим ще в серці бринить
Дивних мелодій палкий лейтмотив.
Лину на згуках і їх мимохить
В барви вбираю розмірених слів.

Рине блискучий пісень водоспад,
Никнуть у млості дерева, кущі...
Скільки їх, скільки їх, тих серенад
Виспіва серце палке уночі!..

Серенади

I

Чорними квітами ніч розцвіла,
Квітом огневим розквітло кохання
В серденьку знов,
Знову воскресло заснуле бажання:
З нього препишні вінки заплела
Ще раз любов.
В час сей вагання одкинемо прічі!
Дзвоном пісень поскликаєм на свято
Всіх, хто горить,
В кім ще юнацьких надій не підтято,
В кім і в сю чорну, таємную ніч
Щастя зорить.
Волю кохання! Нехай на устах
Хор поцілунків палких не стихає —
Дзвонами б'є!
Чорним хай квітом нас нічка квітчає —
Враз ми засвітим в дівочих очах
Сонце своє!..

II

Од кохання нічка п'яна
Мліє в сні...
Встань, виходь, моя кохана:
Ще лунатимуть до рана
Тут пісні.

Ніч шепоче щось у млості,
В таїні.
Ще горять у високості,
Мов лампади, ночі гості —
Зір огні.

Покажись, моя кохана,
У вікні..
Щось занила давня рана,
Думка точить нездоланна
В глибині...

Нащо ж, нащо серенада
І пісні!
Марна струн дзвінких принада,
Як сховалась люта зрада
Тут мені...

О, як так, то доберуся
По стіні
Й кров'ю вашою уп'юся...
Я, мов привид той, з'явлюся
У вікні!

Хай бринять пісні кохання
В гущині,
Розітнеться крик благання,
Крик одчаю і... конання
В тишині!..

III

Гей, кохана! плачуть струни...
Чом не встанеш,
Не послухаєш, не глянеш,
Як в розпуці плачуть струни,
Як на поклики мої
Скрізь ущухли солов'ї,
Тільки журно плачуть струни!..

Гей, кохана! Серце стогне...
Ти не грайся
І крізь сон хоч прислухайся,
Як од муки серце стогне,
Як на мій болючий крик
Шепіт ночі раптом зник,
Тільки важко серце стогне...

Гей, кохана! рвуться струни...
Серця муки
Викликають грізні згуки,
І од гніву рвуться струни...
Ще хвилину почекай:
Підведе тебе одчай,
Коли всі урвуться струни!..

IV

Ущухло все... А я... о, серце бідне!
Твій давній сум, як похоронний дзвін,
Ридає знов... А ніч од жаху блідне,
Що день іде, що недалеко він.
Сполохані в кущах сховались тіні,
Погасли зір засмучені огні,
Поволі гинуть привиди нічні,
І все тремтить передчуттям одміни.

Мов ситий звір, з наїдку іще млявий,
Полінкувато ранок устає:
Пташиний хор над ним тривогу б'є,
Зачувши блиск, зловісний і кривавий.
Снувала ніч з пісень і із мовчання
Страшну, чарівну казку забуття.
Та день іде ясний і без вагання
Залле її бридотою життя...

І я тремчу... ридання серце тиснуть,
Що зникнуть любі образи мої...
Ще мить — на квітах сльози блиснуть,
Ще мить — і зарідають солов'ї...

1913

Романси

К. К-вій

«Как хороши, как свежи
были розы!..»

І. ТУРГЕНЕВ

Розквітли у серці червоні троянди
В жагучих зітханнях весни;
І снів ще не знаних барвисті гірлянди
Сплітаються в казку чарівну кохання.
Хтось вабить, хтось шепче: «Не зраджуй бажання:
Зривай їх — розквітли вони».

Час линув... В холодних таємних ваганнях
Пролинуло й свято весни...
Та серце не гасне, живе в сподіваннях,
Ще вічно троянди так свіжо-червоні...
Сни зникли... Хтось шепче в кошмарнім безсонні:
«Нема їх... зав'яли вони...»

1914

ВИ НЕ ЗАБУЛИ

Ви не забули пишний гай
Тоді, як липи розцвітали?..
Невже... невже так хутко край,
І серця квіти вже зав'яли?

Огневим квітом чарівним
Кохання наше розгорнулось..
Невже... невже те щастя — дим,
Що вже розвіялось, минулось?

Мовчїть, мовчїть... не треба слів,
Коли в душі гнітять морози..
Невже ж... невже тих щастя днів
Не скроплять навіть пізні сльози?

1919

НЕ ПРОКЛИНАЙ

Не проклинай... Хто винен в тім,
Що серця квіти одцвіли,
Що в бурі ночі й білих зим
Їх снігом смерті замели?..

Не проклинай... Коли б сам бог
Схотів вернуть їх до життя,
То не знайшов би сили й змог:
Хто вмер — немає вороття...

Не проклинай... Тяжкий прокльон
Безсилий там, де згинув рай...
Лишився сон... чудовий сон...
Не сполохни... не проклинай!

1919

106

З КВІТОК РОЖЕВИХ

З квіток рожевих, запашних
Сплела гарненький ти віночок,
І твій дзвінкий, веселий сміх
Збудив і річку, і гайочок.

Твоя голівка молода,
Ще краща в пишному уборі,
Сама, мов квітка, вигляда,
І очі сяють — очі-зорі!

Моя кохана, дай же біг,
Щоб і життя тебе квітчало
Вінками щастя і утіх,

Щоб ся голівонька удала,
Замісто квіток запашних,
Ніколи терну не зазнала!..

1907

КВІТИ

Гей, найкраще, певне, жити —
Раювати навесні:
Всюди квіти, квіти, квіти,
Різнобарвні, запашні!

В квітах сад, і поле, й луки,
Ліс у пахощах пиша,
У квітках кохання-муки
Мліє серце і душа,

107

Бо з тих квітів найпишніші
Васильки твоїх очей,
Рожі ж уст твоїх палкіші
Млості зоряних ночей!..

1920

ХВИЛИНИ ЩАСТЯ

В саду соловейки дитину кохання,
Троянду, збудили у ранок ясний:
Вони їй співали про ясне сяння,
Про небо блакитне, про світ золотий.

Вони їй співали про щастя кохання
В обіймах проміння, в обіймах тепла.
Приязно до сонця, ясного сяння
Троянда листочки свої простягла.

Пишається квітка у чарах кохання,
Усі розгорнула лепістки свої:
Над нею блакиті бездонне сяння,
Навколо про щастя їй тнуть солов'ї!..

1905

ХОТІВ Я У СЕРЦЕ

Хотів я у серце твоє зазирнути —
Чому невеселе?
Багато там, зоре, печалі-отрути,
Багато, ой леле!

Назустріч твому й моє заридало
Так гірко і тяжко...
Пожуримось вкупі, щоб легше нам стало,
Бо важко, ой важко!

1907

ЗГАДКИ

О, не буди надій моїх, заснулих
Ще з давньої весни,
Не викликай тих спогадів минулих
Старовини!..

Се знов весна!.. О, хтів би я навіки
Од неї їх сховать,
Але в душі, мов відгомін музики,
Вони бринять...

1907

Настрої

ДОЛЯ

Було — під вербами струмочок
Тихесенько бринів,
В гаю навколо розтинався
Пташиний любий спів.

А ми під вербами укупі
Сиділи, молоді,—
Бажали прочитати
Про долю у воді...

Тепер під вербами вже тихо,
Бо висохла вода —
І нашу доленьку та щастя
Пошарпала біда.

1905

ВЕСНА

«Любий мій! чому віконце
Не відчиниш ти весні?
Подивись, як світить сонце,
Линуть співи весняні.

110

Ти ж, мов сич той, заховався
І від сонця, й од весни.
Глянь, як пишно гай убрався,
Степ, садочок... відчини!»
«О, запевне, моя зірко,
Вже весна панує там!
Присягався ж колись гірко
Не йнять віри всім жінкам.
Ти смієшся?..» — «Чи не диво!
То ж бо жінка, се — весна».
«Знаю я, весна зрадлива:
Певне, жінка і вона!..»

1905

РАНКОМ

Ранком вийшла ти в садочок:
Вітер, дощ з імлою...
Ти ж співаєш і смієшся,
Ніби вдень весною.

Я не знаю, яку радість
Треба в серці мати,
Щоб на холоді, в негоду
Пісеньку співати.

О, мій друже! Хай похмурий
Листопад лютує,
В кого ж серце молодеє —
Травень там панує!

1905

111

НЕ ХОДИ У САД

Не ходи у сад сонливий
Ти ніколи уночі:
Там шепоче клен журливий,
Світить місяць чарівливий,
Тихо в небі ідучи.

Не буди нічне мовчання
Співом щастю — і журбі,
Бо той сад — його зітхання —
Про минулеє кохання
Нагадає знов тобі.

1905

О. Ч-СЬКІЙ

Твій сміх дзвінкий і блиск очей звабливий,
Веселих слів кипучий водограй,
Чудовий вид — то нервово-рухливий,
То повний дум і суму через край;
Твої живі до щастя поривання,
Безкрайї ключ огнених, дивних мрій,
А в таїні — глибокії зітхання,
І в серці — страх кохання без надій,
Вони у серцеві важку тривогу
Й невідому іще пересторогу
Душі моїй жахливій подали.
Як не радій — таємного зітхання
Не скрие блиск примушений очей,
Як місяця сріблястее сіяння
Не скрие тьми задумливих ночей...

1905

112

Є. Я. О-ВІЙ

Перед очима з давнини
Зринули образи знаднії,
Ясні, виразні, — мов живії,
Мені всміхаються вони.

А в серці чулому умить
Про давнє спогади збудились,
І знов колишне пережить,
Сміятись, плакати схотілось.

Коханий друже! те мені
Назад не вернеться довіку —
І тільки образів без ліку,
І тільки спогади смутні...

1905

Моїй коханій Жені

ЗА ЩО ЛЮБЛЮ

За що люблю тебе, дитя?
Чому безсонною добою
Твій образ завше надо мною
Настирно кличе до життя
З п'ятьми холодного спокою?

А що життя?.. Не із квіток,
Не з співів солодко-болючих,
Не із легенд-казок блискучих
Воно плело тобі вінок...
Плело з тернів... тернів колючих...

І білосніжнеє чоло,
Що ти схиляєш к узголов'ю
До мене весело й з любов'ю,
Давно життя суворе зло
Скропило праведною кров'ю...

І я люблю тебе, дитя,
Не палом дикого кохання:
В тобі люблю твої страждання,
Покриті флером забуття,
Й за сміхом сховані... ридання...

1915

114

ТИ ЛЮБИШ

Ти любиш, як і я, кімнат
Таємний присмерк, нерухомий:
Він рідний серцеві, як брат,
Він так... чужий і невідомий...

Ти любиш, як і я, коли
З безодні темного мовчання,
З давноминулого імлі
Встають крилатії бажання.

Нехай з нудьгуючих кутків
Лякає дійсність нас марою
Розбитих мрій, незбутніх снів,
Повитих журною красою,—

Нехай!.. але в самотині
З душі свобідної невпинно
Палкі, бурхливі і знадні
Встають бажання щохвилино.

Пересторогам навпаки
Ми бачим знову сон рожевий —
І стиск коханої руки,
І поцілунків жар огневий...

Ти любиш, як і я... Й твоя
Душа в барвистих мріях тане.
Але... як серце щастям п'яне,
Чи ти ридала так, як я?!

1915

115

МРІЙНИК

Вродився мрійником — і мрійником сконаю!..

.....
Як тільки довга ніч приспить усе навкруг,
Коханая! твій любий образ викликаю,
Забувши біль твоїх докорів і наруг,
Сих квітів зла, розквітлих у раю кохання...
І мариться: злетівсь в кімнаті захисній
Твоїх прихильників веселий, шумний рій,
Щоб згаять час нудний в принадах залицяння,
Щоби, вдихаючи дражливий аромат
Незвичної для них твоєї обстанови,
Глушити крик бажань у дотехах розмови
І крити рух нескромний реготом лошат.
Та все дарма: крізь просторінь, крізь далечінь
Сердечний заклик мій тобі пройшов нудьгою,
Отрутою у саму серденька глибінь
І запалив тебе жаданням быть зо мною.
Безтямний погляд свій ти кинула на всіх
І вийшла тихо геть — нікому ані слова!
Не жаль було, що вмерли регіт і розмова,
Бо за хвилину я схиливсь до ніг твоїх,
Моя коханая, чарівний пишний раю!..

.....
Вродився мрійником — і мрійником сконаю...

1915

ПОКОРА

Твій усміх — то усміх мінливий зорі
У темряві ночі,
Що в мрійно-яскравій привабливій грі
Плете, як мережу, сни дивні, урочі.

Твій погляд — то сонця рожевого блиск
У сивій млі ранку,
Що нагло розвіє снищ-привидів тиск,
Перерве їх довгу нічну колисанку.

А твій поцілунок — то щастя жало
Солодке, отрутне,—
Цілуй же без ліку, що б там не було!
Цілуй, моє щастя жагуче, могутне!..

1920

НА СТРИВАННІ

Гей, кохана, не самі ми
На таємному стриванні:
Он між вітами густими
Вітер ходить і в зітханні
Шепче любую розмову
Вечорову.

Серце, зірко! не самі ми —
Хтось підгледів поцілунки:
Тче стежками потайними
Місяць срібні візерунки
І крізь листя бачить з неба
Що й не треба...

А проте... хоч не самі ми,
Та до всього нам байдуже!
Я в уста твої своїми
Вп'юся палко, міцно, дуже...
Хай шепочуть, підглядають —
Не злякають!

1920

ЗВІЙ СЛЬОЗУ

Звій сльозу з очей-зірок —
В ній кохання згуба...
Заплети пісень вінок
Із рясних своїх квіток —
Квітів серця, любя!

Проясни образи тінь —
В ній кохання гасне...
Із грудей своїх глибин
Ти довкола сміхом кинь,
Сонце моє ясне!

Слово гніву затримай —
В нім кінець кохання...
Хай живе, цвіте нехай
Наш чарівний, тихий рай
Пишно до сконання!

1920

118

КИНЬ У СЕРЦЕ

Кинь у серце хмарку туги —
Туги хмарку звіддаля
Без докору, без наруги,
І — щасливий я.

Пара сліз з очей коханих
Хай на віях заблищать —
І в піснях ще нечуваних
Груди затремтять.

Лиш одно, одно зітхання
В тиші смутку й самоти —
І розітнеться ридання:
«Де, кохана, ти?!»

1920

ЕГОЇЗМ

Нині рано так хмарно-хмарно,
А в душі моїй сонце палає.
Ой палає воно не марно,
Недарма ж і серце співає.

Мов ліщина в зеленім лузі
При лихій, при холодній годині,
Десь далеко хтось любий в тузі
Заридав у нічній самотині...

Хай же плаче, не спить ночами,
Тому й сни я рожевії бачу:
А як стане там плач піснями,
То, напевне вже... тут я заплачу!..

1920

119

ЧИ ЗНОВ ТЕБЕ Я ПРИГОРНУ

Чи знов тебе я пригорну,
Чи обійму, чи поцілую —
Мою чарівную весну
Мою зірницю ранкову?..

Душа стомилася з нудьги,
Палає серденько коханням,
І образ любий, дорогий
Хвилює, вабить раюванням...

Чи ж знов тебе я пригорну?
Чи, не діждавшись, однині
Навіки серденьком засну
В страшній, холодній самотині?..

1920

ДУМКИ

Ох, ті давнього згадкі!
Не дадуть спочить ніколи,
І докучливі думки
В'ються роєм — думи-бджоли.

Дзвонить-б'є веселий сміх
Водограями навколо —
Проясни ж думок важких
Потемніле своє чоло!

Ох, давно-давно жену
Серед сміху, чаду, глуму
Ту докуку навісну —
Ту отрутну бджілку-думу!

120

Бджілку сміхом однесло,
А душа... болить і мліє:
В серці гострее жало
Залишилось... коле... ніє...

1920

ЗРАДА

О ні, не криюсь я, дівчино люба,
Що в серденьку моім розквітла зрада,
Що душу вабить знов ясна принада —
Кохання нашого жорстока згуба.

Питаєш сумно ти, хто та дівчина,
Якій віддав я серце без вагання,
Розвіяв пал незгаслого кохання...
Не криюсь я, о ні! — то Україна...

1919

Осінні настрої

I

Суму золотого дзвін меланхолійний,
Скорого згасання сон журливо-мрійний
Співом колисковим
Серце присипляють,
Смутком загадковим
В душу зазирають.

По злото! По злото хутчій поспішайте!
Червоного злота на вітах багато.
Червонеє злото зривайте, збирайте,
Квітчайте вінками на свято, на свято!

Скоро залунають співи похоронні,
Журно заридають струни тиходзвонні.
Подихом вмирання
З півночі повіє,
Саваном мовчання
Білим все покріє.

По злото!.. По злото!.. Даремні погрози!
Палких, молодечих в нас мрій ще багато!
А злото червоне — надії, не сльози,
В нас будить на сонце, на новеє свято!..

II

Осінні шуми,
Осінні згуки...
Снуються думи,
Не думи — круки:

То хижі круки
З кохання-муки
Кричать-глузують!

Сі чорні ночі —
Відьомські чари,
Сі сни урочі,
Не сни — кошмари:

Страшні кошмари,
Страшні примари
Без ліку й міри!

Висять тумани
Понурі, сірі...
У серці рани,
Не рани — звірі:

То люті звірі
В моїй зневірі
Мене шматують!

Спинити муку.
Надії в'януть...
О, дай же руку,
Дай в очі глянуть,

У серце глянуть —
Нехай розтануть
Льоди зневіри!..

III

Чули ви? На лихо й сварку
Край заснулого фонтана
Срібнокорую панянку
Палко вітер покохав —
Легкодумний, нерозумний...

У густім дрімливім парку
Він щоночі аж до рана
Гордовитую коханку
Все піснями розважав —
Ніжномрійно й... безнадійно.

Чулись шепоти таємні,
Чулись тихії признання
Край заснулого фонтана
У гущавині німій:
«Люба, мила, панно біла,

Я тебе в краї надземні,
Де ні муки, ні страждання,
Понесу, моя кохана,
Понесу на крилах мрій!
Не гордуй же, поцілуй же!»

І шептались соромливо
Дрібнолистії осики,
Журно маяли тополі,
Мовчки хмурились дуби:
«Хай кохає — щось узнає!..»

«Панно!..» — він зітхнув журливо
І кохатъ її навки
Більш од простору і волі,
Більш од льоту й боротьби
Присягнувся й не здригнувся.

Тихий шелест: «Подивіться —
Я тремчу від щастя-муки!..»
То шептала ніжна панна,
Ніжна, красна, чарівна.
Необачний... слухав, вдячний...

«Вітре буйний, схаменися! —
Реготали чорні круки,—
Недарма ж у злото вбрана:
З сонцем любиться вона...»
Панна біла затремтіла...

«Що? Другому серце б'ється?
Що?! Кохав я тільки мрію?
Дайте ж помсти! дайте кари!
Я не знаю, що роблю...
Не спочину, хоч загину!..»

Вітер виє, вітер в'ється —
Зняв у парку веремію,
Злинув геть під чорні хмари
В скаргах грізного жалю
І від злості з високості

Впав до парку хижим птахом:
Не жалів гнучкого стану,
Не жалів краси ясної —
Рвав убори золоті,
Неутомний, безсоромний.

Срібноко́ра панна з жахом
Край заснулого фонтана
Ждала смертоньки страшно́ї
Разом з іншими в гурті —
І ридала, і зітхала.

Холод, дощ... Струнки тополі,
І акації колючі,
І тремтячі осики,
І могутні дуби —
Помертвіли, занімили.

Вітер стогне: «Де на болі,
Де на муки нестерпучі
Я знайду цілющі ліки?
Чи сконаю від журби?..
Де порада?.. Ох, та зрада!..»

IV

Журбою тихою під нашими ногами
Лягло минулеє в покорі мовчазній.
Кохання тінь бліда струмиться без надій
В гушавині німій вгорі над нами.

Чому ж, як сфінкс, таїш ти думу загадкову,
Коли в душі моїй не квіти, а терни?..
Ах так... я знаю все... минулої весни
Наш рай загублений нам не розквітне знову...

Не клич його в думках... Ті спомини блискучі
Вже не запалять більш огню в моїх грудях,
А крик признань палких в благаючих устах
Мені бридкий, немов сичання й свист гадючі.

Навмисна розкіш ся злотистого убрання
Й огонь примушений очей запалять гнів
Шалений у душі... О, як би я хотів
Зірвать усе й під ноги кинуть без вагання,

Щоб обнажити враз зрадливий мармур тіла,
В сльозах твоїх красу оганьблену обмити,
А потім... знов до ніг твоїх чоло схилить,
Щоб в radoщах нових душа моя згоріла!..

V

Ніч. Страхіття. Вже давно
Чуле ухо стуки ловить.
Хто там шарпає вікно?..
Ні спинити, ні умовить...
Сон тікає...
Хтось зітхає
В п'ятьмі ночі. Хто ти?.. Хто ти?
Дух, прикутий до землі?..
Я клену твої жалі,
Я клену твої гризоти!
Дай спочити!.. Не сон — кошмари
Надо мною грізно виснуть,
Мізок тиснуть.
Чорних дум рухливі хмари
Люто крутяться в танку,
Мов відьом численна згряя
Шабаш править, навісна...
Ні, не спати в ніч таку!..
Гей, чи скоро сірий ранок
Тіні ночі прожене?..
На повітря! Сіни. Ганок
Скрипом стрів мене...
Місто спить. В німих просторах
Довгих вулиць, серед мли,
Мов потвори в темних норах,
Сон, мовчання залягли.
Се дратує...
Вітер в'ється — виє в гніві,
Шарпа квіти полохливі
І лютує,
Будить вулицю глуху,
Від нестями і безсилля
Б'ється в стіну
І в екстазі божевілля

Скаче, стогне на даху.
Вигне спину
І, як злодій, під вікном
Обережно брязне шклом.
Вмить ущухне. Таємниче
В верховіттях затремтить,
Проклене когось, когось покличе,
Дослухаючись, мовчить.
Сон, мовчання —
Не діждатись відгомону...
Вибух злості — і з розгону
Золоте зрива убрання —
Раз і два!..
Плачуть, стогнуть дерева,
Гнуться вражені тополі
І скриплять осокорі,
Що до ранку стануть голі...
Ще хвилина — він вгорі
В'ється-скаче в дикій грі
І шматує чорні хмари,
Кличе небо до покари
І в безсилім лютім гніві
Плаче-виє в довгій зливі!..

VI

Дай руку, зраджений мій брате!
Хай не для нас дні золоті,
Хай почуття у нас підтяте —
Пораду знайдем в самоті.

Огонь надій ніколи не погасне
В тобі, як і в душі моїй.
Кохання, зрада — все дочасне
В безодні вічності страшній!

Цілющий час загоїть рану,
І знов розквітнуть почуття:
Ти знайдеш... лихо край фонтана,
А я своє... серед життя!..

1913

Акварелі

ПЕЙЗАЖ

Краса і смерть... Гаї в пожежах,
У смутках осені блакить,
І ліс в небачених одежах
Гучними барвами горить;

Поля в смарагдових отавах,
У плямах чорної ріллі;
Палають в соняшних загравах
Далеких гір стрімкі шпилі.

Солодким болем дождання
Бринить імлиста далечінь,
І будить в безвість поривання,
Просторів вільних широчінь.

Свої холодні таємниці
Ховає вод темряве скло;
Десь квилять чайки-удовиці
Над тим, що з літом одцвіло...

І мрійний сум, і сон-покору
Довкола осінь розкида:
В красі барвистого убору
Ступає Смерть, як молода...

1919

130

ЗМАГАННЯ

Сонце в творчих неспокоях
Криє злотом дерева,
У нервових у настроях
Вітер золото зрива.

Сонце палить-одягає
В пурпур дикий виноград,
Вітер виє-завиває
І глузує з тих принад.

Сонце, зморенеє літом,
Повиває квіти в сум,
Вітер рве їх, нудить світом,
З люті пінить білий шум,

Сонце крутить небокругом,
Зеленить в полях стерні,
Вітер гонить полем-лугом
Хмари пороху брудні.

Сонце-велетень в знемозі
Десь за обрій порина,
І регоче в перемозі
Дикий вітер-сатана.

Сонце-сонечко! в недолі
Ми сміємся з тої гри:
Не загасять сонця волі
Найзапекліші вітри!..

1919

7*

131

ВЕРЕСЕНЬ

Теплий ще Вересень дивну мережку
Злотом червоним на листях заплів,
Злотом посипав і трави, і стежку,
Пахом осіннім сади напоїв.

Ясний ще Вересень журні мотиви
Грає тихенько на струнах душі,
Раптом полине над заспані ниви,
Збудить луною густі комиші,

Барвами сонечка ліс розмалює,
Скличе у зграї рухливі пташок,
З ними щебече, літає й ноче
В вербах, у лозах дрімливих заток.

Серце тривогою стукає в груди...
Золото Вересня — злото оман;
Щастя блискуче серпанком зануди
Хутко повие осінній туман...

БЕРЕЗИ

Берези білі в перлах-росах.
В рожевих барвах ранок.
Сріблясті тіні на покосах
В останній в'ються танок.

Берези білі у задумі,
Що в лісі ніч сховалась,
Що в верховіття тихім шумі
Ще радість не озвалась.

Берези білі ронять сльози,
Що радість так спізналась,
Що шле блакить уже погрози,
Що хмарами укрились.

Берези білі сонця хочуть,
Огневих поцілунків,
А хмари... хмари що пророчать?
Яких чекать дарунків?

Берези білі! Роси-перли
Горять, як самоцвіти:
Ясні надії ще не вмерли —
Ще будемо радіти!..

1919

осінь

Плаче калина,
Шумить ліщина,
Береза ронить сльози...
Холодно в лузі...
Схилились в тузі
Зелені верболози.

Кучері-хвилі
І шуми білі,
Як пух, вкривають річку,
Трави пожовкли,
Співи замовкли,
Що день будили й нічку.

Сльоти і мряки
Степи, байраки
Важким туманом криють.

Вітри полями
Понад стернями
Голодним вовком виють...

Серце ж палає,
Душа співає,
Бринять щасливі сльози...
О краю рідний!
Твій льот свобідний
Не спинять і морози!

Осічне

* * *

Облягають небо хмари.
В сірих мряках гай,
у туманах піль обшари,
В димах рідний край.

Розіб'ємо хмари чорні
Ми промінням мрій,
Кинем сили непоборні
У рішучий бій.

Хай клубочаться тумани
Над простором піль,
Хай ятряться свіжі рани,
Серце крає біль.

Сяють сонечком бажання
Все перемогти...
Хто ж зупинить ті змагання
Наші до мети?!

1919

* * *

Дош. Сльота — надворі й в серці...
В думках чорних голова...
Вітер з хмарами на герці
Злото-листя обрива.

Серце плаче, серце нисе...
За стіною під вікном
Ніч в зануді вовком висе,
Скиглить сум прибитим псом.

Увіч давлять сни урочі —
Хочу вирватись, гукнуть
І в голодну темінь ночі
Серце з думами жбурнуть!

Хтось незримий, невгомонний
Тягне, вабить, спокуша,
Щоб розбила спокій сонний
Непокірная душа!

1919

* * *

Важкі, як хмари, думи сірі
Пливають, пливають без краю...
В душі моїй, як у міжгір'ї,—
Туман пільми й одчаю.

У серці сум, як мла осіння,
Снує тупі настрої
В нудьги огидне павутиння,
В безрадісні спокої...

136

І ждеш, як вітер з гір зелених
Злетить в німі долини,
Розвіє сум в піснях шалених
Страшної хуртовини!

1919

* * *

Кругом так хмуро, хоч не смійсь,
А мряці в унісон
Плачами-скаргами розлийсь
В безсилий крик-прокльон...

Пекучим болем з давнини
Встають юнацтва дні,
Як в чорну ніч рожеві сни,
Як квіти в бур'яні...

Куди сховать, подіти їх,
Коли скрізь брудно так,
Коли ясний, веселий сміх
Вмирає в шумах мряк?..

О мрії чисті, золоті,
Мій скарбе дорогий!
Горять іще огні святі —
І холод не страшний!..

137

* * *

Осінь ніч у вікна зазирає,
І на шибках, неначе ті перлини,
Блищать на світлові чийсь сльозини —
Невідомий хтось сумно там ридає...

І на душі та ж осінь навісна,
Гучать розпачливо її мотиви...
Завмерло все... Де мрії ті звабливі
І гострих дум бадьора, жвава згряя?..

Мов ті пташки, далеко залетіли!
Радій би й сам за ними геть полинуть,
І осінь сю навіки тут покинуть,
Та крил нема... немає й сили...

1906

На весняний мотив

ЗИМА І ВЕСНА

«Насуплю я брови, — говорить зима, —
І вітер з морозом повіє:
Усе скрізь загине — рятунку нема!
Під снігом замре, заніміє».

«А я засміюся, — весна відмовля, —
І сонце пекуче засяє:
Прокинуться луки, ліси і поля,
Усе зацвіте, заспіває».

1906

ЗА ТЕПЛОМ

За теплом зима сумна
Заморозить, замете,
За зимою знов весна
Заспіває, зацвіте.

Так і в серденьку моїм:
Втіху гонить сум важкий,
А за смутком навісним
Спів лунає чарівний.

І весною та зима
Все ввижається мені,
Як і взимку крадькома
Серце плаче по весні...

1906

ХМАРНО

Хмарно... сумно... чорні луки,
Чорне поле, чорний гай...
Вітер стогне, кричуть круки.
Ох, чи скоро сьому край?!

І в душі моїй журлива
Пісня жалібно бринить...
Де ж весна-красна зваблива
Забарилася в сю мить?

Сірий день глядить в віконце,
Темно в хатоньці моїй...
Дайте світла, дайте сонця,
Дайте щастя, ясних мрій!

Сум у серці хижим круком
Кряче, б'є важким крилом...
Ох, чи скоро ж край всім мукам,
Що нависли над чолом?!

1905

РАНОК

Годі спати, час вставати!
Ось поглянь в віконце:
Час роботу починати —
Скоро зійде сонце.

Ранні пташки піднялись,
І туман біліє,
Хмарки полум'ям взялись,
Зірка червоніє.

Хоч і мляво ще й німе
Все спросоння ходить,
Та життя своє візьме:
Сонце вже зіходить.

1905

ПЕРЕД ГРОЗОЮ

Хмари насунулись... Тихше!.. Довкола
Тіні химерні лягли,
Ніби природи пресвітлеє чоло
Думи сумні повили.

Хмари темнішають... Тихше! Що буде?
Сльози? благання? жалі?
Мукою сповнені висохлі груди
Неньки святої — землі.

Все притаїлось... Тихше! З грозою
Гучно гримітиме грім...

1907

САД

В обіймах сну затих зелений сад.
Легкий вітрець в гушавині зітхає.
Спокійно спить акацій ніжних ряд,
І соловей ушух... мовчить... дрімає.

А місяць лле скрізь сяйво по землі.
Вкриває все злотистим ніжним фльором.
І по саду в прозорій жовтій млі
Тремтять стежки гратованим узором.

Не ніч — о, ні! — се казка чарівна!
І краще слів — таємне мовчання,
Все серденько хвилює аж до дна
У тишині журливеє зітхання.

Мовчання — смерть, воно жахає нас,
Коли ж і смерть красою так багата,
Як сад оцей у пізній ночі час,—
Ладен щодня й щоночі я вмирати!

1906

СУША

Межею йду. Гадюкою з-під мене
Біжить вона кудись у далечинь,
А там село, людське життя злиденне
І горенька незмірна глибочинь.

Іду... куди?.. І сам того не знаю.
Дзвенить співець весни десь угорі,
Земля пала, і марево без краю
Далеко котиться в шаленій грі.

142

Горить... пече... Усе довкола мліє...
Дошу! дошу! порепалась земля,
Де-де чорніє мертва ще рілля.

І душу жах пройма, і серце нис,
Бо Голод-цар крилом вже грізно віє
І пащеку страшенну роззявля...

1907

Тихої ночі

НА ДОБРАНІЧ!

Сонце востаннє землі усміхається
Й тихо за гори далекі ховається,—
Світе, засни, відпочинь!

Спіте, потомлені, спіте, заплакані,
Спіте, задурені, спіте, залякані!
Ночі насунулась тінь...

Доля суворая з ранком прокинеться,
Хижим шулікою на люд накинеться,—
Думки про щастя покинь!..

Доки ж ніч-матінка ласкава, темная
Тягнеться тихо, мов казка приємная,
Поти засни, відпочинь.

Хай хоч вві сні тобі щастя всміхається,
Серце замучене сном навтішається,
Доле проклятая, згинь!..

1906

ВЕЧІР У СТЕПУ

Лежу в степу... Журливий вечір наді мною
Загадкою мовчить, ховає таїну,
І шепчеться вітрець з могилою старою
Про давній час, славетную старовину.
А там в ярах, по лощинах вже ніч чорніє;
Ще далі, ген на обрію, змарнілим склом
В оздобі верб задумливий ставок біліє,
І дихає звідтіль привабливим теплом.
Біля ставка, в яру, пастух вечерю варить.
Легенька мла над всім: чи дим то, чи туман?..
Як гарно тут в степу лежать, про щастя марить,
Очима обнімать небесний океан!..
Далеко десь самотня пісня заридала
Й ввірвалась в темряві, мов срібная струна,
Затихло все, і сумно-сумно застогнала
Назустріч їй у вербах тихая луна.
А чий то спів збудив вечірнєє мовчання?
Чия душа вночі боліє і квилить?
Не знаю я... Але й досі те ридання
Чи то в душі, чи то в повітрі — ще бринить.

1906

нічні згуки

Нічка... Сам я... Над водою
Верби стелять свій намет,
І шепоче з осокою
Невгомонний очерет.
Срібнолистая осика
Загадалася, мовчить.
А тужливая музика
Знову в серденьку дзвенить.

Сумно... важко... Над водою
Ходить смуток уночі.
Десь в руїнах за рікою
Стогнуть жалібно сичі.

Серце ловить сі розмови,
І ридає, і квилить...
Ох, той шепіт загадковий!
Сум лихий в йому бринить.

1906

НАД РІЧКОЮ

Тихо над річкою в ніченьку темною
Спить зачарований ліс.
Ніжно шепоче хтось казку таємною,
Сумно зітха верболіз.

Нічка розсипала зорі злотистії:
Он вони — в річці, на дні.
Плачуть берези по той бік сріблестії,
Стогне хтось тяжко вві сні.

Що йому мариться? Щастя улюблене
В хвилях зрадливих життя?
Може, то серце нудьгує загублене,
Просить, шука вороття?

Важко навіки минулому зникнути!..
Нічка зітхає, мовчить.
Страшно і сумно і хочеться скрикнути —
Пітьму зловісну збудить.

1906

146

УНОЧІ

На місяці блищать сріблясті осокові,
І тихий став заснув в задумі мовчазній;
В йому і в небесах далекі сяють зорі:
Любують і вони, як в пітьмі прозірній
На місяці блищать сріблясті осокові.

Все спить навкруг, усе тихенько спочиває,
Щоб знов прокинутись уранці до життя...
Чому ж душа моя і рветься, і ридає?
Спочинь хоча на мить! не рвися без пуття:
Все спить навкруг, усе тихенько спочиває.

Лагідна ніч в душі не має перемоги
І серця гострий біль не в силі припинить,
Не може знати дум страшенної облоги,
Бо відгук життєвий не дасть їй відпочити:
Лагідна ніч в душі не має перемоги...

Повстане день ясний, а з ним людськії муки —
Ніколи ніченька навік їх не приспить,
А ранком знов весь світ здригнеться
від розпуки...

Тому душа моя ридає і квилить,
Що встане день ясний, а з ним...
людськії муки...

1906

147

ніч

Тихая ніченька, ніч-чарівниченька
Землю вкриває.
Князь наш ясененький — місяць повнесенький
Лагідно сяє.

Он усміхаються, в хмарки ховаються
Зірки злотисті.
В тінях заховані, сплять зачаровані
Квіти барвисті.

Купами темними, сумно-таємними
Верби схилились.
Спить люд замучений, горем засмучений,—
Всі потомились.

Радість хвилинную й працю невпинную
Нічка приспала,
З ними й жахливу долю зрадливу,
Бодай не встала!..

1906

МАРИЩА

Спускає ніч серпанок свій таємний,
Горять зірки, мов тихая любов,
І світ страшний хова свій образ темний —
На йому кров... усюди кров...

О, ніч-збавителько пречистая, святая,
В жалобу смерті ти його повий,
Хай щезне він од краю і до краю —
Покрий його... навік покрій!..

148

Даремно все!.. бо образ той кривавий
Не вкриє й ніч... Він тут... мовчи... мовчи...
І в п'ятьмі він малюється яскравий —
І важко дихає вночі...

1907

БЕЗСОННЯ

Всю довгу ніч проклятий сич
На хаті стогне
І — дивна річ — сон тихий пріч
Від мене гоне.

Думки сумні у тишині
Серденько крають,
Примар страшні баньки в вікні
Мені кивають.

Смакує мух в кутку павук —
Якась ридас...
А серця стук в предчутті мук
В ушах лунає.

Химерний жах темнить в очах —
Я ліжко кинув...
Лупатий птах навів той страх,
А щоб ти згинув!..

1906

149

НАД МОРЕМ

Зорі в морі у прозорій
Хтось розсипав у воді.
Стиха диха хвиля тиха,
Колисає, заплітає
Їх в мережки золоті.

Віє, мліє, снами мріє
Легіт ніжний дальніх піль,
Плине, рине, в скелях гине —
У склепіннях, у каміннях
Рокіт тихий сонних хвиль...

Суми, думи в співи-шуми
Заплете у серці ніч:
Засне, згасне щастя ясне
І в тужливих серця співах
З шумом хвиль полине прич.

Та не в'яне — з сонцем встане
Пісня пориву й життя:
Хто не втоне в царство сонне —
Всіх розбудить і розпудить
Мари сну і забуття.

1914

Контрасти

СЛЬОЗИ І КВІТИ

Сльози і квіти у нашім житті
Разом цвітуть,
Будні і мрії ясні, золоті
Поруч ідуть.

Сльози, як роси, — немає без них
Пишних квіток.
Тільки у буднях із мрій чарівних
Зів'єм вінок.

Поки нам точиться наше життя
В буднях нудних, —
В мріях знаходим од них забуття,
Щастя і сміх.

Поки ще серце здолає в сльозах
Муки нести, —
Стелеться квітами довгий наш шлях
Аж до мети.

1919

ЛЮДИНА

Людина — звір... А сонце сяє,
Вночі ж зірок численний хор
Красу-зірницю зустрічає,
Що гонить жах нічних потвор.

Людина — звір... А квіти квітнуть,
Пишає лан у золоті нив,
Що незабаром з нього зітнуть
Вагу незлічених скарбів.

Людина — звір... А пісня ллється,
Коханням серденько цвіте,
Гуляє воля і сміється,
Душа плакає все святе...

Людина ж — звір... Вінок любові
Звива отрутою зневір,
І топить все у ріках крові
Людина-бог, людина-звір!..

1919

ТРАГЕДІЯ ТВОРЧОСТІ

Аероплан, аероплан!..
Казковий птах, повітря пан,
Людського генія ширяння
В просторах вільних, недосяжних,
Чарівний сон і дум одважних
Надхмарне пишнее буяння!..

Як грім, гуркоче пропелёр.
Здригнувсь незайманий етер,
І світищ хор вітає брата,

152

Величний льот нового бога:
Тепер ясна йому дорога
В краї надзоряного свята.

А птах ширяє ген-ген-ген!
Над нами лине, робить крен...
І раптом — вибух!.. Смерть, руїна,
Прокльони, стогони, ридання,
Озера крові і страждання...
О будь же проклята людина,

Що бистрим розумом з-над хмар
Здолала кинуть смерть, пожар!
Потьмар той розум, правий боже!
...Сміється Марс: «Дарма прокльони!
Мої страшні війни закони
Благословить — хто переможе!»

1919

ЛЮДИ

Ми йдемо давно. Незлічені століття
Усе вперед женуть нас і женуть,
Пожеж війни незгашені проміття
Позначили, як віхи, нашу путь.
Часами блисне в темряві безодні
Падучою зорею ідеал...
Шкода! бездушні всі ми і холодні:
Забули вже, де Бог, а де Ваал!..
Ідем дорогою. З усіх просторів,
З долин, ланів зелених, з чорних гір,
З гаїв задумливих, з таємних борів
Встають назустріч нам, як злий докір,
Червоні привиди. У п'яті ночі,

153

Як чорних зір невідомі огні,
Сіяють тугою запалі очі
І розтинаються плачі-пісні.
В могильнім холоді задублі руки
Повітря б'ють, мов крила вітряків,
Над ними стогін, зойки, крик розпуки
І скрегіт, скрип отруйливих зубів.
Страшні, як лють, рухливі групи,
Жах серце тне вістрям холодних шпад...
А на шляху скрізь трупи, трупи, трупи,
Попереду — ні цілі, ні мети.
Кленуть нас предки у старих могилах,
І од прокльонів падають хрести
На наші згорблені, похилі спини:
«О роде проклятий! Святу любов,
Святої волі й правди одробини,
Тобою втоптану у братню кров.
Стечуть її пречистії сторіки
І змиють навіть пам'ять по тобі:
Загинеш ти в неслав'ї, у ганьбі
В день нинішній і присно, і вовіки!..»

1919

ХОТІВ БИ

Хотів би я, мамо, веселі пісні
Співати й сміятись, як діти,
Дак серце струїли думки потайні,
Надії ж зав'яли, мов квіти.

Я згадую, нене, ті дивні пісні,
Що ти нам в дитинстві співала.
Ти долю в них, щастя, часи чарівні,
Як виростем, нам обіцяла.

154

А де ж воно, мамо?.. Лиш вчинки страшні
Я бачу замісто любові,
Чи сплю я, чи встану — у очах мені
Все ріки братерської крові...

1905

НЕМАЄ СИЛ

Немає сил втекти од гучного життя!
Душа болить і рветься геть у височинь,
Бажає там поринути без вороття,
Як в сьайві сонця ночі тінь...

Покинь життя, навік від нього одсахнись,
Кохайся і живи в довічній лиш красі,
Лиш їй самій собі вклоняйся і молись,
Покинь життя принади всі!..

Немає сил... Бо серця думи потайні —
Усі! усі! — з життя вродились і умруть
В йому, вони лиш відгуки його смутні:
Нема його — й вони заснуть!

1907

155

НАДІЇ

Ні, недарма оті, друже, надії
В серці кохалися в нас крадькома,
Тихо бриніли, мов струни живії,
Завжди будили бажання новії,
Ні, недарма!

Ні, недарма вони ясно зоріли!
Люто в житті нас давила зима,
Палко ж огні їх нам душу зогріли,
Серце завзяттям в борні запалили,
Ні, недарма!

Ні, недарма!.. Наше серце палає,
Хочеться жити, боротись з всіма,
Хто нас в дорозі до правди спиняє.
О, недаремно та сила буяє,
Ні, недарма!

1906

Усміх міста

П'яні ритми

* * *

Не ніч, а птах, як чорний птах,
Крилами тихо має,
І чорний крик, мов чорний жах,
Над містом скрізь літає:
То ніч, як птах, як чорний птах,
Од ран тремтить, здихає.

Шепоти ночі надземні
Сіють бажання таємні.
Всюди розмови і стриманий сміх;
В квіти огневі кохання
Ніч убирає страждання,
Розпач, злочинство і гріх.

Не ніч — кошмар, страшний кошмар
З огневими очами,
Розлито скрізь отрути чар,
І сміх бринить сльозами.
Не ніч — кошмар, страшний кошмар
Увіч з живими снами.

* * *

Справляє свято май.
Горять огнів гірлянди...
«Дівчинонько, стривай!
В руці твоїй троянди?
Та чом же плачеш ти,
Як сміх лунає всюди
І щастям повні груди?
Прости мене, прости,
Пречистеє дитя!
Ти продаєш любов
І в реготі життя
Шукаєш забуття?..
А на трояндах — кров,
На сих трояндах кров...
Так геть же маску Арлекіна!
Твоїх троянд я не куплю:
Серед юрби свої коліна
Перед тобою підхилю!..»
Не ніч, а гад, отрутний гад
Сичить поза кутками:
Він любить гук і п'яний чад,
Вино, жінок з квітками.
Не ніч, а гад, отрутний гад
Тут владарем над нами.

* * *

— Панночко, панночко в білому!
Линеш назустріч ти серденьку милому?
Біла, як хмариночка,
Плинеш у юрбі...
Стій! одна хвилиночка —
Щось скажу тобі!

Неба ясного усміх досвітній
В твоїх очах,
Ранок рожевий, ранок привітний
В твоїх устах.
Радість безхмарну, щастя безмежне
Несеш для всіх...
Чом же ридає серце бентежне,
Як всюди сміх?..
Панночко в білому, в душу твою
Гостю непрохану —
Думку сполохану —
Кину свою:
Ти ж непокійною заколисай...
Панночко в білому!
Серцю зотлілому
Помочі дай!..

* * *

Ясні очі
В пітьмі ночі
В іскрах сміху зайнялись!..
Думи-звіри,
Як вампіри,
Знов у серденько вп'ялись.
Чад весільний,
Божевільний
Опановує юрбу...
Де ж полину,
Де закину
Сум пекучий і журбу?
Сиротою,
Самотою
Серед гомону стою
І не знаю,

Де сховаю
Тугу-гадину свою.
Неподужний свій тягар,
Щоб залити,
Щоб згасити
Серця власного пожар...

* * *

Не ніч, а блиск, як сонця блиск!
В проміннях бенкет дикий.
Дзвенять чарки. Рухливий тиск
Шаліє од музики...
Не ніч, а блиск, як сонця блиск,
Стрибає сміх, лунають крики...

Плавко гойдаються постаті білі —
Вальсу чарівного носять їх хвилі.
В очах нестримнее сяє бажання,
Щастя жагучого прагне кохання:
В вихорі п'яному чаду і світла
Квіткою буйною пристрасть розквітла.
Тілові млосному тісно в убранні —
Нудяться постаті в зайвім стисканні!..
Скинути б, скинути й в танці оргійнім
Впасти знеможеним в щасті подвійнім!..
Плавко гойдаються постаті білі —
Вальсу чарівного носять їх хвилі...

◀ Спиридон Черкасенко. Фото

Церква в селі Палагіївка неподалік від Нового Бугу, де бував поет.

м. Новий Буг Миколаївської області. Будинок родини Черкасенків.

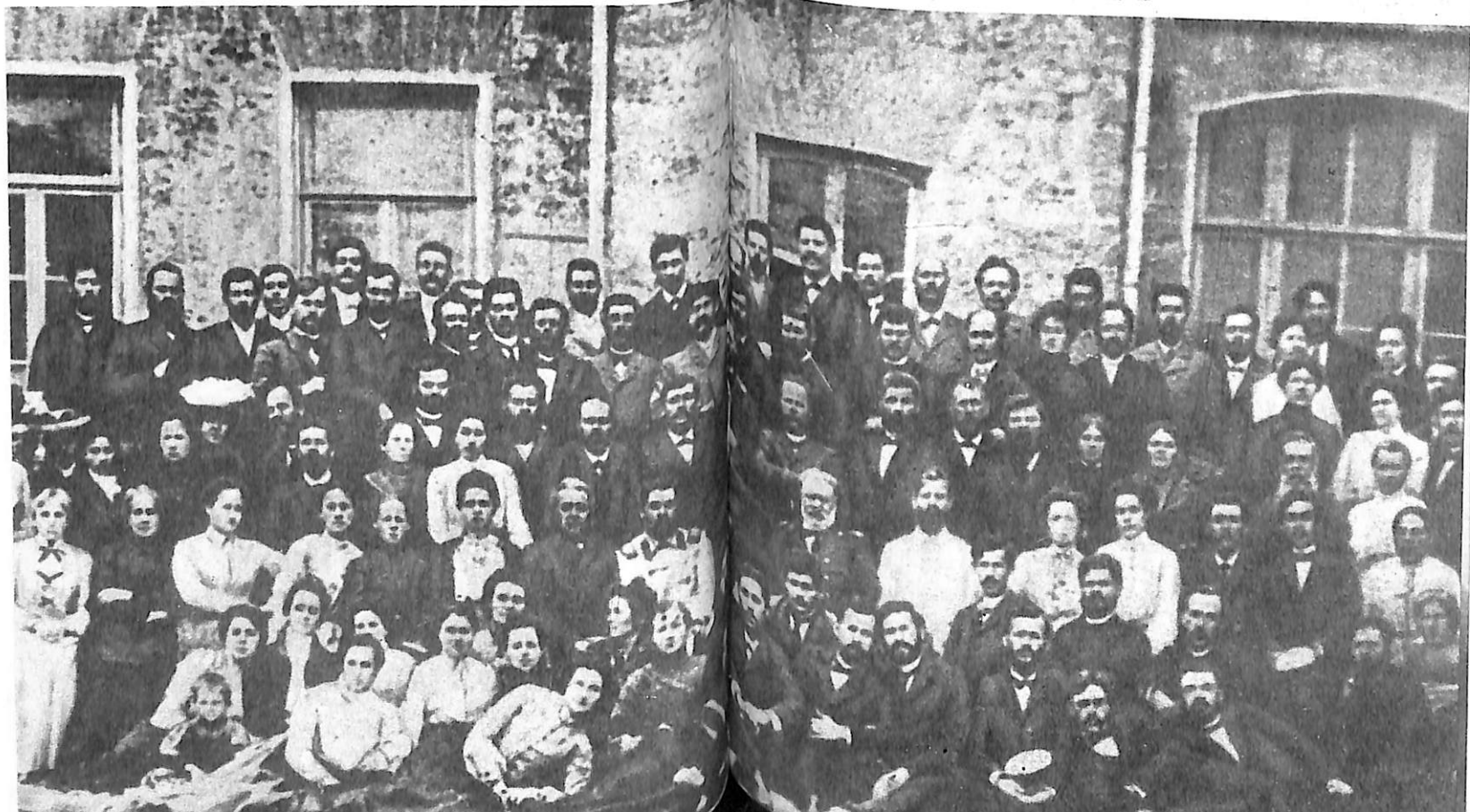
На центральній вулиці Нового Бугу. Сучасне фото.

Обкладинки видань творів С. Черкасенка.

З'їзд народних вчителів Херсонського краю, серед яких були і представники від Нового Бузу — батьківщини поета. Фото 1903 р.

Обкладинки видань творів С. Черкасенка.

Активісти драматичного гуртка
Новобузької вчительської семінарії
на репетиції. Фото 1919 р.

Семінаристи Новобузької вчительської семінарії. Фото 1919 р.

С. Черкасенко і В. Гренджа-Донський.

Учасник драматичного гуртка
Новобузької учительської семінарії
С. Зайка, який добре знав
родину Черкасенків.
Фото початку XX ст.

Надмогильний пам'ятник
С. Черкасенку на цвинтарі
в Празі.

* * *

Вакханка-ніч своїм богам
Побожно вміє послужити...
А я стою серед колон,
Як той оганьблений Самсон,—
Благаю серце не тужити...
Коли б я міг сей пишний храм
Усім на тім'я повалити!!.

1913

Діти міста

I

Вулиці... Падають злими ударами
Важко на голову хаос і грюк.
Сунуться тіні тремтячі примарами,
Клаца зубами камінними брук.
Вулиці... скільки їх!.. Годі, доріженьки
П'яному тяжко додому шукать!
Ніють, не держать підтоптані ніженьки...
Сяду десь осторонь, годі блукать...
В серці не мовкне Зануда глибокая.
Зляканим оком моргає ліхтар.
Киш ви, малеча весела, жорстокая!
Дайте приспати проклятий тягар.
Регіт... А чи... то неба блакитного
Щедро розкидано блиск і скалки,
Втіхи бурхливої, щастя привітного
Сяють, сміються, тремтять зіроньки.
Мов серед площі офірні огні?
Кинув хто Молоху-Місту шаленому
В дар самоцвіти коштовні, ясні?..

II

Нічка дрімливая,
Нічка пестливая —
Мати кохання —
Розкоші, пестошів,
Любошів, лестошів
Родить бажання.
В'ються, мов фурії,
Думи понурії,
В тілі знемога,
Туга клубочиться,
Місто регочеться —
Пересторога!..
Марно! Незнаная,
Люба, кохана
Влада змагає,
Чаду любовного,
Щастя гріховного
Серце бажає.
Нічко жагучая,
Хвиле блискачя!
Ні! вже не спати!
Дайте ж обнятися —
З щастям спізнатися
І — хоч сконати!..

III

В темну нічку аж до ранку
Ніжний голос не вгавав:
Тихомрійну колисанку
Все співав, співав, співав.
Мати ж де?.. Не роздягалась
І заснула у кутку:

Добре, певне, підтопталась
Десь на бенкеті в танку.
Сни літали... Голод глухо
Скавулив прибитим псом,
І ловило з жахом ухо
Регіт Міста за вікном.
До обіймів рученята
Простягалися в огні,
І палали оченята,
Мов ті зорі весняні.
Мати спала. До світанку
Ніжний голос не вгавав...
Мерхли тіні... Колисанку
Він співав, усе співав...

IV

«Люлі, дитинонько! матінка спить,
Спить твоя й доля-нероба,
Та не заплющу очей і на мить
Я, твоя мати — Хвороба.

Люлі, дитинонько! матінка спить...

Я чарівниця! Я пригорну,
І приголублю, й навію
Щастя безкрає довічного сну,
Я небуттям оповію...

Люлі, дитинонько! я пригорну...

Щастя за муки!.. Гаснуть огні,
Серденько ж в тебе палає...
Дай приторкнутись до нього мені:
Засне — і муки немає!..

Люлі, дитинонько!.. гаснуть огні!..»

V

Затихла колисанка. Ніч востанне
Махнула ще знеможеним крилом.
Зухвалий День услід їй, на прощання,
Вже розпочав пекельний свій псалом.
Свій сміх страшний тамуючи сльозами,
В танку шаленім крутиться Життя,
І лічить Смерть холодними очима,
Що Ніч дала без жалю й каяття.
Одна, другая... безліч!.. Тихі дзвони
Ридають сумно в куплених сльозах,
І в Міста гімн страшний свої прокльони
Вплітає чорний Сум і мертвий Жах.

VI

Що се? Що се?.. В п'янім сні
Чорні привиди нависли,
Душу шарпають мені,
Мутять розум, серце стисли.
Тяжко... «Смерті!..» — навісна
Квилить туга... Сміх лунає...
Хто ж, як давить ніч страшна,
Буйну радість розсипає?!
Ах, се діти... Й знову день
У душі моїй ясніє,
Повно знову в ній пісень,
І надія серце гріє.
Хай лякає Міста жах,
Смертю дихають низини,
Хай святкують на верхах,
Щоб затихли хуртовини,
Серед смерті, у багні,
Ще не всі зав'яли квіти,
Ще не згасли всі огні —

Коли ж ні, то будуть жити!
Загартована їх міць
Тліє в іскрах, ще не знаних,
І в пожежах блискавиць
Спалахне серед обраних.
Сійте ж радощі і сміх!..
У життя бурхливім морі —
Скоро радощів нових
Блиснуть вам огнисті зорі!..

1913

Падучі зорі

Падуча зірка

I

Віє сном ласкава нічка,
Сном жаданого спокою...
Плеще річка...
Ген блискучою стягою
Підо мною
Хтось на хвилях чи на дні
Засвітив свої огні.
Мій погас... зануда сіра
Точить серце гробаками,
А зневіра
Душу виїла думками —
Ворогами.
І лишилось од життя
Сну бажання й забуття.
Ах! заснуть в захиснім місці,
В прозірних, хистких глибинах,
Мов в колисці!..
Буду ж вільним у хотіннях —
В баговиннях,
У обіймів тихих хвиль,
Я присплю скорботу й біль...

II

Вибухи сміху блискучого,
Гамір, музика і рух —
Відгомін міста гнітючого
В прірву стрімку неминучого
Пхає знеможений дух.

Мукою, жахом, отрутою
Віє із півми низин...
Хто ж тую думоньку, скутую
Розпачем, злобою лютою,
Втишить маною одмін?!

Тільки хто дужий мерзотою —
Звір або влєсливий плаз —
Серце не крає скорботою:
Душу поганить бридотою
Й щастям пишає щораз.

Де ж він — той щастя загального
Віщий натхненний співець?
Де він, життя ідеального
В бруді життя соціального
Впевнений, гордий творець?..

Будьмо, як зорі падучії,
В колі шляхів світових:
Стративши сили горючії,
Згасимо рештки блискучії
В півмі просторищ німих!..

III

Віє сном ласкава нічка,
Надять-кличуть темні хвилі...
Плеще річка...
Крила смерті мають білі —
Любі, милі...
Мить — повітря... Стогне міст...
Ген упав зів'ялий лист...

1913

ІСПАНКА

I

Чорний блиск жарких очей,
Пітьма кучерів-гадюк...
Ох, не спатиму ночей,
Не спиню солодких мук!

Мармур плеч, лілеї рук,
Лебединий шиї згин —
То — один чарівний згук,
То — гучний акорд один!..

Як закрутить буревій
Дикий танець кастаньєт,
То зарік зламає свій
І святий анахорет.

Гнеться-в'ється дивний стан,
Як в міжгір'ях Гібралтар,
Ледве дихає шантан
Під гіпнозом рухів-чар.

Захват, спека, блиск, екстаз!..
В тілі холод, в тілі приск...
Рух останній — стала враз,
Занімів в нестямі тиск.

Вибух оплесків і гук,
Дощ барвистий із квіток,
Брязкіт скла, шалений стук...
«Ще раз! Ще раз!» — ремство, гнів...

II

Реве шантан. Спокійною ходою
На виклики виходить чарівниця,
Погордлива, прекрасна, мов цариця:
В привітний усміх свій, в легкий уклін
Вкладає стриманий проклин,
За вдячність прийнятий юрбою.

І крила радощів ясних підтято
В душі моїй... І з острахом гнітючим
Знаходжу тайну в погляді блискучім:
Величний дар корити всіх собі,
Нести на послуги юрбі —
Кому сих мук не забагато?!

1913

ОРГІЯ

Ми в царстві забуття... Сліпучими огнями
Всю ніч палатиме веселий бал!..
Задушливий туман повисне над столами,
Заплаче за дверми старенькая Мораль.

170

Нехай квилить, своє в прокльонах топить горе,
Загиблим душам хай вчитує про гріх —
Нас жде вино, як кров, як золото прозоре,
І довгий ряд знадних, хвилюючих утіх.

Сіяючи навкруг своєю наготою,
Гірлянда з чарівниць звивається в танку,
І п'яная жага, обнявшись з красою,
Хвилює кров, несе нам радість гомінку.

Похмурий глузд туманом забуття похмільним
Солодка знемога міцно огорта,
Палають погляди жаданням божевільним,
І поцілунків ждуть присмаглії уста.

А за стіною десь оркестр напівзаснулий
Ридає ще, немов далекий моря шум,
Мов реквієм душі забутий, проминулий,
Залитий хвилями нових, веселих дум.

«А ти, красо... чому, як квітенька, прив'яла,
Коли навкруг пишає все, мов райський сад,
І ніч палка чарує безліччю принад?..
Що бачу я? — сльоза на білі груди впала?..

Схились сюди! Ось глянь: шаліють од нестями
Усі, хто вміє пить із келиха життя...
Навіщо ж сум?.. що краще є од забуття?
Куди ж думки летять твої звідсіль?..» — «До
мами...»

1913

171

ВСЕ, ЩО ЛИШИЛОСЬ

З шумливих заль, блискучих і принадних,
Тебе жене болючий сум весни:

То він, похмурий привид твій,
Із давніх мрій, зів'ялих, безпорадних,
Плете свій глум і розганяє сни —
Сни забуття в душі твоїй!..

Зітхає ніч... Шепочуться каштани...
В таємних снах тополі заніміли...
В душі сміється чорний сум,
Що не болять коханням серця рани,
Що почуття навіки спопеліли
І тисне жах холодних дум...

Не треба ж сліз!.. Нехай цікавий сміх
Не осквернить утраченого раю
Весни, кохання, бурних гріз.
То молодість у чарах весняних
Прокинулась, оганьблена, в одчаю...
Лови ж сю мить... не треба сліз...

Лови ж сю мить без дум і без вагань:
Нехай в душі хвилевий, пізній сон
Огнем кривавим спалахне!
Сплети в устах з понесених страждань,
З пекельних мук огневий свій прокльон
І кинь на свято весняне!..

1914

172

ШЛЮБ

Зелений яр з березами на схилі,
Такими чистими, що хочеться ридать,
З струмком на дні, де буркотливі хвилі
Не знають сну і вічно гомонять,—

Люблю його, своє захистя незрадливе!
І в час нудьги, як серце тисне жаль,
Лишаю оддалік я місто гомінливе
Й несу туди приспять свою печаль.

Зелений яр сьогодні незвичайний:
Хисткий туман колишеться на дні,
Ховаючи обряд незнаний, тайний
І постаті понуро-мовчазні...

«Спіши,— я чую,— схід вже паленіє,
Мов білий птах, тріпочеться туман,
Вона ж стоїть, чеканням серце ниє,
І смертна жага хвилює стан...»

То чорний стовп, піднісшись із туману,
У небо кидає свій крик німий,
Щоб поспішав вести свою обрану
До шлюбу стать недбалий молодий.

І поклик той був певний, недаремний:
Як тінь минулого, як смертний жах,
У парі став прекрасний гість надземний —
Блідий юнак із усміхом в устах.

Скінчився шлюб під гімн страшний мовчання,
Здригнувся кат, тремтів од жаху піп...
Цікавий крук вгорі, серед сіяння,
Блиснув крилом, мов чорний смолоскип.

173

Заворушилися постаті в кашкетах,
В душі отрутим гадом вивсь проклін...
Промінням сонечко сміялось на багнетах,
І ранковий із міста линув дзвін...

Зелений яр... Розпачливо на схилі
Розлукою з подружжям молодим
Ридають ще світилки ніжно-білі —
У тім яру за містом гомінким...

1913

За містом

I

Благословенні будьте ви, смарагдові лани,
Надії праць кривавих і ночей безсонних!..
Як вільно тут! І золоті дитинства сні
Зринають піснею в душі глибин бездонних,
У морі золота купаюсь вільно знов,
Захватним поглядом пірнаю у блакиті,
Сріблястий хмарці шлю привітнее: здоров!
Здіймаю крила знов — пошарпані й підбиті.
Незримий жайворон в натхненній самоті
З повітряних висот безмежність спозирає
І з серця повного на струни золоті
Гігантських арф ряснії перли розсипає...
Та... давить воля ся... і тяжко голові.
Чарівний бренькіт арф пекельний будить спомин:
Кайданів чую в нім я дзвони вікові,
В душі тамую гнів — за піснею ту відгомін...
Так, вільно тут у сих просторищах... конать!
Ніхто не потривожить смертного дрімання
Ах, розбудить, розбить би вихором проклять
Приспані простором покору і мовчання!..
Урвався бренькіт струн. На поле впала тінь.
Шикуює військо хтось на обрях зелених:
Злорадий погляд свій втопляю в далечинь:
О, не самітний я в своїх думках шалених!..
.....

175

II

Гуркіт грому розітнувся.
З ляку жайворон метнувся.
Шепче мрійная діброва:
«Страх!»

Шелестить трава шовкова:
«Жах!»

І схвильована нива
Квилить з вітром: «Буде злива!..»
Бог могутній, громовладний
Кида в простір крик вірадний
Перемоги,

Чорні крила розпинає,
Срібні стріли розкидає,
Грізні хмари розсилає
В три краї, на три дороги!
Скачуть коні черногриві.
Крешуть іскри миготливі.
Мають високо знамена.
Душу тішить міць шалена!
Бій почався — в бурній зливі
Все змішалось... Гей, гуля
Небо, простір і земля!..

.....

III

І знову сонце. Знов пісень
Прадавній сум в просторах гине
Без вороття,

Чи ніч спаде, чи встане день,
А горе лине, лине, лине
До небуття.

Немає меж... Кричи, ридай,
Рви серце муками, стражданням —
Усе дарма!

Безмежність стріне твій одчай
Байдужим холодом-мовчанням:
Вона — німа!..

Назад! Туди, де океан,
Надлюдських мук хвилює в ямі
Тісній, брудній,

Де, у чаду кривавих ран,
Пісні — прокльони у нестямі
І поклик в бій.

Назад! Туди, де в межах стін
Огонь ненависті не гасне!..
Він спалахне,

Він збудить гвалтом дужий дзвін
І вихор мрій про щастя ясне
В серця жбурне.

Під тиском їх впадуть вони,
Давно розхитані твердині,
Вони впадуть!

І сі безмежнії лани,
Мовчанням скутії пустині,
Піснями волі оживуть.

3 весняних настроїв

я і смуток мій

Всю ніч зо мною сум болючий мій,
Супутник-друг блукань моїх безцільних.
Нам весело у парі мовчазній,
Де б не були ми — двоє нероздільних.
Та давить нас нудьга похмурих наших стін,
А книги сі — живої думки препарати —
Вже виглядом самим наводять сплін
І геть женуть з набридлої кімнати.
З портретів дивляться докором нам услід
Славетних діячів померхлі очі.
Нас душить сміх... Ще мить — і пішохід
Вітає нас весняним чаром ночі.
Куди?.. Та все одно — аби звідсіль!
Ось нам шепоче дощ свою таємну казку,
Мов знахар той наврочений тамує біль
Або зашіптує уразку.
Блакитним сявом шипить ліхтар.
Бринять на вітах перли сліз весняних.
Проваллям чорним нудиться бульвар
І в пільмі гасить спів мелодій ресторанних.
Схилившись до колін, заснув візник...
Забувши присягу і обов'язок,
Одну із фей нічних обняв городовик
І шепче їй про чар весняних казок.

Ображений у найсвятіших почуттях,
На них вискакує ретельний
Дозорець-педагог... Кричить: «Розпуста! Жах!»
І з подругою в кабінет готельний
Спішить спасти порушену мораль
Під регіт вулиці і глузування.
І тихо знов... Всесвітня етуаль —
Весна-красна — корить всіх співами кохання
(Програми їх не знають заборон!):
І старця, й буржуа, і проститутку,
І, повною чеснот, достойнішу з матрон...
Куди ж подітись нам, мій любий смутку?
Розтанути в юрбі?.. В душі пустій,
Де з почуттів засушених зробивсь гербарій,
Чи ж викличем ми відгук весняний
Заснулих там чудово-ніжних арій?..
Світає вже... Спізнілий десь автомобіль
Кричить назустріч дневі ревом п'яним.
З кав'ярень віс пахом пряним...
Встає рожевий день. Ходімо й ми звідсіль:
Заснемо дома від турбот
Та, пригадавши свій громадський обов'язок,
Поринемо в утворення чеснот,
В які й останній ідіот
Не вірить у чаду весняних казок.

НА СВІТАННІ

Я знов самотний... Смуток мій
Заснув, знеможений блуканням,
В душі моїй.
Як пусто скрізь перед світанням!
І тільки крок мій запізнилий
Бульвар тривожить опустілий
Та серце піснею-риданням
Заснулий будить сум —
На муки й глум...
За мною плаче хтось?.. Ах, ні!
В гущавині старого саду,
В німих пустелях,
Свою досвітню серенаду,
Свій гімн весні
Видзвонює в чарівних трелях
Співець кохання.
Ніхто не слухав... Тільки я
Свої утримані ридання
Вплітаю в трелі солов'я...
Я кличу знов загублену весну,
Я ятрю знов криваву рану,
І молодість свою кохану
Благословляю і клену:
Немає сил мовчать,
Утримать серце, щастям п'яне!..
Хвилини йдуть...
Гей, час кінчать!
Небавом місто хиже встане —
І співи щастя, мук, любови
Заглушить гамір ярмарковий...
.....

Ось він іде, наш вартовий:
«Ідіть вже спати! Сором, пане,—
Ви п'яні!» — «Я? О, боже крий!..
Не я, мій кате,— серце п'яне...»

1914

В ТУМАНІ

Юрба і я... Ми плаваєм в тумані
Напівзаснулих улиць. Угорі,
Мов одноокії потвори, ліхтарі
Свої нам шлють усмішки тьмяні.
Сміється місто реготом копит,
Що зрине враз і десь замре поволі,
Мов бурний спогад давніх літ,
Про давні радощі і болі.
А небо плаче в унісон
З душею й серцем... Ті ридання
Жахливо-мовчазні —
Немов у сні
Під стогін здавлений, тяжкі зітхання
Душа моя справляє похорон.
Іх чую тільки я та... панна
Чужа, незнана,
Хвилинний друг самотників нічних...
«Чому так кинулись від мене?..»
Нестямний жах урвав твій штучний сміх
І стиснув серденько шалене...
Ха-ха! угледіла зненацька панна,
Що ятриться в душі моїй кривава рана?..
Ха-ха! не рана, ні — кохання то моє,
Мій, скарб над всі скарби коштовний!
Тому й екстаз мій молитовний
Так гостро вразив серденько твоє,

Одбившись жахом у очах.
Хитнулась набік ти, мов п'яна,
Мов і твоя розкрилась знову рана —
Вся в квітках і сльозах,
Як то було давно колись...
Палало серце, розум кволий
Вжахнувсь розкритої безодні...
Ми хутко розійшлись,
Щоб більш не бачитись сьогодні,
Щоб більш не стрінутись ніколи.
Ти понесла невідомо куди
Отруту спогадів нежданих,
А я — кошмар солодкої нуди
І муку образів коханих...

1915

Зелений шум

МРІЯ ВЕСНЯНА

Чи знаєте ви весну на Україні?
Що рай — се витвір розуму й брехні!
Ви на моїй побудьте батьківщині —
Там справжній рай, не в казці і не в сні.

Нехай усі, чия буяє іще сила,
Моїй царівні кидають: розпни!
Зелений Шум розпростає їй крила —
Зелений Шум воскреслої весни.

Скінчиться й нам ганебнеє вигнання,
І злинемо туди, як журавлі...
Єдине щастя нам за всі страждання —
Торкнутися до рідної землі!..

1920

НА СВЯТІ ВЕСНИ

Нас багато, нас багато
Позбиралося на свято —
Хай же дзвонять веснянки!..

Ллються співи мелодійні,
Заплітаються оргійні
Грища, рухи і танки.

Скрізь картини ідилічні
Будять настрої містичні
Молитовної жаги,—

Чи ж стримають сі бажання
Божевільного кохання
Глузду сірі береги?

Щире сонце з високості
Розливає море млості,
Шум Зелений скрізь гуде...

Хтось таночок уриває,
Годі!.. Серденько гукає:
«Де ж ти, мила? Де ти, де!»

1920

КОМУ?

Гей, зацвіли вишні
В садках зелених, коло хат!
Село в квітках,
Як в жертвених димах...
Якому богові офіри пишні
На бенкеті весняних свят?..

Гей, зацвіли рожі
На лицях в тебе, на устах!
Ти вся в огні
Сіяєш ночі й дні.
Кому ж в тобі офіри красні, гожі
Палають в хвилі весняні?..

1920

У ХВИЛІ ВЕСНЯНІ

Зелений Шум — ясніші зорі,
Зелений Шум — пишніш квітки!
Душа пливе в незмірянім просторі
І творить знов легенди і казки.

Зелений Шум ще нам співає,
Ще шлях наш в зорях і квітках:
В твоїх очах він зорями палає
І пломенем червоним на устах...

До біса все! хоч мить єдину
Нехай сміється й нам життя!
Цілуй, стискай, пали огнем без впину —
До щастя сліз, до мук, до забуття!..

1920

Місто

ВІДЕНЬ

В оздобі гір, лісів зелених
Заліг ти в смітниках, димах,
І гуком торохів шалених
Кричиш у корчах навіжених —
Тамуєш жах.

В тобі, проклятий Вавілоне,
В твоїй безодні осяйній
Ще не один навік потоне,
Хто кинув в море невгомоне
Свій дух палкий.

Та, душі чорні і продажні,
Скінчиться ваш злочинний рух,
Бо прийдуть лицарі відважні!
Залле безодні неосяжні
Їх буйний дух.

Розчистить вільні простори
Для щастя й творчого життя,
І засміються ліс і гори,
Уздівши обрій неозорий
Замість сміття!

1920

186.

В ЧАДУ

То байдуже, що нині Відень —
Король в шовкових ганчірках,
Що спекулянт він на грошах
І разом з тим нужденний злидень,
Дегенерат, рахітик, сидень
З паралічем в ногах...

То байдуже, що чіпко в лаби
Його вхопив всесвітній спрут,
Загнав києм в собачий кут,
Де і пройдисвіти, й нахаби
Поналітали на приваби —
Ділить його нужденний Gut...

То байдуже, що сміх і сльози,
Холодним глуздам навпаки,
Сплелися в ньому, як квітки,
Що море вин, любов, наркози,
А поруч з тим — голодні дози,
Насущні блага... на картки...

То байдуже, що в чад кав'ярень,
Що в сласний гамір вар'єте
Пісні безжурні він плете,
А п'яний шум рясних пиварень
І танець Смерті в тьмах трупарень
Не притихає, а росте...

То байдуже! своїх позицій
Не зрадить, певно, Відень наш.
І, благородний, як апаш,
Твердий в свідомості амбіцій,
Він любить сенс старих традицій:
Веселий гук, розгардіяш...

Він має власні ідеали

І під гіпнозом їх міцним
Ладен служити вічно їм,
І... тільки дальні квартали
Давно вклонялись перестали
Богам неситим і старим!..

О, той брудний, голодний Відень
Підніме скоро грізний бич!
Розбудить в крові ситу ніч
І крикне в центр такий добридень,
Що зариди розпутний сидень
Сльозами безлічі облич!..

1920

З БАЛКОНА

Десь аж з шостого балкону
В нори чорні я свій погляд утопив:
Скільки грюку, свисту, дзвону,
Неспокою, невгомону
Злобний Хтось там зарядив!

Ген повзе в тремтячих звивах,
В лабіринті тьмяних вулиць сірий гад,
А на стінах в моргах, кивах,
В світла бистрих переливах
Безліч знаків і шарад.

Мчать потвори огнеокі
Що є духу в вулиць дальню таїну:
Чорні безкраї — широкі,
Не прогляну, не збагну!..

188

В сірих мурах жовті очі
Мертвим глуздом казять ночі супокій...
В кутах темних не узбоччі
Притаїлись поторочі —
Ждуть на час глухонімий:

Як розтануть свисти, дзвони
В хвилях пітьми й заворожить глупа тьма,—
Їм немає перепони!
В хижі вбогі і в салони
Продеруться крадькома...

Встане Місто завтра вранці
І, ще сонне, озирнеться там і тут:
Хтось вертівсь в шаленім танці,
Вбив когось... там сів пранці...
Там смоктав когось, як спрут...

1920

КЕРНТНЕРШТРАСЕ

Це стогне ніч по кав'ярнях —
Так славно,
Жагуче-мрійно...
Танцюють разом блиск і тіні,
Як в чарівних казках,—
Так красно,
Віддано-рвійно —
В рухливій мішанині...
Склепінням чорним угорі
Перебігають зорі...
Злітають янголи прозорі
В веселий тиск під ліхтарі,
Вплітають в рух свій сміх

189

І гріх,
Прекрасний, як бажання,
І кличуть-ваблять до кохання...
Реґоче і юрба брутальна, п'яна,
А сміх брудний десь тоне в суточках
Та б'ється в стіни по skleпах,
По вежах хмурого Стефана...

Вйо, вйо, жахливий мій Пегасе!
Пірнем у ніч, щоб і не чути,
Як в млості чаду і отрути
Шаліє з жиру Кернтнерштраسه
І, розпаливши сласний дух,
Не жде,
Що ось-ось упаде
На все важкий обух!..

1920

Бліді янголи

Ах, ся юрба, так нічю зайва!..
Ще вулиці не сплять —
Ще гомонять,
Ще торохтять,
А в плямі газового саява
Злітають янголи бліді,
Веселі, молоді:
Їх лиця і уста,
Мов у ляльок,
Підфарблені, червоно-сині —
Троянди крик на домовині...
А на чолі —
То капелюх чи з терену вінок?
Не розбереш у срібній млі...

190

У грі прокльонів, залицання,
Таємних шепотів, благання,
Йде жваво торг нічний
Юнацьких квітів і надій,
Розпродаж палу і кохання...
Десь в тіні інвалід безногий
Скрипить вам щось про сірнички,
На розі яблука й сливки
Вихвалює дідусь убогий...
Завис над всім веселий сум,
На кутні скрізь реґоче глум...
Ах, ситий сміх
Заплівсь в голодний гріх
І мріє раєм
В обіймах із одчаєм...
Де ж ти, надзоряная Мати?
Возрадуйся, о Діво чиста!
Вже не один із них,
З тих янголів блідих,
Розп'ятий
На перехрестях проклятого Міста!..
Вже мати не одна,
Голодна і безвинна,
Чекала ніч без сну
На янгола блідого,
Кляла себе, й всеправедного Сина,
І всі хрести життя земного...
Возрадуйся ж, пречиста Мати!
Возрадуйся, Розп'ятий!..

1920

У ВЕРТЕПІ

Чорноока, пишна Ліє!
Я з тобою — серце ж ние,
Не стає давніх ран
І грудей твоїх вулкан...
О, лиха неврастеніє!

Що?.. Не Лія ти — Аннетхен?..
Краще — Фауст я, ти — Гретхен...
Ох, з очей твоїх зорить
Пал кількох тисячоліть,
Не сховаєш, *liebes Mädchen!*

А проте — мені байдуже!
Дай вп'ястись жагуче, дуже
У підфарблені уста,
Моя мріє золота,
Випадковий, милий друже!

Знаю я, хоч серце мліє,
Що небавом нам розвіє
Сей хвилевий пишний сон
Шелест лічених корон,—
Наплювать, о Гретхен-Ліє!..

Все на світі — забобони!
А кохання і корони,
І шляхетність, і чуття
У художників життя —
Тільки барви, тільки тони...

1920

192

У ВАР'ЄТЕ

В морі світла — гляньте, гляньте! —
Скаче негр, як сатана,—
Чорний мурин і вона —
Наша мрія чарівна,
Негр і мрія — гляньте!

Клаца білими зубами,
Мов голодний в сказі вовк,—
Він в екстазі аж пожовк,
Тисне стан, повитий в шовк,
Ще рвоне зубами!..

Кида вгору, крутить руки...
Hilfe! Hilfe! зупиніть!
Ще одна скажена мить —
Він їй ребра потрощить,
То скрутить же руки!

Що ж вона, як негр лютує?..
Чарівна, як перший гріх,
Розсипає щастя сміх,
А в очах, у руках всіх
Сласно негр лютує...

Що ж се справді?.. Всюди негри —
В залі, в ложах, по кутках...
Тяжко, душно, тисне жах...
Згасла мрія... у очах
Скачуть чорні негри...

1920

10 С. Черкасенко

193

МАТРОНА

Ядерна ти, як стигле гроно,
Моя пречесная матроно!
І, несучи тобі привіт
У рай твоїх веселих гурій,
Любую я на твій живіт
І не можутьне чудо-лоно,
О, найдостойніша із фурій!

І лізуть в голову дурниці —
Бажання викриють таємниці
Твого здоров'я джерела...
Захисно в тебе у гостині!
Як фіміам, тютюнна мла
Хвилює мрійно по світлиці
І творить з хвиль рухливі тіні...

Чи тіні ж то, велична Розо?..
Тепер у звуках аторосо
Силкується збудить до них
Мої заховані бажання...
Прийди ж, найкраща із усіх,
Бліда, прив'ялая мімозо,
На хвильку куплене кохання!

Цілуй палкіш, дай в очі глянуть!..
Уста твої так рано в'януть,
А із очей твоїх криниць
Крізь радість віє чорний холод
Та чорна зненависті міць
І — в іскрах сміху знову тануть...
Веселі ми — і я, і... Голод...

Гай-гай, моя матроно! знаю,
Під кущами якого раю
Викохувався твій живіт,
Твій зад, твої величезні груди:
Дебела ти, як той граніт
Над морем муки і одчаю,
Що за кохання мають люди!

В ДАЛЬНІХ КВАРТАЛАХ

У пільмі вулиць, як шакал,
Червоний чорт блукає,
Мовчить і наслукає,
Що шепче уві сні замирений квартал.

І кожний стогін ловить він,
І кожний зойк розпуки,
І крик тяжкої муки,
І, потонулий десь, заглушений проклин.

Він оглядає пильно брук,
Усі кутки і схови,
І краплі сліз та крові
Збира, не покладаючи нестомних рук.

І шепче злобно: «Перший форт
В кварталах сих збудую», —
І збудить ніч німую
Громами бунту і пожеж червоний чорт!

Під захист стін і барикад
Я кину кров і сльози,
А бунту виклик і погрози
Жбурну у центр, де тішиться ще хижий гад.

Життя майбутнього вістун,
Впаду на Місто, як лавина,
І розітнеться хуртовина
Довкола, скрізь громами стоголосих лун.

Заклятий богом пілігрим
Блукав віками, ждав нагоди
Збудить зневолені народи
На пропад деспотам небесним і земним.

Давно вже випив я до дна
Свою довічну недолю...
Нехай же раб вітає волю —
І відпочине з ним червоний сатана!

1920

ПЕРЕД БУРЕЮ

На світанку
Місто в сивім спить серпанку,
Мріє снами і казками
І не знає, що спіткає
Ще до ранку...

Чорні хмари
Сунуть з гір, як ті примари,
І од злості з високості
Все гуркочуть — просять, хочуть
Муки, кари.

Спить ледащо,
Серце ж стука: за що? за що?
Нащо тучі, звади, бучі
І неспокій в тьмі жорстокій —
Нащо? нащо?..

196

Хмурить брови
Чорт червоний... хоче крові —
Не спокою, і до бою
Викликає, розкидає
Гук громовий,

І над Містом
Виє грізно бурі свистом,
Од нестями блискавками
Будить бори, криє гори
Рясно листом.

Кида стріли
В город, з ляку занімилій,
І сміється, що він в'ється
В корчах жаху, в муках страху
І несила...

1920

ВЕСЕЛИЙ ЦВИНТАР

За вікном моїм десь унизу
На світанку прокинувся ворог...
Гей, жорстоке Місто!
Розганяєш мій сон щоразу.
Серце ж чисте і чисту сльозу
Без жалю каламутить твій торох,
Гей, Місто!

З колективних поваплених трун
(А ти звеш їх домами і житлом,
Гей, лукаве Місто!),
З тих потворних мертвецьких комун

197

Люди-тіні за золотом рун
Поспішають, як нетлі за світлом,
Гей, Місто!

Аргонавти мізерні, смішні!..
Нащо вабиш ти їх з домовини,
Гей, ненатле Місто?

Хай би спали спокійно в труні,
І не дихали б тлінню брехні
Твої площі, і вулиці, й стіни,
Гей, Місто!

Ах, той проклятий танець Життя
В багатовічному кривавім тумані,
Гей, веселе Місто!
Хто ж той, дужий, що підле сміття
Кине сміло в багно забуття
Потонути навіки в нірвані,
Гей, Місто?

Хто той, грізний без міри, без меж,
Що очистить гроби сі огнями,
Гей, прокляте Місто!
Що твердині мурованих веж
Розруйнує у димах пожеж,
Знищить дух твій, зміцнілий віками,
Гей, Місто?

І під чорним пожегаром руїн
Поховає всі муки і болі,
Гей, безглузде Місто!
В безгомінні ж поваплених стін
Збудить гвалтом заснулий там дзвін,
Що покличе до Світла, до Волі,
Гей, Місто?..

1920

198

ДЕМОНСТРАЦІЯ

В тривозі Місто, Хворий чад
Ледарства, бенкетів невпинних
Заклубочивсь, як чорний гад
В сталевих пазурях орлиних...

У буйнім шумі грізних хвиль
Нуртують вулиці, майдани,
Регоче злобно давній біль,
Огнем горять незгойні рани.

У блискахах радісних весни
Повітря б'ють червоні крила,
І в жах зрадливий тишини
Свій крик жбурляє грізна Сила.

У парі Зненависть і Гнів,
Як два страшних прадавніх тури,
Порвавши пута ланцюгів,
Тараном смерті гатять в мури.

А над усім, як вільний птах,
Огневе слово скрізь літає,
Гукає сонце в небесах —
На свято Гніву закликає!..

В тривозі Місто. Кат старий
Тамує жах свій безгомінням —
Та вулиць вільний спів новий
Крізь стіни б'є йому подзвінням!..

199

З пісень волі

НАШЕ СВЯТО

Без легенд, безглузких мітів,
Без кадила, без попів
Наше Свято — свято квітів,
Свято сонячних огнів!..

Ще недавно в п'ятьмі ночі
Нам зоріли тільки сни —
Сни свободи, сни урочі
Сонця, квітів і весни.

А тепер на півдорозі
До жаданої мети
Вже не спинимось в знеможі —
До верховин сміло йти!

Вище ж стяги: Перше Мая —
Свято наших перемог,
І недарма чорна згряя
Виє з ляку і тривоги!

* * *

Сьогодні назустріч нам Сонце встає —
Розсипте докола квіти!
Хай пісня весела скрізь дзвонами б'є —
Ми Сонця великого діти!

Розвійте тумани втоми, зневір,
Квітчайтесь надії вінками!
Хай стелеться мирно дим наших офір,
Їх душі на святі сім з нами.

На бенкеті місце готове для всіх,
Хто з нами — рішучий, відданий,
То будьмо ж як Радість, як Щастя, як Сміх
Блискучий, веселий, весняний!..

ПІСНІ ВОЛІ

Було це, браття, по весні,
Як залунали голосні
Нові пісні,—
Було це, браття, по весні...

Лилась рікою братня кров,
А катом приспана любов
Заснула знов,—
Лилась рікою братня кров:

Учадів, впившись, бузувір,—
Сталить обуха взявся мир,
Як спав упир,—

Учадів, впившись, бузувір...

На гвалт ударив дзвін гучний:
Од жаху впав, як пень гнилий,
Наш кат страшний!

На гвалт ударив дзвін гучний —

І Волі жданої пісні
Подзвінням катові в труні
Були в ті дні —

Ці волі жданої пісні!..

1917

КАРА

І право, й міць у них в руках:
Ім влада вся, а іншим — страх!
А сни — як чорні круки...
Не сни — примари...

Розкоші, бенкети гучні,
Мов на весіллі, линуть дні,
А сни — як чорні круки...
Не сни — примари...

Ох, недаремно у тих снах
Так крячуть круки: крах... крах... крах...
Ах, сі таємні згуки
І думи-хмари!..

І що віщують уночі,
Й на хвилю спать не даючи?..
Ах, сі таємні згуки
І думи-хмари!..

202

Не сни, не привиди!.. То він,
Народний гнів, як дужий дзвін!..
Чиїсь потужні руки
Знялись до кари...

А дзвін гуде — і знов, і знов...
В огні все місто, ллється кров,
Чиїсь потужні руки
Знялись до кари...

1917

ЧЕРВОНИЙ ПРАПОР

Місто регочеться, кидає вгору
Сміхом пожеж.
Серце змордоване прагне простору
Без меж.

Ворог озброєний зняв над полками
Прапор брудний...
Браття,єднаймося! доля йде з нами
У бій!

Прапор високий наш змочено в крові
Працівників,
Хай же палає він, як од любові
Наш гнів!

Згинуть воріженьки, вщухнуть прокльони —
Спиниться бій.
Щастям замає він, прапор червоний,
Новий!

1917

203

ПОВСТАННЯ

Десь стогнав дзвін... По вулицях глухих
Стрибає дрібно й сухо
Далеких кулеметів сміх...
Його жаденно ловить ухо,
А серце жах в собі тамує
І топить в хвилі поривань.
Вперед же! без вагань
Туди, де у серцях огонь нуртує
Назустріч злоби й ворогам!
Десь стогне дзвін: бам-бам... бам-бам...
Пожеж огневий буревій
Шугає грізно в хмари чорні,
Гуртує Ніч всі сили непоборні —
Тремтить за спокій свій.
Та пізно вже: на обрію світає,
А грізний Хтось гукає:

«Перемога!

Звалили геть гнилого бога —
В ногах валяється, конає!..»

1917

ВІДПЛАТА

Недарма сі груди куті
У вогнях,
Недарма серця сі люті
У боях!
Недарма ся міць із криці
У руках,
Недарма сі блискавиці
Ув очах!

204

Недарма нас поводили
В ланцюгах,
Недарма завжди гноїли
В острогах!

Ми за все се у подяку —
Всім на страх —
Ката в тім'я, як собаку:
Тарарах!!!

1917

СТОЛІТТЯ — ДЕНЬ

Століття — день! Вчорашній раб —
Сьогодні вільні творить кличі,
Сміється катові у вічі,
Відтявши пазурі його містичних лаб.

Століття — день! Конає він,
Життя вчорашнього владика,
А на пожарищах руїн,
Замість ридань — пісні веселі, сміх, музика!..

Століття — день! Нехай в огні
Вродилось щастя довгождане,—
Тим гарт міцніш! А в далині
Там Сонце творчості нове, іще не знане!

1917

205

ШАХТАРЯМ

Я з вами жив... На все життя
В моїй душі лишився спомин,
І в бурях шарпані чуття
Ще бережуть живий відгомін
Колись племінного буття,

Як сили пивом молодим
Назустріч волі буйно грали,
Як ореолом неземним
Сіяли наші ідеали
І не лякав нас бою грім.

Із ям брудних, із темних нір
Своїми бистрими думками
Тоді літали ми до зір
І в звагах спільної нестями
Не знали остраху й зневір.

Пливуть літа, і часу сніг
Сріблять чоло моє похиле,
Та дій життєвих перебіг,
Не стер того, що серцю миле,
Що з юних літ у нім зберіг.

Де ви тепер, мої брати,
Спрацьовані, понурі друзі?
Чи ви знайшли, кудою йти
В туманах марева й ілюзій
До пожаданої мети?

Чи так, як я, знайшли причал
На роздоріжжі, у баюрі,
Згасили рано серця пал
І напропаще в скази бурі
Пустили давній ідеал?..

1920

206

Додому

ДОДОМУ!

Чи довго ще на чужині
Сидітимем, раби ліниві,
І нудом злості і брехні
Перевиватимем пісні
Свої бездарні і зрадливі?..

З своєї хати, як сміття,
Народ нас вимів в злу годину
За те, що власнеє буття
Ми віддавали без пуття
Не за народ, не за Україну,

А за химери з панських рук!
За панського життя основи,
За панську ласку і канчук
Ми не жаліли сліз і мук,
Ми розлили сторіки крові...

Не боячись ганьби, доган,
Ладу трухлявого лакеї,
Ми продали у вражий стан
Политий кров'ю вірний лан
Землі вже вільної своєї.

207

Народу вільного сини,
Стужились знов за ланцюгами,
Благали знову, щоб пани
Не одібрали в нас труни,
В якій гнили — гнили віками...

У кого ж дозвіл ми взяли?
Кому робили сю прислугу?
В чаду кривавої імлі
Ми ошаліли і пішли
Свідомо в рабство і наругу.

Та не вмирав народний дух,
Не вмере і присно, і вовіки!
Народ у бурях не оглух!
Туди ж, до нього, в творчий рух,
Життя новітнього каліки!

Покиньте тут свої пісні,
Покиньте скарги, злість і жалі,
Що гине панство у вогні.
І, серцем чисті і ясні,
Прийміть народнії скрижалі!..

1920

МАТИ

Як дивно се!... На чужині,
Де гаснуть сили й почуття
В чаду порожнього життя,
Ти в снах являєшся мені
І грієш серденько нужденне,
Моя хороша, люба Нене!

208

Ах, не розбийте їх!.. Сі сни,
Мої маріння казкові
З тобою пишні і нові,
Як усміх сонця і весни,—
Радий я довго, вічно спати,
Щоб образ твій, о рідна Мати,

Збудив гадки дитячих літ,
Невинні сльози, срібний сміх,
Безжурний рій думок малих —
Святий рясний рожевий квіт!
То дайте ж їм прийти хоч снами —
Дарункам сим моєї Мами!

Я з ними духом відновлюсь
І в пеклі брудів і зневір
Знов закохаюсь в сяйво зір,
Води цілющої нап'юсь
І стану знов душею ясний,
Як образ Матері прекрасний.

1920

Омани

НА ГОРАХ

— Що, коханий?..
— Ввесь я п'яний —
П'яний щастям золотим!
І тобою,
І весною,
Й сонцем дужим, молодим...

Ген під нами
Десь низами —
В паволоках срібних ліс,
А в zenіті
У блакиті
В пісні жайворон повие.

Руку, мила!
Дивна сила
Нас несе на крилах мрій
Понад гори
У простори —
В край незнаний, чарівний!

Стисни руку!
Вічну злуку
Ми собі заприсягнем

У веснянім
Щасті п'янім,
В сьйві сонячних поем.

Ще раз, любко,
Дай, голубко,
Впитись в очі і уста!..
— Що, коханий?..
— Ввесь я п'яний,
Мріє... казко золота!

1920

РОЗЦВІВСЯ БОЗ...

Розцвівся пишний боз в моїм саду
І зворушив красою серце чуле,
І нагадав про весну молоду,
Про щастя давнє, проминуле...

Воно цвіло колись, як пишний боз,
У квітах весняних мого кохання,
Та на цвіту прибив його мороз
Життя, нудьги, розчарування.

І знов із цвітом боза запашним
У спокій мій палкі бажання ринуть:
Упитись ще б раз щастям неземним,
А далі... байдуже! Хоч згинуть!..

1920

ОМАНИ

Як часто в ночі сі весняні
Тебе я бачу уві сні —
Немов у срібному тумані
З'являєшся мені...

Чи не занадто снів розкішних
Снує мені життя
І присипля в оманах пишних
Огненні почуття?

Як часто в ночі сі весняні
Ридає серце уві сні,
Що гаснуть образи кохані
В холодному огні!

Минає час, минають літа
Моєї буйної весни,
Душа ж, коханням не зогріта,
Кляне чарівні сні...

1920

* * *

Дай руку знов... забути я не в силі
Твоїх обіймів міць —
Так надять знов ще не забуті хвили
І глиб твоїх очей-криниць!..

Дай руку знов... І погляд твій докором
В сльозах не одвертай!
В душі моїй ще тисне давній сором,
Але... прости... знов руку дай...

212

Дай руку знов... одкинь гризоти-жалі,
Ласкаво глянь з-під вій
І повних уст своїх палкі коралі
Мені назустріч знов одкрий!..

1920

В ПОЛОНІ

Я підкорив тебе своїм коханням,
О полохлива, дика сарно!
Не викликай же давнього зітханням,
Коли тепер так гарно!

У пущах життєвих тебе уздріли
Зненацька очі соколині:
Не зрадили мене їх гострі стріли:
Моя, моя ти нині!

До серця ланцюгом з квіток нев'ялих
Тебе припнув я, дика сарно,—
Даруй огонь бажань моїх зухвалих
І не змагайся — марно!..

1920

213

СЕРЕНАДА

Я так любив тебе, о квітко,
Що кожне слово і зітхання
Переливаю в спів кохання,
О ніжна квітко!

Хай ніч мовчить,— співає серце,
Коханням мріє сад зо мною...
О відгукнись хоч тихою луною,
Моє ти серце!

Коли вже тихий сон, о пташко,
Склепив твої чарівні очі.
Вплету я пісню в сни дівочі,
О люба пташко!

Не розбуджу тебе, о зоре!..
Лиш серце буде до світанку
Тобі співати колисанку,
О ясна зоре!

1920

ЯК НЕ СПІВАТИ...

Як не співати, коли усе навкруг співає,
Коли кохання в серденьку піснями б'є,
Коли душа тебе і кличе, і шукає,
Коли очей твоїх сіяння не згасає
І палить серденько моє?..

214

Як не співать, коли нам світять зорі,
Коли розкошами нас нічка огорта,
А віття сих кущів густі і непрозорі,
І ти до уст моїх в благаючій покорі
Зближаєш спрагнені уста?..

Як не співати нам, коли й саме кохання —
З усіх пісень найкраща пісня навесні,
Коли співають квіти нам своє вітання,
А ніч ясна і поцілунки, і зітхання
Збирає в радісні пісні?..

1920

ВИШНІ

Вони цвіли тоді, мої чудові вишні,—
Недавно ще цвіли,
І заплітали нам казки свої препишні:
Зринали образи забутого колишні —
Ми знов кохали і жили.

Вони цвіли, цвіли й повслі одцвітали,
І сипавсь білий квіт...
В душі моїй огні, як зорі, погасали,
Кохання квіти знов потроху облітали
Од вітру спогадів і літ.

Вже вишні одцвітали — в рубінах пишних гілля:
Як рясно-рясно їх!
А в серці племінь ран пече до божевілья —
Кохання одцвіло, лишилося похмілля
І рясно спогадів сумних...

1920

215

МІЙ РАНОК

В проміннях-косах золотих
Впурхнула ти із сонцем ранку
У мій покій:
Зарокотав твій срібний сміх,
Збудив похмурую мовчанку
В душі моїй.

О, нахили троянди уст,
Розквітлих квітами бажання!
Торкнутись дай
До лиць твоїх шовкових хуст
І в щасті близького стрівання
Відчути рай...

Моя ти мріє осяйна!
З тобою ранок мій, кохана,
Увесь в квітках,
Душа ж, схвильована до дна,
Ридає в щасті, щастям п'яна,
В ясних сльозах.

1920

РАНКОМ ОСІННІМ

Чому сонця боїться досвітній туман
І тікає в таємні міжгір'я?..
Ти — моє сонце, кохана,—
І тікають тумани зрадливих оман
Геть від тебе в безмір'я.

Сонце ранку поля щирим злотом залле,
Прибере в самоцвіти отави...

216

Ти — моє сонце, кохана,—
Самоцвітами сліз сяє личко твоє
І твій усміх ласкавий.

Не суши ж самоцвітів на травах рясних,
Сонце, усміхом з ясного неба!..

Ти — моє сонце, кохана,—
З довгих вій ти не звій тих сліз щастя ясних,
Не суши їх... не треба!..

Буду довго той ранок і сонце любить,
Що рососою на землю упало...

Ти — моє сонце, кохана!
Чи забуду ж коли, як од щастя в сю мить
Моє сонце ридало?!

1920

МАРИ

Крізь сон я чую — стогне сич,
Жахає пільма безгоміння,
І плаче небо цілу ніч
У скаргах тихого терпіння...

Крізь сон я бачу образ твій,
Повитий смутку мрійним флером,
І погляд, довгий і німий,
Розкраяв серденько докором.

Крізь сон я з жахом ранку жду:
Він прожене привиддя ночі,
І постать милої бліду
Уже не стринуть лячно очі.

217

Нехай же висне сон важкий
Над серцем, в тузі наболілім,—
Не розгорну своїх я вій,
Не розлучусь з обличчям милим!..

1920

Золоті пожари

ПРЕОБРАЖЕННЯ

В буйнім лісі, далєбі,
Стогнуть сови недаремне.
Недарма кричать сичі!
Щось там коїться таємне —
В темнім лісі уночі,
А дізнатися — дастьбі!..

Отетерів лісовик:
Ходить-бродить між кущами,
Безпорадний і німий,—
Не жартує з русалками,
Мов в самотності німій
Дожива старечий вік.

Там упир, як сонний птах,
Ледве крилами махає,
Мов до несхочу напивсь...
На узліссі сум ридає,
І не знати, де подівсь
Рух русальний в комишах...

Сохне, в'яне без жаги
Дженджуристий перелесник,
І зальоти залишив...

Гей, який же грізний месник
Всіх оплутав, округив
В буйнім лісі докруги?!

Буйний ліс — зелений ліс,
Повний шуму, гаму, співу,
Повний руху і життя!..
Хто ж у доленьку щасливу
Влив отруту небуття,
Хто натомість сон приніс?..

Глухо, темно... не шукай,
В п'їтьмі чорній відгону —
Змору ночі не розб'ить:
А як збудить темінь сонну
Сонце, ранок та блакить,
То у них ти поспитай!

На світанку в срібній млі
Ще дримає ліс в мовчанні,
На узліссі, на стерні,
Позбиралось на прощанні —
Зграї пташок мандрівні...
Ген знялися журавлі.

У рожеву височінь,
В путь далеку аж за море
І гукають здалеки:
«Гей, тікай, бо буде горе!
Ліс, і гнізда, й пісеньки,
Поле, річку — все, все кинь!»

Сонце встало з-за гори,
Розійшлись рожеві хмари...
Там, де був зелений гай,

Золоті горять пожари,
Ходять лісом з краю в край
Пломенисті вихори.

Над огнистим склом води
Нахилився явір-красень,
Всі в огнях дуби, клени,
І грабина, й дужий ясень,
І ліщина, і терни,
І осики, і глоди...

Зайнялись осокорі,
І береза, і вільшина,
Дика груша, і верба,
І тополя, й берестина —
Лісова вся юрба
У долині й на горі.

Сонце палить небокруг,
Вся блакить палає злотом,
В золоті луки і поля,
Що росились кров'ю й потом,
В золоті рідная земля —
В золоті глуму і наруг...

Гей, той осені пожар,
Золотий пожар в природі —
І холодний, і страшний!
З буйним вітром в супроводі
Він накличе, навісний, —
Він накличе зграї хмар.

Сонце згасне... Сірий день
Зірве золото облуди,
Білим снігом замете —

... І заниють тяжко груди:
Де те сонце золоте
В шумах щастя і пісень?!

І застогне ліс і гай...
В лютих ревах завірюхи
Вже на галяву гулять
Вийдуть інші сили й духи —
Танцювати й жартувать.
Хто живий ще — геть тікай!

Та недарма ж уночі
В буйнім лісі, в морі злота
Ані руху, ні пісень,
Тільки острах і турбота...
Стогнуть сови ніч і день,
Квилять злякано сичі...

1920

ДУША ОСЕНІ

Сумна, самотна... ходить, блудить,
Дзвенить, як в усі, в гущах гаю,
Леліє в хвильоньках ручаю,
На стернях жовтим світом нудить.
Летить з вітрами по степах,
Ночує десь в очеретах...

А вранці-рано знову встане,
В проміннях сонця чеше коси,
Ридає-ронить сльози-роси,
Тамує горе невблаганне —
В туманах срібних забуття
Хова страшне передчуття...

222

* * *

Що то буде?.. Ще дзвенить
Пісня сонця так бадьоро,
І небесная блакить
В золоті сонечка горить
Так ласкаво, так прозоро...
Тільки гай завмер... мовчить
Так понуро, так суворо...

Що то буде?.. В золоті гай
Вже не вабить думку скуту,
У пісні пташиних зграй,
Що зібрались в дальній край,
Хтось тривоги влив отруту,
Хтось пустив у тихий рай
Пречуття гадюку люту...

Що то буде?.. Чуєш ти,—
В радість нашу веселкову,
В порив бистрий до мети —
У просторища-світи —
Сум вліта свою розмову,
На шляху самі хрести
Нам віщує знову... знову?..

* * *

Життя умерло... Душа блукає,
Ридає над золотом пишних трун,
В ясній печалі когось чекає,
Зігхає, торкнеться ніжних струн —
Незримих, дивних... Вже цілування
Останнє луна в журбі німій...
Минуло щастя і раювання!..
Прощання... подзвіння... упокій...

223

Насунуть хмари... серпанком білим,
Немилим, укриють цвинтар-гай...
Гей, вічна пам'ять усім безсилим,
Похилим!.. Ридай, душе, ридай...

1920

ТАК МРІЙНО...

Так мрійно сиплються листки...
Теплом кошлатої киреї
Вкривають кинуті грядки,
Самотні пустки-квітники,
Пісок забутої алеї...

Ось припини свою ходу...
Ти не моливсь сьогодні рано?
На арфі сонячній в саду
Впліта хтось тугу молоду
В молитвах щирої ріано.

І перлом древніх образів
Бринить на ярі тьмяна росінь...
Тут страждав хтось, тут хтось любив,
Весни давно забутий спів
В сльозах виспіває ще Осінь...

1920

224

МОЛИТВА ОСІННЯ

Заколисай мене, о хвиле
Осінніх мрійних днів,
Приспи безсилий гнів!
Моє похиле
Життя
Ти не буди знов блиском щастя золотого,
Ясного —
Повий
Його серпанком забуття,
Убий
В душі моїй
Лихого ворога — розпуку —
Гадюку!
Стамуї мій біль,
Непроханую муку,
О марево чарівних в злоті хвиль!
Заколисай —
І, може, хоч у сні
На чужині
Побачу я свій рідний край
І під пестливі шепоти осінні
Спочину серцем на Україні...

1920

КУЧЕРІ ГАЮ

Кучері гаю, зелені колись,—
Падоньку мій! —
Кучері гаю вогнем понялись:
Сонце ласкавим пригріло їх променем —
І загорілися золотом-пломенем
Вільних, безжурних надій.

11 С. Черкасенко

225

«Дарма! — шепоче саїтна в гаю
Темна сосна —
Ще проклянете ви радїсть свою,
Кучерї радощів, щастя безжурного!
Прийде на кучерї з неба похмурного
Скоро зими сивина...»

1920

УСПІННЯ

Я на горі, а перед мене
В низах щось діється шалене:
Природи душу хтось на шмаття
Розкраяв, кинув по землі
І запалив у срібній млі
Холодні багаття...

І тут, і там криваві плями...
Боровся велет до нестями,
Упав і спить в німїй знемозі...
Блукає смуток потайний,
І давить серце сон важкий —
Той сон в тривозі...

Не ронить сліз ніхто на гробі...
В туманах сонце, як в жалобі,
І я шепчу, шепчу крізь сльози:
«Не встане велет... дивний чар
Не прожене грядущих хмар,
А там... а там — морози...»

1920

226

REQUIEM

На струнах сонця золотих
Пісень повільного вмирання
Журлива Осїнь грає.
Без боротьби і без змагання
В задумі смутку гай затих,
Мовчить і наслухає.

А струни сонця золоті
Бринять доокола подзвінням
В імлі легких, прозорих звоях,
І, скутий смерті безгомінням,
Він кличе Весну в забутті,
В довічних упокоях.

Ридає серце крадькома
У співах сонячного сйва
Розпачливих, надривних..
Чому ж про щастя гадка зайва
В душі бринить, як все дарма
В спокоях смерті дивних?..

1920

ТАМ ОСІНЬ

Там осїнь теж... там осїнь...
В червонім золоті гаї.
В очеретах,
В задумах, загадках
Дріма води ласкава просинь...

11*

227

І там мої,
Залишені в пожежах, мрії,
Колись пресвітлі, дорогії.
Блукають без шляхів і ніччю, й днем
Блудним огнем
По Україні,
Блукають, знуджені, причинні.
І не згортають на спочин
На попелах руїн
Бліді, пошарпані вітрами крила...
Я марне кличу їх сюди,
Я марне сохну від нуди,
Блукаю теж, як тінь скорботна і похила,
І не чарує осінь золота
Моїх очей, не висихаючих сльозами...

Там осінь теж... Гаї з лісами
Сумирним полум'ям горять
Ніким не палених багать.
Далеко ще холодна сльота!
У перлах ранку сплять отави.
У тишах рідного села
Чарівна казка залягла,
Щоб встать небавом в блисках слави.
Світам промовити проклін
За їх нездійснений злочин,
За всі терпіння і тортури,
Щоб розтрощить останні мури,
Розвіять глум,
Щоб час осіннього вмирання
Та обернути у змагання,
В весни зелений, творчий Шум!..

1920

НЕХАЙ...

В вікні моїм похмурий день
Висить, як сіре павутиння,
А у душі горить проміння
І повно згуків і пісень.

Моя кохана! давній сум
Вже не повисне надо мною:
У серці, приспанім нудьгою,
Збудила ти Зелений Шум.

Нехай же плачуть сірі дні
Надворі журними дощами —
Ясними радощів піснями
Я знов співаю гімн весні!

1920

II

БАТЬКІВСЬКА БАНДУРА

Бандура батьківська в забутті
Висіла в хаті на стіні,
І, довгим сном неначе скуті,
Ослабли струни мовчазні.

З стіни німую я жахливо
Ізняв і струни підтягнув,
Торкнувся пальцем — і на диво
Із неї згук мені загук.

І серце полум'ям, мов з печі,
У тую ж мить він розтопив,
Уста шептали дивні речі,
І згук той з ними в лад гудів...

Від того часу я бандури
Не випускаю із руки
І все на їй силкуюсь, хмурий,
Заграти гарно, як батьки.

ПЕСИМІСТОВІ

Думи

Навіщо й жить, нещасний чоловіче,
Коли, втопивши в будучину зір,
Не бачиш щастя там осяйного обличчя,
Ні виповнення сміливих замір?
Чого живеш ти, прикрий песимісте,
І що держить тебе на бідній сій землі,
Тебе, нестямного?.. Чи те нечисте,
Як кажеш, «жевріння» у душній млі —
Без розуму, без смислу, у клопоті,
Без щастя ясного і без мети?
Чи бідний мир, живущий у скорботі,
Которого тепер не любиш ти?
О, що було б, коли б лиха невіра
Запала в душі всіх в проклятий час,
Й огонь надій на жертovníку мира,
Палаючи, мов сонце, вмить погас?
«Нещасний мир — страшенная потвора!»
Як гарно те, що гадка се одна
І розуму гулящого марна
Нікчемна мисль, достойная докору!
Бо вірим ми: хоч стиха та помалу,
А все ж до щастя ми нехибно йдем;
Людей багато ляже на поталу,
Але нарешті щастя ми візьмем!
Блажен же той, хто держить свій ставник,
Засвічений на жертovníку миру!
Геть з шляху ти, невірний чоловік,
Лихих годин безсильная офіра!..

О. Н. П-МУ.

Нещасний той, хто не зберіг
Завзятого юнацтва мрії,
Хто міцно тримати не міг
Огню забвенної надії!
І час нудний його життя
В нікчемній праці пропадає,
В очах байдужих почуття
Остання іскра дотліває.
Сердега бідний! чом не вмер
Малим хлоп'ям, як був щасливий,
Як черв безвір'я ще не жер
У серці полум'я бурхливе?
Хоч тяжко б ти тоді вмирав,
Життя шкодуючи принади,
Проте зневір'я б не зазнав,
Його жорстокості і зради...
А нині, бідний, смерть яка!
Без жалю піп тебе сховає,
І мов іронія гірка,
Та «вічна пам'ять» залунає.

ЗАКЛИК

Ще в школі, за книжками
Таємний заклик нам гучав,
І човен кріпкими дошками
Завзято кожен обшивав.

Його ми довго лаштували —
Була важка, далека путь,
Потайні ж скелі не давали
Спокійним сном хоч раз заснуть.

А заклик дужий щохвилини
Ясніш у серці все лунав,
І чарівні, як сон, країни
В огненних мріях малював.

Нарешті ми — у бурях, в морі!
Буруни скачуть, мов чорти,
Неясні стали в небі зорі...
Чи досягнемо ж до мети?..

НЕ СПІВАЙ НАМ

Не співай нам, бандуристе,
Дум-пісень гучних
Про козацькїї події,
Про татар лихих.

І про славу України
Годі голосить.
Слава — хвиля: піднялася,
Та і зникла вмить.

Заспівай лиш нам, кобзарю,
Про наш тихий край,
Надто тихий, як в безвітря
Над річкою гай;

Про обідрану хатину
У ріднім селі,
Як красується пшениця
На чужій ріллі;

Як старанно хлібороби
Чужий переліг
Орють з досвіта до ночі,
Збиваючись з ніг;

Як дівчина, мов пташина,
На зорі співа,
Поспішаючи до дуки
На чужі жнива.

Заспівай про те, як діти
По рідних хатах
Пухнуть з голоду без ліку
Матерям на страх.

Нехай завжди твоя кобза
Нам про се бринить,
А вже серце, наше серце
Знайде, що робить.

САМОТИНА

Стоїть сосна одинока
на голій вершині...

Гайне — Руданський.

На скелі холодній, під небом похмурим,
Стояла водинці, журилась сосна.
І плакала бідна, і сльози-перлини
На камінь холодний ронила вона.

І ранок, і нічку, і осінь лихую
Сама зустрічає, мов та сирота:
Минулося літо — щастя минулось,
І хто сиротину тепер привіта?..

На вітах зелених пустеє чорніє
Співучої пташки маленьке гніздо.
Коли полетіла у вирій далекий
Утіха-пташина — не бачив нікто,

І зрадниця мила туди захопила
І вітиху єдину — пісні голосні...
Тепер тільки вітер голосить у вітах,
Наводячи тугу і в ночі, і в дні.

ШАХТАР

Шахтарю, час і відпочить!
Об землю кайлом кинь,
Ніхто подяки не складе,
Хоч лусни і загинь!
Дивись: ти гори навернув,
Блищать вони, як скло,
Рікою дукам потечуть
І золото, і срібло.
Ти чарівник — махнеш кайлом,
І сито, тепло їм,
Коли ж не схочеш працювать,
Тоді загибель всім...
Твій піт і кров по світу скрізь
В вагонах розвезуть,
І їми в тисячах печей
Огнища розведуть.
Усюди безліч молотків
В заводах задзвенять,
І будуть дуки кров твою
Кувать... кувать... кувать...
Із всіх могутніший ти раб,
Се відають вони,
За те міцні тобі кують
Із криці кайдани.
Жалю нема в їх — хоч терпи,
Хоч лусни і загинь...
Нехай же гинуть глитаї,
А ти 'йди — відпочинь!..

ОГНІ

Колись було: батьки тихенько
Збирались в хаті уночі,
І їх огнище помаленьку
Таємно жевріло в печі.

А ми бажали розпалити
У полі огнища свої,
Багаттям правди і освіти
Засяти враз на всі краї...

І наші мрії незабаром
У дійсність справжню повились:
Знялося огнище пожаром
І розійшлося далеко скрізь.

І не загасять вже на волі
Його ні вітер, ні дощі,
Бо розгорілося у полі —
Не так, як батьківське, в печі.

ТОВАРИШАМ

Цвіли ми всі в часи юнацтва,
Як півдня пишного цвіток,
Ніхто не мріяв про багатство,
Щасливий був не тим гурток:

Лилися вільно щирі речі,
Ряди палких, крилатих мрій,
Багатства кращого предтечі,
Давали бесіді настрої.

Так сила творчая весіння
Вилле в природу дивний дух:
Могутнім повне все створіння,
І кожен згук, і кожен рух...

Де ж ви, де ви, дитинства друзі?
Яка пригріла доля вас?
Чи дні проводите у тузі?
Чи хто зазнав і щастя час?

Чи орете в тяжкій роботі,
Як я, невидну борозну?
Чи проводжаєте в турботі
Ви молоду свою весну?

Не знаю вашої я долі,
І як цвіте ясний ваш май;
Але, як сіячеві в полі,
Мені те вияснить врожай.

УЧЕНОМУ ПЕДАНТОВІ

Великий ти — і в небі зорі
Перелічив у темній млі,
І знаєш всі піщини в морі,
І що у надрах є землі.

Світило ти еси науки —
Зорею ж щастя засвіти,
Перелічи всі сльози, муки...
Несила? Ні? Маленький ти!

СІЯЧІ

У пору вийшли ми з торбами:
Весна бажана прийшла,
І з нив веселими струмками
Вода цілюща потекла.

Притьмом розбуджена природа
Вітає дивну весну,
І жайворонок вперш заведе
У небі пісню чарівну.

Давай-бо сіяти, мій друже,
В земельку вогкую зерно,
На лоні в неньки буде дуже
Рости у пестоцях воно.

І силу творчюю від себе
Посіє сонце опісля:
Його кохати буде небо
І пестуватиме земля.

У пору вийшли ми з торбами:
Давай-бо сіяти, давай!
Колись з веселими серцями
Зберем багатий урожай!

ПОЛЕ

Широке поле кругом зеленіє
Все в шатах квічастих, розкішних, рясних,
Неначе невіста — вся повна надії,
Жадає і щастя, й обіймів палких.

Широке поле, святая країно,
Як люблю на тебе дивитись мені!
Обняв би, кохав би зелене без впину,
Упав би й забувся в твоїй ширині!

А сонце пригріло б з високого неба
Занедбаних в долі зрадливій сиріт,
Заплакали б хмарки — і слізок на тебе
Сипнуло б багато на травку, на цвіт...

Прощай же, широке, бо треба тікати!
На спомин нарву я червоних квітів...
Прощай же, святес: он німець пикатий
Кричить, щоб забрався, в траві не сидів...

* * *

Багато журливих пісень ми співали,
Бо змалку ті пісні над нами лунали...
Не пісні — то стогін усюди ходив
І полум'ям духу пекельним палив.

Багато пекучих ми сліз проливали,
Отрутою в серце вони западали...
Не сльози — то камінь на серці осів
І біднеє тяжко, могутньо давив.

Багато і щиро ми всі працювали:
На руки, на ноги кайдани кували:
Невже ж ти, о боже, уваги не звів
На працю, на сльози, на сумний наш спів?

* * *

О, жити ще можна, не вмерли герої!
Між нами могутий тих велетнів дух,
Я бачу в грізному зловіснім спокою
Невпинний ідеї довічної рух.
Неспокій! Душа в чоловіка спокою
Не знала од віку, бо він їй нудний:
Таємная сила міцною рукою
Веде нас до волі на бенкет бучний.
Даремні кайдани, даремні в'язниці.
Могучої сили не впинять кати,
Не ждуть хай тріумфу: його колісниці
Не будуть герої ганебно везти!
Хай є у їх сила замучить, розп'ясти
Безсилеє тіло святого борця,—
Великого ж духу повік не здолати:
Безсмертям палають славетних серця.
Огонь той багато, без ліку, без міри,
Запалить холодних, поснулих сердець —
І люди у порох повалять кумири
З гнилих п'єдесталів! О, прийде кінець!
І висохнуть сльози, й не буде вже крові,
Не буде осель тих, де хижі живуть,
І вільності храми, братерства, любові
На свіжих руїнах навік возведуть!

ОСІННЕ

Ранком вийшла ти в садочок:
Вітер, дощ з імлою...
Ти ж співаєш і смієшся,
Ніби вдень весною.

Я не знаю, яку радість
Треба в серці мати,
Щоб на холоді в негоду
Пісеньку співати.

«О, мій друже! Хай похмурий
Листопад лютує,
В кого ж серце молодеє —
Травень там панує!»

* * *

Ой чого ти, дубе.
На яр похилився?
Ой чого, козаче,
Не спиш, зажурився?

Гей, мене чарують
Зорі серед ночі,
Не дають заснути
Серцю карі очі.

Гей, лети, мій коню,
Степом і ярами,
Розбий мою тугу
В бою з ворогами...

Поезії для молоді

*Дітям Підкарпаття присвячує
цей збірничок автор*

ГІМН

Наш Рідний Край, о любі браття,—
Перлина божа на землі,
Наш край — зелене Підкарпаття,
Зелені гори в срібній млі,
За Рідний Край до бою сміло,
Одважно стане кождий з нас,
За рідні гори душу й тіло
Віддасть без жалю в грізний час!

Хто Рідний Край над все кохає,
До праці творчої ставай!
Най процвіте і засіє
На цілий світ наш Рідний Край!

РІДНИЙ КРАЙ

Над все кохай свій Рідний Край
І молоде його життя
Без дум, без жалю й каяття
За нього в грізний час віддай!

Над все ти свій народ люби
І сил юнацьких не жалій:
Для нього працю, розум свій
Віддай без суму, без журби!

Над все прапор свій ушануй —
На нім слова: Народ і Край!
За нього сміло в бій ставай!
Не спи ж, юначе, і вартуй!

ПРИСЯГА

(На Шевченкові роковини)

«Учітеся!» — ти нам прорік,
«Борітеся з ярмом неволі!» —
І певен будь: юнацький вік
Ми не змарнуєм вітром в полі,

В душі, ще чистій, молодій,
Той заповіт святий поглибим:
В путі до Правди осяйній
Ми — присягаємось! — не схибим.

Наллємо серце наше вщерть
До Краю Рідного любов'ю,
Коли ж на герць покличе Смерть —
Його врятуємо ми кров'ю!

В страшні ворожих бур часи
Розпалим ми своє завзяття
За гори вільні, за ліси
Й свободу Підкарпаття.

За твій великий заповіт,
Ми згрудимось стіною нині
Й Тебе на весь широкий світ
В одній прославимо родині.

СЛЬОЗИ І КВІТИ

Сльози і квіти у нашім житті
Разом цвітуть,
Будні і мрії, ясні, золоті,
Поруч ідуть.

Сльози, як роси, — немає без них,
Пишних квіток.
Тільки у буднях із мрій чарівних
Зів'єм вінок.

Поки нам точиться наше життя
В буднях нудних,
В мріях находим од них забуття,
Щастя і сміх.

Поки ще серце здолає в сльозах
Муки нести,
Стелиться квітами довгий наш шлях
Аж до мети.

РАННЯ ПЧІЛКА

Здорова будь, моя маленька!
З яких се сонячних країв
Ще до весняних красних днів
Бриниш тут, пчілко золотенька?

Чи не завчасно сон зимовий
Урвала ти в кублі своїм?
І де в заметі сніговім
Тобі почувся пах медовий?

Я одчинив своє віконце
Назустріч сонечку, але...
Тобі, маленьке, буде зле,
Коли за хмарку зайде сонце!

Вернись же, пчілонько, додому,
І жди, аж поки красний гість —
Весняний Шум — благую вість
Подасть великому й малому:

То буде край морозам, мряці,
Зазеленіє ліс і луг,
І сонце-щастя, сонце-друг,
Покличе всіх до руху й праці!

ПЕРШІ КВІТИ

Біленькі проліски — як сон,
Що сниться іноді дитині,
Як усміх в сні — ясний, щасливий...

Мов бризки з неба, всюди он
Розквітли вже й фіялки сині,
Я п'ю їх пах — тонкий, дражливий...

Хто в зелень ніжну, весняну
Розкидав ген кусочки злота?
Чи то горлиця сонцем сяє?

Краса!.. І радість неземну
Знов чує кожда істота
І гімни сонцеві співає...

ВЕСНЯНИЙ СОН

Як тільки промінь сонечка
Заграє навесні,
Вже пчілка, божа донечка,
Тривожиться у сні.

Бо сниться їй: над горами
Розвіялись хмарки,
Зеленими просторами
Дзвенять-бринять струмки.

Над луками, над нивами
Ген жайворон повис,
І щебетами, співами
Аж стогне гай і ліс.

А квітів, квітів — падоньку! —
Літай, цілуй, тягни
Солодкую принадоньку —
Даруночок весни!

Там кожда травка, гілочка
Новим життям бринить...
Прокинулася пчілочка —
До праці аж горить!

СОНЦЕ

Як сонечко сміється,
То любо всім живеться,
І на його тепло
Комаха, звір, стебло
Радіють, веселяться,
До праці бадьоряться.

Зійди ж, ясне!
Зійди, красне!

А хмарою укрилось —
Кругом все засмутилось.
Війнули холода —
Прийшла до всіх біда:
Пов'яли геть рослини,
Сховалися тварини.
Летять зими —
Сумні всі ми...

Надія в нас не в'яне,
Що сонце знов прогляне,
І оживе в лісах
Комаха, звір і птах,
І зашумить з водою
Зелений Шум весною:
«Се вам, діти,
Тепло, квіти!»

НАВЕСНІ

І дзвонить Шум, Зелений Шум,
«Вставай, хто спав на одпочинку,
Струхни нудьгу зимових дум,
Лови життя ясну хвилинку!»

Весна, весна...
Потік із гір,
Як легінь, мчиться у долину,
І в гущу темну вабить бір
Комаху, звіра і пташину.

А Сонце-бог серед небес
На землю сіє промінь-стріли,
І кличе всіх, хто вже воскрес,
Збудить до праці творчі сили.

О, пчілко люба! Дужий клич
Почула й ти в своїй темниці —
Минула знов предовга ніч,
Немов омана чарівниці.

І знову Сонце, і поля,
І знову праця, рух і квіти,
І в яр уквітчана земля
Непереможно кличе жити!

ВЕЧІР НА ПЧІЛЬНИКУ

Заходить сонечко за гори,
Лягла в долині темна тінь.
Скінчила пчілка денні збори,
Зелені кидає простори,
А сонце їй: «Лети, спочинь!»

Пчоляр старий скінчив роботи
І сів вечерять під курінь.
Він бачив пчілчині турботи —
І шепче з ласки їй, з охоти:
«Доволі, серденько, спочинь!»

Надходить ніченька, поволі
Розшила злотом височінь.
Заснуло все у лісі, в полі...
Вже ліг і дід, пославшись долі,
А ніч йому: «Засни, спочинь!»

В ПЛАСТОВІМ ТАБОРІ

Най не тривожить нас турбота зайва
Минулих наших праць і суєти:
Свобідні, вільні ми, мої брати, —
Купаймось в зльоті сонячного сяйва!

Спочинок вільний свій ми заслужили:
Не марнували ми в роботі рук,
В почесний труд шкільних наук
Вложили доста розуму і сили.

Жадає тіло й дух одмін, віднови —
Розташували ми в лісах табір
І розвели огонь, а наш прапор —
Мов гордий птах на пишнім тлі діброви.

Встаємо з сонцем ми, ясні, бадьорі,
Тікає геть од нас зневіра й сум.
В потік! в глибінь! в кипучий білий шум!
Поринем в хвилі, бистрі і прозорі.

В таборі кожний день — то дивна казка,
Там кожний з нас із сонцем побратим,
Співає ліс, співаєм ми із ним,
А там — і ніч, і зір пестлива ласка...

Кругом огню в солодкій, нічній втомі!
Ведем розмову всі, щоразу нову, —
Про наш союз, про мудрість лісову,
Що вабить нас в країни невідомі.

А врешті — сон міцний аж до світанку,
Аж поки до життя розбудить клич...
Заколісає нас пестунка-ніч,
Як матінка ріднесенька, до ранку.

НА СІНОЖАТІ

Гей, дзвенять на луках коси...

Плачте, квіти запашні!

Росять землю перли-роси —

У слюзах лягли покоси

На стерні,

Не тремтить рука дебела

У завзятих косарів!

В'ялить квіти, сушить зела

Їх розмовонька весела,

Їхній спів.

Сонце лине в небокрузі,

Ані хмарки в небесах.

Стогне десь зозуля в лузі,

Що вмирають квіти в тузі

На стернях...

ЗОЛОТА ОСІНЬ

У злото сонячного ранку,

У літа радість гомінку —

Таку веселу і дзвінку —

Журбу хтось кинув тиху.

Діброва, бір в легкій задумі.

Притих здивований потік,

І повний жартів лісовик

Не знайде місця в сумі.

В міжгір'ях ген тумани сині...

Мовчать зажурені пташки,

Затихли красні співанки

У горах, в полонині...

Ворожить хтось і сіє чари:

У ярій зелені лісів

Огні багряні розпалив

І золоті пожари.

ОСІНЬ

Все, все не те... В обіймах змори

І сонце гріє — не пече...

Не ті ліси, не ті і гори:

На ярі їх свої узори

Журливо осінь злотом тче.

По стернях нив блукають суми

За тим, що літо одцвіло, —

Їх непомітні, тихі шуми

От-от присплять і наші думи,

Поорять зморшками чоло...

Та геть журбу! Най ворон криче,

Що суне люта зима, —

Надія наша не заплаче:

В надії серденько гаряче,

І привид зим йому — дарма!

ВІТЕР

Стихли птахів красні співи,
Гори сплять, і ліс затих.
Тільки вітер пустотливий
Рве, несе на води, ниви
Злото кучерів рясних.

То, жартуючи, до хвилі,
Нахилившись, припаде,
Збурить пухом шуми білі,
Збудить лози занімлі
І в болото забреде.

— Гей, качки! Гей, гуси сірі!
Вже минули красні дні,—
Чи не час летіти в ирій?
А ні, геть на всі чотири!
Годі бабратись в багні.

Вже давно співучі птахи
В теплих бавляться краях,
В лігвах звірі-сіромахи,
І ні мушки, ні комахи
По лісах і по полях!

З вітром злинули під хмари
Сірі гуси і качки.
А в лісів глухі обшари
Сунуть зим страшні примари —
Снігу першого платки.

З ними танці ворохобні
Крутить вітер-чарівник:
Марне настрої жалобні
І плачі чийсь надгробні —
Сумувати він не звик!

А як ніч лиха настане,
Він, стомившись, десь засне...
Тільки ж досвіток прогляне,
Знов прокинеться і встане —
Злобні жарти розпічне.

Ой, боронь нас, божа мати,
Од тих жартів пустуна!
Всяк чимдуж тікай до хати,
Щоб в теплі там дочекати,
Поки вернеться весна!

З ГОРИ

І

Не знаю, мамо, хто і як,
А ми з Юрком зимі зраділи!
Сніжок, як пух, сніжок-первак —
Такий смішний, чистенький, білий!

І вабить з хати нас на двір,
На улицю, в погожу пору,
Де гомінкий дитячий мир
Укрив, як галич, дальню гору...

Ану, де чоботи й кожух?
Сьогодні нам не йти до школи.
Туди — до них! Захопите дух,
Як полетять з гори гринджоли!

Не бійтесь, мамо, вже Юрка
Я припильную — буде цілий:
Нехай летить хоч сторчака —
Сніжок такий м'якенький, білий!

Учились красно ми, не гріх
Якийсь там день і погуляти:
Веселий день, веселий сніг
І діда витягне із хати!

II

Ми — на горі! Веселий сміх,
Веселий гук не знає впину
І на grindжолятах прудких
З гори, як птах, летить в долину.

Забуто все — нудьга, книжки,
Вчиття трудного біль і мука,
Як сядеш зручно на санки
І мчишся вниз стрілою з лука.

А звернеш нехотя убік,
То сторч потрапиш у замети,
І розітнеться регіт, крик,
І сам гукаєш: «Юрку, де ти?..»

Обтрусил сніг і байдуже,
Хоч дражнять вигуки зухвалі,
Сідаєш знову і уже,
Немов на крилах, линеш далі.

Ти не помітиш, як і ніч
Підкрадеться до нас на гору,
А там — вечерея, тепла ніч,
І сон солодкий гонить змору.

На ранок встанеш бадьоріш —
Здоровий, свіжий, як ніколи,
Не йдеш поволі, а летиш
З веселим захватом до школи!..

БІЛА ПАННА

I

Полями журними, як сні,
Блукає, лине Біла Панна —
Моя печаль неподоланна
В безмежжі зим і чужини,
Моя солодка, кохана Омана...

Полями журними — на Схід —
Його вчуває тужні зови...
Та груди, повнії любові,
З розгону б'ють в гірський граніт,
І сніжно-білії покрови —
У крові...

Кудою йти?.. Нема доріг:
Вперед — граніт, назад — могила...
В знеможі впали білі крила...
Вкриває землю білий сніг,
А плаче... плаче Панна Біла...—
Несила!

II

На білий покрив сонних піль
Лягли таємні ночі тіні...
Мої жалі, гризоти, біль,
Як пісню скорбну, заметіль
Несе у безвісти пустині.
Вона глуха, вона німа:
Гукай, кричи, співай до рана —
Усе дарма, усе дарма —
Не озоветься біла тьма...
І знов вертає Біла Панна...

III

І мариться:

на все життя
Пославсь покрити холодний, мертвий:
В просторах білих — безпуття,
І не палають щедрі жертви...

Ні дум, ні руху, ні бажань,
Ні навіть звичного чекання:
Погасла мрій червона грань,
Умерла радість сподівання.

Надія вмерла, вмер і жаль,
Не ятриться глибока рана,
Зо мною лиш моя печаль —
Ти, незрадлива Біла Панна.

IV

Дивлюсь в віконце — поле біле.
На обрії десь — пасмо гір
Стриває збайдужілий зір —
І стогне серце зааніміле...

Не бийсь, серденько, поле біле.
На обрію десь — пасмо гір
Стриває збайдужілий зір —
І стогне серце зааніміле...

Не бийся, серденько, — чого ти?
Твій біль-я в пісню переллю...
Кому ж повім печаль мою?
Кому повім мої скорботи?..

Зима... Пустиня... Самотина...
Коли б не ти, то... й забуття.
Лиш ти співаєш про життя,
О, Біла Панно! ти єдина...

Коли в злигоднях на чужині
Тебе усе ж таки зберіг, —
Ніхто не скаже: й цей поліг...
Коли й скінчу, то — на Україні.

Ужгород,
23.1.1929

3 пісень кохання
(На старі мотиви)

I

Мій суворий критик з маху
Пише присуди страшні:
«Шкода вельми бідолаху —
Одспівав свої пісні...»

Озирнувсь я з дивування:
Сонце сяє, світ стоїть,
І у милої кохання
Із очей мені зорить...

Схаменися ж, небораче!
На впокій душі твоїй
Скорше крук лихий закряче,
Ніж уветься голос мій!..

II

Всі кажуть, що вдача її непокійна,
Що серця у неї нема,
Душа ж до лихого занадто вже рветься,
До доброго ж — зовсім німа.

Спасибі вам, друзі, за пересторогу,
Та маю гадки я свої:
Навіщо шукати непевну дорогу
У душу й до серця її?..

Нехай небезпечні вони і зрадливі,
Зорить мені інша мета:
Поринути в очі її мерехтливі,
Вп'ястись у вишневі уста!..

III

Ворожи мені, циганко,
А про що — те знаєш ти!
— Знаю, пане, — все вгадаю,
Ручку лиш позолоти!

Хтось на пана вже давненько
Напустив отрутний чад,
А на утле панське серце
Навалив важкий тягар.

Кинь на ручку ще монету,
То циганка лиш шепне —
І тягар важкий із серця
На три вітри прожене.

— Геть, потворо! тільки й щастя,
Що тягар той в мене є:
То ж моя солодка мрія,
То ж коханнячко моє!

IV

Дарма ти гнівом так понявсь,
 Що вдачу маю я лукаву,
 Що вчора чорній присягавсь,
 А нині — вже люблю біляву.

☉ друже мій! твій цей докір
 Із гідністю тобі вертаю:
 Не зрадив я нікого — вір! —
 Бо й ниньки їх обох кохаю.

Чи винен я, що навесні
 Проти краси і я безсилий,
 Що любя й пишна ніч мені
 І разом день осяйно-білий!..

V

Ніч укрила все довкола,
 Проспівали десь півні,
 І погасло ясне світло
 Ген у милої в вікні.

Хатка тепла, постіль біла,
 Тихий спокій чистих мрій...
 На добраніч, зоре ясна,
 На добраніч, квіте мій!..

Якщо мрії ті снувала
 Ти, лягаючи, мені, —
 Жданим привидом до тебе
 Я прилину уві сні!..

Не збудить тебе, кохана, —
 Легше сну хода моя, —
 Лиш почути, як промовиш
 В любім сні моє ім'я.

VI

Мовчала ніч в моїм садку,
 Мов зачарована сіянням,
 І соловейко на бузку
 Затих, розмірняний коханням.

Зітхав лиш легіт у квітках,
 Та не будив нічної тиші,
 Не заважав в твоїх думках
 Читать, которі наймиліші.

Нехай уста твої німі,
 Як таїна цієї ночі, —
 Про те, що в серденьку, самі
 Розкажуть мовчки любі очі!..

VII

В наш вік, занадто вже реальний,
 Легендам смерть і смерть казкам:
 Ми світ фантазій ідеальний
 Своїм лишили малюкам.

Та серед наглого вмирання
 Легенд, казок і їх страхіть
 Одна з них вічно буде жить.
 Ім'я легенді цій — к о х а н н я .

Через віки, тисячоліття
Вона все вабить людський рід,
Їй не страшні ні війн страхіття,
Ні техніки потужний хід...

Все це загине, як дочасно,
Все піде геть, у небуття,—
Любов довічна лиш не згасне,
Воскресне нею й знов життя!

ЗЕЛЕНІ РУНА

I

I знов, і знову цей мотив утертий —
Старий, як світ, і вічно юний спів:
Прийшла весна, і білий покрив смерті
Рясними рунами зазеленів.

Немов з очей земних страшна полуда
Поволі спала, і розвинувсь день —
То як же не вітать розмаю-чуда
І не співати знов ясних пісень!

Чекали довго ми весни-посестри...
Вона прийшла — зими скінчився гніт,
І чарівниці красній на привіт

Дзвенять музик повітряних оркестри,
Їй на путі — квітчасті килими...
Співає все, співаємо і ми!..

II

В міжгір'ях сині стеляться тумани —
Тумани-спомини минулих літ...
Та геть згадки! В долинах день весняний,
І вабить рун зелених оксамит.

Не сам я тут... не сам я сонцем п'яний:
В екстазі святковім буває світ
І творить знов величний, безнастанний
Безсмертя, вічності промінний міт.

В душі старій шумує пісня юна:
Ах, жити б, жити, — вічно бути й жити,
Щоб бачить гори ці, ясну блакить,

Щоб сонце пить, як п'ють зелені руна,
Як квіти ті ясні, як дерева!..
Нова весна — і молодість нова...

III

Гей, сном мине весна, хоч і не сон це,
 І оксамит зелених рун як стій
 Прегусто золотом змережить сонце —
 І край весні веселій, молодій.

А там — заблисне серп по рунах жвавий,
 Полине сум пустелями стерні,
 І на бліді самотні отави
 Падуть дощі докучливо-дрібні...

Нехай!.. Най знову білий покрив смерти
 Покриє й слід зелених рун весни,
 Не раз зазеленіють ще вони.

Не раз ще спів бринітиме утертий —
 Старий, як світ, і вічно юний спів
 Зелених рун, зелених чар і див!..

IV

Зелених рун квітчасті, пишні взори
 В душі спустошеній ворухать жаль:
 На чужині й весняні дні — докори,
 На чужині і сонечко — печаль...

О краю мій! О рідний, любий краю,—
 Життя мого незраджений тотем!
 Лише тобі пісні свої складаю,
 Лиш ти герой цих сонячних поем!..

Мої жалі окрилено-натхненні,
 Як хмарки легкої нестримна тінь,
 Перелетять незмірну далечінь.

Падуть на руна ріднії зелені...
 Всміхнеться хлібороб: «Паде, роса...»
 Зітхне дівча: «Ах, слъози і... краса!..»

Ужгород, 1929

3 поезій

ЗАСНИ ЖІ..

(Романс)

Моя рука мов вилита із криці,
Та стиск її жіночої ніжніш.
Примкни ж очей притьмарені зірниць,
На груди ці схились... Засни, засни ж...

У хвилию цю свою забув я втому,
Моїх очей не зможе сон міцний,
Засни ж, кохана! Не дам нікому
Урвати тут солодкий спочив твій.

Займеться день, і дужий гук машини
Покличе нас обох до праці знов,—
Лови ж в обіймах любих сну хвилини:
На варті — я, і щастя, і любов.

ЛІТНЬОЇ НОЧІ

(Серенада)

Вічно прекрасная, вічно жаданая,
В місячнім сяєві дихає ніч,
Вийди, кохана, вийди, обрана,—
Солодко марити снами увіч...

Правдою дійсного тяжко пригнічені,
Мусим в уяві хоч щастя знайти:
Сяєва срібного пасма незлічені —
Нум же замріяну казку плести!

Кинем об землю ми лихом-гризотою —
В ніч таку красную річ це пуста!
Щастя б лиш питоньки всею істотою,
Лиш опалити б у стисках уста!..

В ЧАРАХ НОЧІ

(Романс)

Літньої ночі не спить!
В сяєві срібнім казки заплітаються,
Привиди любі в таночку звиваються,
Знову воскреслі на мить —
Ваблять до щастя ще досі не знаного,
В сутінках мрійних самітньо плеканого,
Шепчуть: «Ах, житоньки-жить!..»

Літньої ночі все — чар:
Квіти в садочку, жагою напоєні,
Ятрять кохання поразки загоєні! —
Пітьми солодкий кошмар...
Рученьки — порив до щастя жагучого,
Очі — чекання його, неминучого,
Устонька — буйний пожар!..

СМУТКИ

I

Обвидніло... Ген-ген у перспективі
У звоях гір імлісто-сива синь
Ховає ще бліді останки ночі.
У чарах сну стоять гаї дрімливі.
Зоря встає, останню гонить тінь
І спектром барв сміється на узбіччі.

В долині сні блукають ще химерні:
Утома снить...

Лиш сум... лиш він не спав:
Він уночі розсипав сльози-росінь
На золоті, не потолочені ще, стерні,
На кучері задуманих отав,—
І все шептав: «Ось-ось і осінь... осінь...»

О, смутку мій! Самітні ми з тобою!
І не до нас озветься в чужині
Чужа душа усміхненим привітом...
Он устає вже сонце над горою.
Ось задзвенять і гімни голосні,
А ми... ходім і знов... нудити світом...

II

Обнявшись із смутком на горі,
Скидаємо на мить трагічну маску,
Снуємо мрій своїх примхливу казку
І поринаємо в шаленій грі.

Он хмаронька — перлина із перлин —
Пливе вітрильником в блакитнім морі,
Пливе на Схід з небачених країн —
На тихі води ті, на ясні зорі.

На ній і ми вітрила підняли
І линемо в небесній високості...
Доволі змори, дум, втоми, млості —
Шугнем в прозорий безкрай, як орли!

На схід! на схід в повітрянім човні —
Фантазії щасливому здобутку!
Співає серденько, душа в огні...
Чого ж ридаш ти, мій любий смутку?..

Ужгород, 1929

БУДУЄМО...

«Для одного народу — одна літературна мова».

Ми щиро всі будуєм Україну
В тяжкій за Неньку праці і журбі.
Та не зливаємось у «міць сдину»,
Бо всяк за свій копил — сам по собі.

З нас кожен інженер і будівничий:
Що нам загальний план, для всіх один!
Таж має всяк свій спосіб таємничий —
Збудує він найкращу з Україн...

І гриземось, немов баби на ринку,
За спосіб той, найліпший від усіх,
За спосіб рідного нам загумінку,
Собі на втіху, світові — на сміх.

Не бракне нам завзяття та розгону:
Ще рік, ще два, й — нехай поб'є нас грім,
Коли сами, навдивовижу всім,
Ми не спорудим... башти Вавілону!..

А далі що? Розійдемося світами,
Бо ж мови змішано вже нам давно,
Й гукнем, б'ючи у груди кулаками:
«Не тратьмо сил — пускаймося на дно!»

20.VII 1935

Наша твердиня

Поєма

1. Наша твердиня

О рідна мово, скарбе мій!
В мертвотних напастях чужини
Ти — мій цілющий, мій єдиний
Душі підбитої напій...

Нехай гнобить за роком рік
Надій нездійснених наруга —
В тобі міцна моя потуга,
На всі скорботи певний лік.

І в краї рідному терпінь —
Путі невідомі божі! —
Стоїш ти гордо на сторожі
Народних прагнень і святинь.

Плюндрує все хижак лихий:
Мій рідний край — сумна пустиня...
Лиш ти стоїш, як та твердиня,
О рідна мово, скарбе мій.

17.XII 1934

2. Пророк

Він пас ягнята за селом,
Такий сумний, такий ще юний...
В душі палкій бриніли струни —
Ніким не співаний псалом.

Яріли обшири ланів,
Оброблених людьми-рабами...
Дивився скорбними очами...
Питав: «Хто збудить людський гнів?..»

Де голос той, як божий грім,
Що потрясе серця ці кволі,
Натхне рабів жаданням волі
І духом, гордим і міцним?»

І чує голос: «Встань, іди,
Ставай ти сам за всіх до бою!
Не гнись — усюди Я з тобою,
Пророче віщий, молодий!..»

«А зброя ж де?» — питає він,
І знову голос Бога-Слова:
«А зброя та — то рідна мова,
Гучна, проречиста, як дзвін.

В запеклі душі нею бий,
Зміцняй серця в огневім гарті,
Постав її на грізній варті,
Як меч двосічний і страшний!»

Він пас ягнята за селом,
Та кинув посох свій негожий...
І заспівав, обранець божий,
Народу визвольний псалом.

3. Пора остання

(Пророк прийшов)

Село. Хати. Так тихо-тихо...
По вікна стіни замело...
Мов чорна смерть, неволя й лихо
В хатах убогих залягло...

Ані просвітку... Де ж обнова?..
Покора... безум... забуття...
І тільки часом рідна мова
Озветься в когось до життя,

Як крик нестримного багаття
У царстві рабства і терпіння,
Як іскра згаслого багаття,
Що блисне нагло в далечинь...

Та де ж той Дужий, що в пожари
Розідме іскру, збудить дух,
Розіб'є сну важкі примари
І волю пустить в чин і рух?..

.....

І Він прийшов з тим чаром слова —
Пророк жаданий, чарівник,
І полилася рідна мова,
Як з гір стрімких прудкий потік.

З рамен натруджених схитнувся
Покори й рабства давній хрест,
І крик терпіння обернувся
У ще нечуваний протест...

Усе, назбиране віками,—
Ненависть, злобу, лютий гнів,—
Народ, розіп'ятий, приспаний,
У рідну мову перелив.

І, запаливши дух змагання
Огнем всетворчим і живим,
Готує суд... Пора остання —
І вдарить грізно кара-грим!..

12. II 1935

4. Дві матері

Він перед Нею падав ниць
В святій побожності й любові
За те, що силу духа й міць
Дала йому у рідній мові,

Що з молоком з грудей своїх
Влила йому той скарб багатий
Та найсвятіша із святих,
Що їй ім'я велике — Мати,

Що віддала у лютий час
І душу, й серце до останку,—
Хто ж не помолиться із нас
На просту Матір цю, селянку?..
.

Та горе тій, що скарбом тим
В погорді знехтує, як сміттям,
І в слові мертвим і чужим
Вилле отруту в душу дітям!

Вони зростуть, мов той бур'ян,
Собі самим і всім на шкоду,
І засмітять свій рідний лан,
Чужі й ворожі для народу;

І будуть дні свої тягти,
Як Каїн тяг своє прокляття,
І не зазнають ні мети,
Ні щастя творчого завзяття.

Коли ж життя скінчиться путь,
Коли покличе їх могила,—
В злобі безсилій прокленуть
І ту, що їх на світ пустила.

Що одірвала від стебла
Народного й своєї мови
І, так плекавши, не дала
Життя розумного основи.

11. III 1935

5. Письменникові

Туди — в краї зелені, на село,
Де сил народних б'є ще джерело,
Неси від міст оглушливого грому
Свою нудьгу, і сумніви, і втому!..

Серед народу рідного спочинь...
Його простої мудрості глибінь,
Краса і чар пісень, дзвінкої мови
Віллють у кволе тіло дух здоровий.

Збирай, як діаманти, ті слова:
Твого народу в них душа жива.
Їх оброби у творчій ти уяві
Й верни назад в коштовній вже оправі.

9.IV 1935

6. Заснулим

Мов струн на кобзі, ряд передо мною
Співучих рідних слів.
Торкаю їх нехибною рукою
І піснею, бадьорою й лункою,
Буджу заснулих земляків.

Натхнення повний сам, чекаю чуда —
Розвію сон чи ні?..
Тяжка чужини дальньої зануда:
Душа — вже не душа, сама облуда,
Примари чорні в чорнім сні...

Не постаті, а невиразні тіні —
Сліпі, глухі, німі...
Невже ж і рідна пісня України
Без відгуку пролине в цій пустині,
Як крик самотній в дикій тьмі?..

То хай же криє їх свята покрова
Від смерті й забуття!
Кому байдужа вже і рідна мова,
Того не збудить і стріла громова
До боротьби та до життя.

12.VI 1935

7. Мій квітник

Благословенна будь, о мово рідна,
Препошаний раю мій у світі цім!
Душа моя, навек тобою плідна,
У захваті палає неземнім
Рясними квітами жаркого слова...

Багато їх в моєму квітнику!..
Ось туги й смутку квітка загадкова
Арому точить, гостру і гірку,
Щоб серцю не заснути на чужині.
А ось натхнення квіти:

творчий шлях
І барви їх вродились в Україні,
В її чарівніших над все піснях.
Ось там — червоні квіти крови
Ще не загосних, ще свіжих ран,
Що їх завдав усім нам шлях терновий
Чужих зневаг,

приниження,

доган...

Ген помсти квіт бринить у зеленочку,
Навбач такий сіренький, без прикрас:
У захиснім чекає він куточку,
Як спалахнуть йому наспіне час...
А там — то радощів щоденних квіти,
Багацько їх, та всі якісь дрібні:
Судилось на віку нам не радіти,
А волочить світами хмурні дні...
Та над усі найкращий, наймиліший
Мій квіт — не сліз, не туги, не журби:
Мій квіт, що в'яне від покори й тиші,
А гордо кличе в шуми боротьби!..

Плекаю їх, розкішні квіти слова,
Душі моєї образи святі,
Єдину втіху у моїм житті,—
Той мій квітник, що зветься — рідна мова!

12. IX 1935

ПРИМІТКИ

Свої поезії С. Черкасенко за власним підписом, рідше за псевдонімом Петро Стах, протягом усього життя друкував насамперед у періодичних виданнях «Літературно-науковий вісник» (далі — ЛНВ), «Рада», «Нова громада», «Свобода», «Нові шляхи» та ін. та в альманахах «Перша ластівка», «З неволі», «Щаблі життя», «Дзвін», «Скалки життя», «Досвітні огні» тощо.

Окремими виданнями вийшли збірки поезій «Хвилини» (Київ, 1909) та «Поезії для молоді» (Ужгород, 1926).

1920 року у видавництві «Дзвін» (Київ — Відень) С. Черкасенко видав 1-й і 2-й томи «Творів», у яких згрупував у цикли як свої ранні, так і пізніші твори, написані перед і в час революції. Очевидно, роком пізніше (дати у виданні нема) видавництво «Чайка» (Київ—Відень—Львів) надрукувало 3-й том «Творів» і окремими виданнями драматичні твори «Казка старого млина» та «Про що тирса шелестіла...». Всі томи «Творів» та згадані драматичні твори друкувалися у Відні.

Оскільки тритомна збірка поетичних «Творів» фактично є авторським останнім прижиттєвим виданням, в основу якого покладено поетів принцип розміщення поезій: групування в цикли розрізнених у попередніх виданнях віршів, послідовність, зрідка поповнення тексту першодруку новою строфою тощо, розміщення поезій у нашому виданні провадимо

за текстами тритомника. Поезії з 1-го, 2-го, і 3-го тому «Творів» становлять перший розділ нашого видання.

Другий розділ складають поезії, що не увійшли до тритомника — як вже друковані, так і пізніші.

У примітках подасмо джерело, за яким друкується вірш, а у випадку текстових розходжень з попередніми виданнями — різночитання і вказівку на першоджерело іншого варіанта тексту.

Скорочення джерел у примітках:

Твори, т. I, Київ—Відень, Дзвін, 1920 — Твори, т. I.

Твори, т. II, Київ—Відень, Дзвін, 1920 — Твори, т. II.

Твори, т. III, Київ—Відень—Львів, Чайка — Твори, т. III

«Хвилини». Київ, 1909 — «Хвилини».

I

«Моя муза» — цикл друкується за: Твори, т. I, с. 9—12.

«Мій демон» — Твори, т. I, с. 13—17.

«В царстві праці» — Твори, т. I, с. 21—28. Поезія «У шахті» увійшла до збірки «Хвилини» без дати — як і всі наступні поезії, друковані в «Хвилинах».

Поезія «Під землею» у зб. «Хвилини» надрукована під заголовком «У шахті» (с. 43—44).

Поезія «Монолог» у зб. «Хвилини» (с. 48) надрукована без останніх чотирьох рядків, які є в публікації у альманасі В. Винниченка «Щаблі життя» (с. 155—156). Тут же під віршем є вказівка на місце написання: «Лідівські шахти. Юзівка. Катеринославщина».

«Дзвін» — Твори, т. I, с. 29—36. Поезія VI друкувалася в зб. «Хвилини» і альманасі «Дзвін» без першої строфи під заголовком «Дзвін».

«До верховин» — Твори, т. I, с. 41—44, 47, 50—51.

«Революція» — Твори, т. I, с. 52—57.

«Прометей» — Твори, т. I, с. 59—69.

«Під Новий рік» — Твори, т. I, с. 71—80.

- «Світлій пам'яті Генія» — Твори, т. I, с. 81—86. Поезії друкувалися в ЛНВ (1914, кн. 2, с. 266—267) за підписом Петро Стах. І вірш мав заголовок «Україна».
- «Чайка» — Твори, т. I, с. 87—94. Друкувалася в ЛНВ 1913, кн. 9, с. 291—292 за підписом Петро Стах.
- «Відгуки» — Твори, т. I, с. 133—134.
- «На бойовищі» — Твори, т. I, с. 153—154, 156, 159—160.
- «Спокої» — Твори, т. I, с. 177, 180.
- «Мої пейзажі зимові» — Твори, т. I, с. 185—190.
- «На тихі води, на ясні зорі» — Твори, т. I, с. 191—196.
- «Кохання» — Твори, т. II, с. 7—13.
- «Симфонія ночі» — Твори, т. II, с. 15—19.
- «Серенади» — Твори, т. II, с. 21—30. В ЛНВ, 1913 кн. 6, с. 518—519 цикл опубліковано без вірша «Гей, кохана! Плачуть берези».
- «Романси» — Твори, т. II, с. 31—38. Вірш «Згадки» друкувався у зб. «Хвилини» під заголовком «Спогади».
- «Настрої» — Твори, т. II, с. 41—46.
- «Моїй коханій Жені» — Твори, т. II, с. 49—60.
- «Осінні настрої» — Твори, т. II, с. 61—73. За підписом Петро Стах у ЛНВ, 1913, кн. 12, с. 425—430 цикл опубліковано під заголовком «Осінь» (Настрої).
- «Акварелі» — Твори, т. II, с. 77—82.
- «Осіннь» — Твори, т. II, с. 85—89. Вірш «Осінь ніч у вікна зазирає» у зб. «Хвилини» (с. 17) надрукований під заголовком «Осінньої ночі».
- «На весняний мотив» — Твори, т. II, с. 93—99. Вірш «Хмарки» у зб. «Хвилини» (с. 24) друкований під заголовком «На весняний мотив».
- «Тихої ночі» — Твори, т. II, с. 103—111. Поезія «Марица» в ж. «Нова громада», 1906, кн. 8, с. 80 і в зб. «Хвилини» (с. 10) друкувалася під заголовком «Ніч».
- «Контрасти» — Твори, т. II, с. 115—122.
- «Усміх міста» — Твори, т. II, с. 12—132.
- «Діти міста» — Твори, т. II, с. 133—141.

- «Падучі зорі» — Твори, т. II, с. 145—157.
- «За містом» — Твори, т. II, с. 159—164.
- «З весняних настроїв» — Твори, т. II, с. 167—172. Поезії «Я і смуток мій» і «На світанні» друкувалися в ЛНВ (1914, кн. 3, с. 537 і 1914, кн. 5, с. 251) за підписом Петро Стах.
- «Зелений шум» — Твори, т. II, с. 175, 182—183, 187.
- «Місто» — Твори, т. II, с. 27—49.
- «З пісень волі» — Твори, т. III, с. 67—68, 70—76, 79.
- «Додому» — Твори, т. III, с. 123—125.
- «Омани» — Твори, т. III, с. 155—166.
- «Зелені пожари» — Твори, т. III, с. 169—183.

II

«Думи» — цикл з шести поезій, надрукований у альманасі «Перша ластівка» (упорядкував Микола Чернявський, у Херсоні, 1905). В наступних друках вірші в цикл не об'єднувалися. Друкуються за такими виданнями: «Батьківська бандура» — зб. «Хвилини», с. 5; «Песимістові» — альманах «Перша ластівка», с. 219—220; «О. Н. П-му» — зб. «Хвилини», с. 9; «Заклик» — зб. «Хвилини», с. 7, у альманасі «Перша ластівка» (с. 222) друкувався без заголовку; «Не співай нам» — зб. «Хвилини», с. 12—13 «Самотина» — зб. «Хвилини», с. 18—19.

«Шахтар» — «З неволі. Літературний збірник», 1908, Вологда, с. 207.

«Огні» — ЛНВ, 1904, кн. 4, с. 3.

«Товаришам» — ЛНВ, 1904, кн. 4, с. 3—4.

«Ученому педантові» — ЛНВ, 1904, кн. 4, с. 4.

«Сіячі» — ЛНВ, 1904, кн. 4, с. 4.

«Поле» — ЛНВ, 1904, кн. 4, с. 4.

«Багато журливих пісень ми співа-ли» — ЛНВ, 1904, кн. 4, с. 5.

«О жити ше можна—не вмерли герої» — «Нова громада», 1906, № 5, с. 90.

«Осінні» — «Нова громада», 1906, № 12, с. 65.

«Ой чого ти, дубе» — пісня Івана Сірка з трагедії «Про що тирса шелестіла...». Друкується за текстом окремого видання трагедії у видавництві «Чайка» (Київ—Відень—Львів), с. 53.

«Поезії для молоді» — книжечка під тією ж назвою, видана в Ужгороді 1926 р.

«Біла панна» — «Нові шляхи», 1929, ч. 1, с. 1—2.

«3 пісень кохання» — «Нові шляхи», 1929, ч. 2, с. 181—183.

«Зелені руна» — «Нові шляхи», 1929, ч. 3, с. 3—4.

«3 поезій» — «Нові шляхи», 1929, ч. 6, с. 180—182.

Підпис: П. Стах.

«Будуємо» — «Рідна мова», 1935, ч. 9, с. 391—392.

«Наша твердиня» — «Рідна мова», 1935, ч. 2 (с. 64), ч. 3 (с. 101—102), ч. 4 (с. 169—170), ч. 5 (с. 219—220), ч. 6 (с. 253—254), ч. 8 (с. 345—346), ч. 11 (с. 491—492).

З М І С Т

Спиридон Черкасенко в колі поетів-сучасників. *Бабишкін Олег* 5

ЛІРИКА

I

Моя Муза	38
Моя Муза	38
Пролетарська пісня	39
Молодечі мрії	39
Де щастя?..	40
Мій демон	41
В царстві праці	43
У шахті	43
Під землею	44
В царстві ночі	45
Шахтарі	45
Монолог	46
Фабрика	47
Божевілья	48
Дзвін	49
Дзвін	49
До верховин!	54

До верховин!	54
Наш рух	55
Віра	55
Меч і молот	56
Вільна праця	57
Човен	57
Революція	59
Революція	59
Прометей	61
Під Новий рік	68
Світлій пам'яті Генія	73
Чайка	75
Відгуки	78
Козак Байда	78
На бойовищі	80
Бенкет на бойовищі	80
Снища	81
Пекельний вальс	82
Спокої	83
Колискова смерті	83
Забутий	84
Мої пейзажі зимові	85
Діва чистая	85
Спокій	86
Біла жалоба	86
В горах	87
На бойовищі	88
На тихі води, на ясні зорі	89
«Де тихі води? де ясні зорі?»	89
«Слова — без барв, а почуття»	90
«Й пісні не ті»	90
«На тихі води, на ясні зорі»	91
Кохання	93
Спогади	93
Пробудження весни	94
Кохання	94

Зустріч	95
У хвилях щастя	96
В чаду кохання	97
Finis	97
Симфонія ночі	99
Симфонія ночі	99
Серенади	101
Романси	105
К. К-вій	105
Ви не забули	106
Не проклинай	106
З квіток рожевих	107
Квіти	107
Хвилини щастя	108
Хотів я у серце	109
Згадки	109
Настрої	110
Доля	110
Весна	110
Ранком	111
Не ходи у сад	112
О. Ч-ській	112
Є. Я. О-вій	113
Моїй коханій Жені	114
За що люблю	114
Ти любиш	115
Мрійник	116
Покора	117
На стріванні	117
Звій сльозу	118
Кинь у серце	119
Егоїзм	119
Чи знов тебе я пригорну	120
Думки	120
Зрада	121
Осінні настрої	122

Акварелі	130
Пейзаж	130
Змагання	131
Вересень	132
Берези	132
Осінь	133
Осіннє	135
«Облягають небо хмари»	135
«Дощ. Сльота — надворі й в серці...»	136
«Важкі, як хмари, думи сірі»	136
«Кругом так хмуρο, хоч не смійсь»	137
«Осіння ніч у вікна зазирає»	138
На весняний мотив	139
Зима і весна	139
За теплом	139
Хмарно	140
Ранок	141
Перед грозою	141
Сад	142
Суша	142
Тихої ночі	144
На добраніч!	144
Вечір у степу	145
Нічні згуки	145
Над річкою	146
Уночі	147
Ніч	148
Мариша	148
Безсоння	149
Над морем	150
Контрасти	151
Сльози і квіти	151
Людина	152
Трагедія творчості	152
Люди	153
Хотів би	154

Немає сил	155
Надії	156
Усміх міста	157
«Не ніч, а птах, як чорний птах»	157
«Справляє свято май»	158
«Панночко, панночко в білому!»	158
«Ясні очі»	159
«Не ніч, а блиск, як сонця блиск!»	160
«Вакханка-ніч своїм богам»	161
Діти міста	162
Падучі зорі	167
Падуча зірка	167
Іспанка	169
Оргія	170
Все, що лишилось	172
Шлюб	173
За містом	175
З весняних настроїв	178
Я і смуток мій	178
На світанні	180
В тумані	181
Зелений шум	183
Мрія весняна	183
На святі весни	183
Кому?	184
У хвилі весняні	185
Місто	186
Відень	186
В чаду	187
З балкона	188
Кертнерштрассе	189
Бліді янголи	190
У вертепі	192
У вар'єте	193
Матрона	194
В дальніх кварталах	195

Перед бурею	196
Веселий цвинтар	197
Демонстрація	199
3 пісень волі	200
Наше свято	200
«Сьогодні назустріч нам Сонце встає»	201
Пісні волі	201
Кара	202
Червоний прапор	203
Повстання	204
Відплата	204
Століття — день	205
Шахтарям	206
Додому	207
Додому!	207
Мати	208
Омани	210
На горах	210
Розцвівся боз...	211
Омани	212
«Дай руку знов... забути я не в силі»	212
В полон!	213
Серенада	214
Як не співати...	214
Вишні	215
Мій ранок	216
Ранком осіннім	216
Мари	217
Золоті пожари	219
Преображення	219
Душа осені	222
«Що то буде?.. Ще дзвенить»	223
«Життя умерло... Душа блукає»	223
Так мрійно...	224
Молитва осіння	225
Кучері гаю	225

Успіння	226
Requiem	227
Там осінь	227
Нехай...	229

II

Думи	230
Батьківська бандура	230
Песимістові	231
О. Н. П-му	232
Заклик	232
Не співай нам	233
Самотина	234
Шахтар	235
Огні	236
Товаришам	236
Ученому педантові	237
Сіячі	238
Поле	238
«Багато журливих пісень ми співали»	239
«О, жити ще можна, не вмерли герої!»	240
Осінне	241
«Ой чого ти, дубе»	241
Поезії для молоді	242
Гімн	242
Рідний Край	243
Присяга	243
Сльози і квіти	244
Рання пчїлка	244
Перші квіти	245
Весняний сон	246
Сонце	246
Навесні	247
Вечір на пчїльнику	248
В пластовім таборі	249

На сіножаті	250
Золота осінь	250
Осінь	251
Вітер	252
З гори	253
Біла Панна	255
3 пісень кохання	258
«Мій суровий критик з маху»	258
Зелені руна	262
3 поезій	266
Засни ж!..	266
Літньої ночі	267
В чарах ночі	267
Смутки	268
Будуємо	269
Наша твердиня	271
1. Наша твердиня	271
2. Пророк	272
3. Пора остання	273
4. Дві матері	274
5. Письменникові	275
6. Заснулим	276
7. Мій квітник	277
ПРИМІТКИ	280

БИБЛИОТЕКА ПОЕТА

Литературно-художественное издание

Черкасенко Спиридон Федосьевич

Стихотворения

Составитель Бабышкин Олег Кондратьевич

Киев, издательство «Радянський письменник»
На украинском языке

У виданні використані фотоархівні матеріали

Оформлення *М. П. Вуєка*

Художній редактор *Н. В. М'яковська*

Технічний редактор *В. В. Чала*

Коректор *В. А. Зеленьська*

ИБ № 3400

Здано на виробництво 05.04.90.

Підписано до друку 21.06.90.

Формат 70×90¹/₃₂. Папір друкарський № 1.

Гарнітура «таймс». Друк офсетний.

9,25 фіз.-друк. арк. + 4 вкл. 11,12 умовн. друк. арк.,

11,12 умовн. фарбовідб., 10,67 обл.-вид. арк.

Тираж 6500 пр. Зам. 459—0.

Ціна в оправі 1 крб. 20 к.

Видавництво «Радянський письменник».

252054, Київ-54, вул. Чкалова, 52.

Львівська книжкова фабрика «Атлас».

290005, Львів, вул. Зелена, 20.

Длительное время имя талантливого украинского писателя Спиридона Черкасенко (1876—1940) было под запретом. Тонкий лирик, автор популярных песен «Тихо над річкою» и «Ой чого ти, дубе», многих драматических поэм, рассказов — таким он останется в истории родной литературы. Книгу составили лучшие произведения поэта.

Черкасенко С. Ф.

Ч-48 Поезії / Упоряд., вступ. ст. і прим. О. К. Бабишкіна.— К.: Рад. письменник, 1990.—292 с. (Б-ка поета).

ISBN 5-333-00865-5

Тривалий час ім'я талановитого українського письменника Спиридона Черкасенка (1876—1940) було під забороною. Тонкий лірик, автор популярних пісень «Тихо над річкою» та «Ой чого ти, дубе», багатьох драматичних поем, оповідань — таким він залишиться в історії рідної літератури.

Книга містить найкращі твори поета.

Ч 4702640202-126 БЗ.39.6.89
М223(04)-90

ББК 84Ук

ШАНОВНІ ТОВАРИШІ!

*У видавництві «Радянський письменник»
вийшла друком нова книжка
із серії «Бібліотека поета»:*

Богдан Лепкий

ПОЕЗІЇ

Талановитий західноукраїнський поет Богдан Лепкий (1872—1941) ще на початку віку став відомим як справжній майстер слова, витончений лірик. Всі збірки поета, як і його знаменита пісня «Чусш, брате мій», трилогія «Мазепа», відразу після публікації знаходили щирий відгук у серцях численних читачів.

Книжку складають вірші, балади, елегії і поеми, які раніше друкувалися в його збірках «Стрічки», «Листки падуть», «Осінь», «На чужині», «З глибин душі», «Для ідеї», «З-над моря» та різних періодичних виданнях. Це — перше видання поета в Києві.

Видання ілюстроване.

*Незабаром вийде друком
нова книжка із серії
«Бібліотека поета»:*

Дмигро Загул

ПОЕЗІЇ

Життя талановитого українського поета і перекладача Дмитра Загула (1890—1944) обірвалося трагічно в часи сталінських репресій. Про нього, як оригінального поета-символіста, часто писали, сперечалися відомі критики й літературна молодь.

У творчому набутку поета — й численні переклади з Гете, Шіллера, Гейне, поема Байрона «Мазепа», а також ґрунтовні статті про майстерність слова, досить популярна свого часу книжка «Поетика».

Це видання складають вибрані твори зі збірок «З зелених гір», «На грані», «Наш день», «Мотиви» та інших. Видання ілюстроване.

